

**EUROPOS KOMITETAS
PRIE LIETUVOS RESPUBLIKOS VYRIAUSYBĖS**

**LIETUVOS INTEGRACIJOS Į ES FINANSINIŲ,
EKONOMINIŲ IR SOCIALINIŲ PASEKMIŲ
SUSISTEMINIMAS IR ANALIZĖ**

2002 m.
**Galutinė ataskaita
(pilnas tekstas)**

Vykdytojas:
UAB “Ekonominės konsultacijos ir tyrimai”
Projekto vadovas: Edmundas Piesarskas

UAB “Ekonomines konsultacijos ir tyrimai”
Smolensko g. 6, LT-2006 Vilnius
Tel: (5) 2333 990, Faks.: (5) 2135 006
El.p.: ekt@ekt.lt; [http:// www.ekt.lt](http://www.ekt.lt)

TURINYS

1. ĮVADAS.....	3
1.1. TYRIMO TIKSLAS IR PAGRINDINIAI UŽDAVINIAI	3
1.2. KITŲ ŠALIŲ TYRIMŲ APŽVALGA.....	4
2. TYRIMO METODOLOGIJA.....	6
2.1. PIRMINĖS MATRICOS SUDARYMAS	KLaida! Žymelė neapibrėžta.
2.2. EUROINTEGRACIJOS POVEIKIO LIETUVOS EKONOMIKAI MODELIAVIMAS IR ĮVERTINIMO SCHEMA	10
2.2.1 <i>Tyrimo apribojimai</i>	10
2.2.2 <i>Integracijos poveikio kokybinis apibūdinimas</i>	12
2.2.3 <i>Bendra poveikio įvertinimo schema</i>	13
2.2.4 <i>Taikomų ekonometrinių modelių apžvalga</i>	14
3. LIETUVOS INTEGRACIJOS Į ES PASEKMIŲ TYRIMO REZULTATAI.....	18
3.1. STOJIMO Į ES PASEKMIŲ POVEIKIS LIETUVOS ŪKIUI REMIANTIS SUSISTEMINTŲ TYRIMŲ REZULTATAIS.....	18
3.2. SEKTORINĖ ANALIZĖ.....	20
3.2.1 <i>Transporto sektorius</i>	20
3.2.2 <i>Energetikos sektorius</i>	25
3.2.3 <i>Žemės ūkio sektorius</i>	31
3.2.4 <i>Aplinkosaugos sektorius</i>	38
3.2.5 <i>Europos Komisijos bendrojo finansinio pasiūlymo 2004-2006 metams pasekmių įvertinimas</i>	42
3.3. EUROINTEGRACIJOS POVEIKIO LIETUVOS EKONOMIKAI MODELIAVIMAS	47
3.3.1 <i>Pirminių impulsų kiekybinis įvertinimas</i>	47
3.3.2 <i>Antrinio poveikio modeliavimas</i>	58
4. MODELIAVIMO IŠVADOS	68
5. LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	70
6. PRIEDAI	72

1. Įvadas

Pereinamoji Lietuvos ekonomika yra stipriai veikiama besikeičiančios aplinkos ir ryšių su kitomis šalimis. Integracija į Europos Sąjungą yra bene vienas didžiausių iš dalies kontroliuojamų poveikių, kuris sąlygos įvairias ekonomines ir socialines transformacijas. Numatoma Europos Sąjungos (ES) plėtra integruojant Rytų bei Centrinės Europos šalis jau dabartiniu metu turi didelės svarbos ir, neabejotinai, toliau sąlygos tam tikrus struktūrinius-socialinius pokyčius besintegruojančiose šalyse. Įvairių autorių tyrimų rezultatai rodo, jog abu regionai, ES šalys ir šalys kandidatės, kaip visuma turės naudos iš šio proceso, tačiau poveikis Rytų bei Centrinės Europos šalims bus žymiai didesnis nei dabartinėms ES narėms.

Šis tyrimas yra bandymas apibendrinti visa eilę kokybinių ir kiekybinių tyrimų bei gauti kiekybinę integracijos į ES proceso pasekmių Lietuvos ekonomikai įvertinimą¹.

Tyrimo medžiaga ir išvados padės valstybės institucijoms ir plačiajai visuomenei tiksliau sužinoti žinoti, kokias konkrečias pasekmes sukelia rengimosi narystei ES veiksmai, kokiose Lietuvos ekonomikos srityse jie gali svariausiai pasireikšti. Tyrime atliktos prognozės suinteresuotoms valstybinėms valdymo institucijoms ir kitiems ūkio subjektams leis racionaliau planuoti intensyvėjančią integracinę veiklą ir efektyviau skirstyti ir naudoti esamus išteklius, būtinus koncentruojamiems laike veiksams. Tyrime surinkta faktologija gali tarnauti kitu autorių prognozėms išėities medžiaga, o prognozių rezultatai gali skatinti kitus, svarbius Lietuvos ekonomikai ir socialiniai raidai, praktinius ir mokslinius tyrimus.

1.1. Tyrimo tikslas ir pagrindiniai uždaviniai

Šio tyrimo tikslas – susisteminti iki šiol Lietuvoje atliktus ES teisės aktų įgyvendinimo bei kitų narystės ES sąlygų vykdymo pasekmių tyrimų rezultatus ir įvertinti visų šių veiksmų poveikį Lietuvos ūkio rodikliams, įtakojantiems bendrąjį vidaus produktą, atliekant Eurointegracijos poveikio Lietuvos ekonomikai modeliavimą.

Pagrindiniai tyrimo uždaviniai yra šie:

- Inventorizuoti atliktus Lietuvoje ES teisės aktų įgyvendinimo bei kitų rengimosi narystei ES sąlygų vykdymo pasekmių tyrimus ir išanalizuoti bei susisteminti jų rezultatus.
- Surinkti finansinių pasekmių duomenis, teikiamus Lietuvos pasirengimo narystei ES programoje (LPNP), Lietuvos ekonominėje programoje laikotarpiui iki įstojimo į ES, Nacionaliniame plėtros plane ir kituose oficialiuose dokumentuose.
- Įvertinti integracijos į ES kaštus ir naudą 2002-2009m. laikotarpiu bei suformuoti pradinę duomenų bazę, reikalingą ir pakankamą apskaičiuoti integracijos kaštus bei integracijos naudą 2002-2009m. laikotarpiu, t.y. suderinant jų nomenklatūrą su makroekonominio modelio parametrais.
- Identifikuoti sektorius, kurie labiausiai bus įtakojami integracijos į ES, bei atlikti pagilintą tų sektorių analizę.

¹ Šis tyrimas atliktas remiantis prielaida, kad ES plėtra įvyks 2004 m. sausio 1 d.

- Atlikti integracijos į ES poveikio ekonometrinį modeliavimą. Šio modeliavimo tikslas – pagal pradinėje duomenų bazėje įvertintus pirminius poveikius apskaičiuoti tolimesnę integracijos į Europos Sąjungą įtaką Lietuvos ekonomikai, pateikiant šį rezultatą kaip bendrojo vidaus produkto (BVP) skirtumą, atsirandantį dėl integravimosi proceso.

Siekiant apskaičiuoti integracijos į Europos Sąjungą įtaką Lietuvos ekonomikai, sudaryti du tiksliniai ekonometriniai modeliai, skirti įvertinti antrinį pirminių integravimosi impulsų poveikį ekonomikai pagal dabartiniu metu Lietuvos ūkyje nusistovėjusius ryšius tarp pagrindinių makroekonominių rodiklių makro lygmenyje ir atskirų veiklų aktualių ekonominių rodiklių sektoriniame lygmenyje. Modelių sudarymo principai aptarti 2.2.4 skirsnyje, o detalesnės modelių lygčių specifikacijos ir kita informacija pateikta prieduose.

Lyginant su panašiais tyrimais kitose šalyse, toks uždavinys tam tikra dalimi tipinis, t.y. orientuotas į poveikio ekonomikos augimui vertinimą, tačiau kartu siauresnis, kadangi nereikalauja vertinti gerovės pokyčių, įtakos užimtumui, biudžeto pajamoms ir pan. Šio darbo specifika yra BVP detalizavimas pagal jo komponentus. Visa tai lėmė palyginti paprastų modelių, aprašančių nominalių visuminių išlaidų bei atskirų veiklų rodiklių priklausomybes, naudojimą. Sudėtingesnių modelių naudojimą riboja turimų ekonominių laiko eilučių nepakankamas ilgis.

Atliktų Lietuvoje teisės aktų įgyvendinimo bei kitų rengimosi narystei ES sąlygų vykdymo pasekmių tyrimų susisteminimas parodė, kad juose nėra pakankamai informacijos įvertinti visuminį Eurointegracijos poveikį, dažniausiai nagrinėjamą tokiuose bendro pobūdžio tyrimuose. Vienu svarbiausiu pirminiu poveikiu yra pokyčiai užsienio prekyboje, tai panaudojant Lejour et al. (2001) tyrimo rezultatus ir Lietuvos užsienio prekybos struktūrą yra papildomai įvertintas integracijos į ES poveikis Lietuvos užsienio prekybos pokyčiams (žr. 3.3.1.1 skirsnį).

1.2. Kitų šalių tyrimų apžvalga

ES šalyse ir šalyse kandidatėse yra vykdomi tyrimai, siekiantys įvertinti integracijos teigiamas ir neigiamas puses. Europos komisija yra inicijavusi naujų narių priėmimo įtakos įvertinimo projektus, kurių rezultatai visai ES ar tokioms atskiroms šalims kaip Austrija, Danija, Italija, Vokietija, pateikti atitinkamuose Directorate (2001), Keuschnigg ir Kohler (1999), Kristensen ir Jensen (2001), Grassini (2001), Keuschnigg ir Keuschnigg (1999) tyrimuose. Atskiros šalys taip pat inicijuoja analogiškus tyrimus, pvz. iš naujesnių tyrimų galima paminėti Lejour et al. (2001) tyrimą vertinantį Centrinės ir Rytų Europos (CER) šalių priėmimo įtaką šių šalių grupei bei atskiroms ES šalims, taip pat galimą poveikį Šveicarijai nagrinėjantį Grether and Muller (2000) tyrimą. Daugelis atskirų Centrinės ir Rytų Europos šalių tyrimų apibendrinta Mortensen and Richter (2000) studijoje, skirtoje įvertinti galimas poveikio vertinimo metodologijas.

Apžvelgtų tyrimų apimtis nėra vienoda ir juose dominuoja tokių integracijos efektų vertinimas:

- Muitų sąjungos įtaka;
- Bendrosios rinkos poveikis;
- Darbo jėgos migracijos įtaka;
- Laisvo kapitalo judėjimo poveikis;
- Biudžetinių fondų įtaka.

Atskiruose integracijos poveikį vertinančiuose bendro pobūdžio tyrimuose objektas išplečiamas, pavyzdžiui iki bendrosios žemės ūkio politikos poveikio vertinimo (Directorate, 2001), Pinigų sąjungos įtakos nustatymo ar tiesiog specializuojamasi tirti specifines sritis, pvz., CER šalių įtaką migracijai (Boeri et al., 2000), ir pan.

Kaip pažymi Mortensen ir Richter (2000), visapusiškas tyrimas turėtų įvertinti tokias sritis:

- Muitų sąjungą;
- Nematerialių gėrybių laisvą judėjimą;
- Laisvą prekių judėjimą;
- Darbo jėgos migraciją;
- Laisvą kapitalo judėjimą;
- Prisijungimą prie pinigų sąjungos;
- Netarifinių barjerų panaikinimą, standartų ir teisių harmonizavimą;
- Prisitaikymą prie ES vidaus rinkos taisyklių;
- ES biudžetinius srautus;
- ES bendrąją žemės ūkio politiką;
- Pokyčius pramonės struktūroje ir regionų vystymąsi.

Tačiau tame pačiame tyrime pabrėžiama, kad toks darbas realiai yra beveik neįmanomas. Tą akivaizdžiai iliustruoja visi kiti aukščiau minėti tyrimai, kuriuose nagrinėjami tik keli pagrindiniai poveikio šaltiniai.

Kituose tyrimuose taikoma metodologija taip pat yra įvairi - pradedant ekonomikos augimo dekomponavimu naudojant Solow modelį ir baigiant daugelio lygčių modeliais. Iš pastarųjų dažniausiai pirminių poveikių tolimesnei įtakai įvertinti yra naudojamas skaičiuojamasis bendrosios pusiausvyros modelis, o šiame darbe taikyti makroekonometriniai modeliai naudojami kiek rečiau (Keuschnigg ir Kohler (1999), Kristensen ir Jensen (2001)). Tačiau pastebėtina, jog integracijos efektų tyrimo metodologijai skirtoje Mortensen ir Richter (2000) analizėje apžvelgus daugelio pereinamosios ekonomikos šalių tyrimų patirtį pažymima, jog negalima išskirti kurios nors vienos metodologijos kaip geriausios. Todėl atsižvelgiant į statistinius apribojimus (žr. 2.2.1 skirsnį) Lietuvai taikyti makroekonometrinis ir sektorinis ekonometrinis modeliai. Pastebėtina, jog ligi šiol nebuvo sukurti (paskelbti) Lietuvos ekonomikos makroekonometriniai modeliai, kuriuos būtų galima panaudoti tokiai analizei, todėl sudaryti minimalūs specializuoti tiriami problemai spręsti skirti makroekonometriniai modeliai, kuriuose dominuoja ne tiek griežta ekonomikos teorija, kiek statistiniu reikšmingumu ir stabilumu pagrįsti ryšiai tarp tyrimo užduotyje aktualizuotų pagrindinių makroekonominių ir sektoriinių rodiklių.

Pagrindinėse kitose šalyse atliktų tyrimų išvadose vyrauja teigiamos išvados apie integracijos poveikį dabartinėms narėms. Pavyzdžiui Austrijai ir Vokietijai Keuschnigg ir Kohler (1999) bei Keuschnigg ir Keuschnigg (1999) prognozuoja teigiamą poveikį BVP augimui ilgu laikotarpiu apie 0.45 ir 1.08 procento atitinkamai, taip pat teigiamą efektą gerovei, kuris sudarytų apie 0.38 ir 0.51 procento BVP. Taip pat panašios teigiamos įtakos ilgu laikotarpiu

laukiama ir Danijai bei Italijai, nors Danijos atveju rezultatas priklauso nuo vyriausybės ekonominės politikos.

Šalims kandidatėms taip pat prognozuojamas teigiamas poveikis pradedant Baldwin (1997) ir baigiant Lejour et al. (2001), Directorate (2001). Pastarajame tyrime teigiama, jog šalyse kandidatėse po stojimo dėl sanglaudos fondų ir kitos paramos iš ES bei bendro produktyvumo didėjimo BVP po stojimo iki 2009 metų augs vidutiniškai nuo 2.9 procentų pesimistiniame variante iki 5.6 procentų optimistiniame, t.y. keliais procentiniais punktais greičiau nei dabartinės ES narės. Pagrindiniu tokio augimo šaltiniu pačiose šalyse Directorate (2001) yra įvardijamas užimtųjų, dabartiniu metu, mažiau produktyviose veiklose persiskirstymas į produktyvesnes. Tačiau negalima pamiršti, jog tokiam persiskirstymui yra būtinas ne tik užimtųjų neproduktyviuose sektoriuose mažėjimas, bet ir jų absorbavimas didelio produktyvumo veiklose, o dabartiniu metu pagrindinės investicijos numatytos (žr. 3.2 skirsnį) į transporto ir aplinkosaugos sferas, kurių tiesioginė įtaka produktyvumui vertinant pagal Directorate (2001) pateiktus skaičiavimus yra labiausiai neapibrėžta.

2. Tyrimo metodologija

2.1. Svarbiausių Lietuvos ekonomikai įtakos sektorių, integruojantis į ES, nustatymas

Įvertinus derybinių skyrių turinį, prašomus pereinamuosius laikotarpius yra akivaizdu, kad vieni derybiniai skyriai stipriai įtakos Lietuvos ekonomiką, kai tuo tarpu kiti turės minimalų poveikį. Panašiai ir su atskirais ūkio sektoriais: vieni patirs didžiulį poveikį, kiti bus įtakojami nežymiai. Todėl pradiniam tyrimo etape buvo išskiriami tie ūkio sektoriai ir tie derybiniai skyriai, kurie turės didžiausią įtaką Lietuvos ekonomikai integruojantis į Europos Sąjungą.

Nustatant didžiausią įtaką Lietuvos ekonomikai turėsiančius ūkio sektorius *pirmiausia buvo atsižvelgta į kiekvieno iš jų indėlį į sukurtą šalyje bendrąjį vidaus produktą bei į preliminariai įvardintus integracinius poveikius*. (1 lentelė)

Lietuvos integracijos į ES pasekmių įvertinimo pirmojo tyrimų etapo apibendrinime ir išvadose išskiriama, kad didžiausią bendrą poveikį turės šias sritis reglamentuojančių teisės aktų įgyvendinimas:

- Žemės ūkį;
- Aplinką;
- Laisvą prekių judėjimą;
- Transporto politiką;
- Energetiką.

1 lentelė. Bendrosios pridėtinės vertės struktūra Lietuvoje 2001m. pagal veiklos rūšis

Veiklos rūšis	Lyginamasis svoris, proc.
Žemės ūkis, medžioklė ir miškininkystė	7.0%
Išgaunamoji pramonė	1.2%
Apdirbamoji pramonė	22.9%
Elektros, dujų ir vandens tiekimas	4.3%
Statyba	6.1%
Vidaus prekyba	15.4%
Viešbučiai ir restoranai	1.3%
Transportas ir ryšiai	12.3%
Finansinis tarpininkavimas	2.3%
Nekilnojamas turtas, nuoma ir kita verslo veikla	8.1%
Valstybės valdymas ir gynimas, privalomas soc. draudimas	6.1%
Švietimas	6.5%
Sveikata ir soc. aprūpinimas	3.5%
Kita veikla	3.1%
Iš viso bendroji pridėtinė vertė	100%

Šaltinis: LR Statistikos departamentas

Atsižvelgiant į kiekvieno sektoriaus indėlį į sukurta šalyje BVP bei į preliminariai įvardintus integracinius poveikius, mūsų manymu, **tikslingiausia būtų nagrinėti poveikį Lietuvos ekonomikai, vertinant šiuos sektorius:**

- **Žemės ūkis**
- **Apdirbamoji pramonė**
- **Elektros, dujų ir vandens tiekimas**
- **Transportas**
- **Valstybės valdymas**

Šiuose sektoriuose sukurta bendroji pridėtinė vertė sudaro apie **52% visos pridėtinės vertės** Lietuvoje.

Kriterijumi, kuris nustato, kurios ūkio šakos yra prioritetinės apdirbamojoje pramonėje, yra laikoma pramonės parduotos produkcijos vertės dalis pagal ekonominės veiklos rūšį (2000m. Lietuvos statistikos departamento duomenys, Vilniaus banko makroekonomikos apžvalga).

2 lentelė. Lietuvos apdirbamosios pramonės parduotos produkcijos struktūra 2000m.

Ekonominės veiklos rūšis	Parduota produkcija, proc.
Maisto produktų ir gėrimų pramonė	23.4%
Lengvoji pramonė	15.6%
Naftos produktų pramonė	18.8%
Medienos, popieriaus, baldų pramonė	10.2%
Chemijos pramonė	6.6%
Kiti	25.4%
Iš viso apdirbamoji pramonė	100%

Šaltinis: Vilniaus banko makroekonomikos apžvalga

2 lentelėje išskirtos pagrindinės apdirbamosios pramonės sritys ir bus detaliau nagrinėjamos apdirbamosios pramonės sektoriuje.

Kitu pjūviu pasirinkti sektoriai bus nagrinėjami atsižvelgiant į derybines pozicijas. Čia, atsižvelgiant į atliktų tyrimų gausą bei į preliminariai įvardintas didžiausias poveikį turėsiančias sritis, išskiriami tokie pjūviai:

- **Laisvas prekių judėjimas**
- **Laisvas asmenų judėjimas**
- **Laisvė teikti paslaugas**
- **Laisvas kapitalo judėjimas**
- **Aplinkos apsauga**
- **Darbų sauga**
- **Finansinės ir biudžetinės nuostatos**
- **Administracinės išlaidos**
- **Kiti derybiniai pjūviai**

Kiti derybiniai pjūviai apimtų tas sritis, kurių neliečia paminėti pjūviai, bet kurios atsirastų dėl tam tikro sektoriaus reguliavimo. Pvz., nagrinėjant transporto sektorių, pastarasis būtų nagrinėjamas visais išvardintais pjūviais, tačiau yra derybinė pozicija, kuri nagrinėja vien tik transporto politiką. Dėl to atsirasiantys kaštai bei nauda būtų paminimi kitų derybinių pjūvių skiltyje. Panašiai ir su energetika, žemės ūkiu.

Remiantis šiais samprotavimais, pirmiausiai visuminis integracijos poveikis nagrinėjamas pagal 1 paveiksle pateiktą matricą. Pasirinkti sektoriai bei pjūviai apimtų didžiąją dalį integracijos pasekmių bei atspindėtų didžiąją dalį bendrojo vidaus produkto. Tai būtų kaip pirminė ir būtina stadija pilnai matricai užpildyti.

Šioje matricoje išskirti sektoriai ir pjūviai būtų išnagrinėjami giliausiai, tačiau kitų derybinių pozicijų bei kitų sektorių integracijos kaštai ir naudos taip pat būtų įvertinami. Jie atsispindėtų eilutėje *Kiti ūkio sektoriai ir veiklos sritys* bei stulpelyje *Kiti derybiniai pjūviai*.

Matricoje kaupiami duomenys yra pamečiui, apimant periodą nuo 2002m. iki 2009m. imtinai. Todėl kiekvieniems metams yra sudaroma atskira matrica. Kai atskiruose integracijos poveikį nagrinėjančiuose tyrimuose nėra išskirta, kokie konkrečiai kaštai arba kokia nauda bus tam tikrais metais, bet pateikta per tam tikra laikotarpį, tai daroma prielaida, kad kaštai arba nauda per nurodomą laikotarpį pasiskirstys lygiomis dalimis pamečiui.

Matricoje yra išskiriamos šios integracijos į Europos Sąjungą poveikio rūšys:

- **Investicijos**
 - *Tame tarpe valstybės*
- **Kaštai**
 - *Tame tarpe valstybės*
- **Nauda, gaunama iš fondų**
- **Kita nauda**

1 paveikslas. Pirminė matrica visuminiam integracijos poveikiui nagrinėti

Sektoriai	Derybinių pozicijų pjūviai								
	Laisvas prekių judėjimas	Laisvas asmenų judėjimas	Laisvas kapitalo judėjimas	Laisvė teikti paslaugas	Aplinkos apsauga	Darbu sauga	Finansinės ir biudžetinės nuostatos	Administracinės išlaidos	Kiti derybiniai pjūviai
Žemės ūkis									
Elektros, dujų ir vandens tiekimas									
Transportas									
Apdirbamoji pramonė									
<i>Maisto ir gėrimų pramonė</i>									
<i>Tekstilė ir drabužių siuvimas</i>									
<i>Naftos produktų pramonė</i>									
<i>Chemijos pramonė</i>									
<i>Medienos pramonė</i>									
Valstybės valdymas									
Kiti ūkio sektoriai ir veiklos sritys									

Integracijos į ES poveikių rūšys į investicijas, kaštus, bei naudas skirstomi remiantis šiais pagrindiniais principais:

- **Investicijoms** priskiriami tie kaštai, kurie bus atliekami į ilgalaikį materialųjį ir nematerialųjį turtą ir kurie duos naudos ne per vienerius, bet per daugelį metų. Investicijoms priskiriamos tiek lėšos, reikalingos prisitaikymui prie ES standartų, tiek lėšos investuotos į efektyvumo didinimą, bei lėšos, kurios bus investuojamos naudojant ES struktūrinius bei Sanglaudos fondus.
- **Valstybės investicijoms** priskiriama ta investicijų dalis, kuri atliktuose pasekmių tyrimuose bei kituose dokumentuose aiškiai nurodoma kaip tenkanti valstybei. Taip pat valstybės investicijoms priskiriama ir ta investicijų suma, kurią valstybė turės kofinansuoti naudojant ES fondų paramą. Valstybės biudžeto lėšos taip pat yra atskirtos nuo indėlio, kurį į kaštus ir investicijas padarė ES ir šalys donorės negražintinos pagalbos forma. Iš to seka, kad kitos investicijos, kurios bus atliekamos ne iš valstybės lėšų, bus finansuojamos arba privataus sektoriaus, arba naudojant ES fondus.
- **Kaštai** apims padidėjusias sąnaudas, sumažėjusias pajamas ar bet kokius kitus praradimus, lyginant su pradine situacija. Taip pat kaštams priskiriamos ir tos lėšos, kurių negalima identifikuoti, kaip investicijų.
- **Valstybės kaštams** priskiriama ta kaštų dalis, kuri atliktuose pasekmių tyrimuose bei kituose dokumentuose aiškiai nurodoma kaip tenkanti valstybei.

- **Nauda** – tai pardavimų padidėjimas, kaštų ekonomija, ar kitokio pobūdžio patiriamas teigiamas efektas dėl integracijos į ES. Prie šios naudos nebus sumuojamos lėšos gaunamos iš fondų, bei kitų paramos formų. Pastaroji nauda pateikiama atskiru stulpeliu.
- **Nauda, gaunama iš fondų**, apims lėšų sumas, kurias Lietuva gaus iš Europos Sąjungos struktūrinių ir Sanglaudos fondų. Taip pat ši nauda apims tiesiogines išmokas žemės ūkiui bei tą indėlį, kurį ES ir šalys donorės padarė (įsipareigojo padaryti) negražintinos pagalbos forma.²

Matricos langeliai buvo pildomi remiantis finansinių pasekmių duomenis, teikiamais Lietuvos pasirengimo narystei ES programoje (LPNP), Lietuvos ekonominėje programoje laikotarpiui iki įstojimo į ES, Nacionaliniame plėtros plane, Lietuvos integracijos į ES pasekmių įvertinimo tyrimuose ir kituose dokumentuose bei tyrimuose, nagrinėjančiuose Lietuvos stojimo į ES poveikį.

Kadangi ne visų derybinių skyrių įtaka Lietuvos ūkiui yra išnagrinėta ir kiekybiškai įvertinta, be to nemaža dalis naudos bus gaunama netiesiogiai (pvz. per investicijas bus nauda statybos sektoriui), todėl bus atliekami ekonometrinio modeliavimo darbai.

2.2. Eurointegracijos poveikio Lietuvos ekonomikai modeliavimas ir įvertinimo schema

2.2.1 Tyrimo apribojimai

Visiems tokio pobūdžio tyrimams lyginantiems dvi hipotetines situacijas (kas būtų buvę, jei būtume visiškai neprađę integracijos proceso ir kas galėtų būti po visiškos integracijos) yra būdingas didelis neapibrėžtumas. Be to, integracija į ES yra daugiau nei vien tam tikri ekonominiai impulsai - tai yra tam tikros sistemos bruožų perėmimas ir pritaikymas Lietuvai, susijęs su įvairiais instituciniais pokyčiais, o nemaža šio poveikio dalis yra labai sunkiai kiekybiškai aprašoma, pvz., įtaka biurokratiniam aparatui, šešėlinei ekonomikai ir pan.

Nagrinėjant pereinamosios šalies integracijos procesus papildomai susiduriama su keliais metodologinio pobūdžio sunkumais. Pirmiausiai yra keblu atskirti pereinamosios šalies transformavimosi ir integravimosi procesus, kadangi abu yra struktūrinio pobūdžio. Kai kuriais atvejais tai padaryti lengviau, pvz. biudžetinių srautų atskyrimas, kitais – sudėtingiau, pvz., įvertinti, kas sąlygojo šalies palūkanų normų sumažėjimą, ar sėkminga šalies struktūrinė ir makroekonominė politika, ar investuotojų patikėjimas, kad šis regionas jau yra patikimas, nes įstos į organizaciją, kuri imsis reikiamų priemonių stabilizuoti iškilusias krizes. Dėl tokio pobūdžio neapibrėžtumo šiame tyrime nenagrinėjamas integracijos poveikis palūkanų normoms ir to įtaka Lietuvos ekonomikai. Antras keblumas nagrinėjant šalies integracijos procesus yra atskirti regioninės integracijos ir bendro pasaulinio globalizavimosi naudą ir kaštus, kadangi visi integraciniai procesai tarpusavyje yra susiję. Dėl šios priežasties, taip pat dėl to, jog pagrindinis tyrimo uždavinys yra įvertinti integracijos poveikį BVP, o ne gerovei, pagrindinis dėmesys skiriamas ne muitų tarifų pokyčių sąlygotiems integracijos į ES pasikeitimams, o bendrosios rinkos poveikiui įvertinti.

² Nors nauda, gaunama iš fondų, bei investicijos, atliekamos iš fondų lėšų, pirminėje matricoje dubliuojasi, tačiau atliekant ekonometrinio modeliavimo darbus vertinant integracijos poveikį BVP pokyčiams šis dubliavimas yra eliminuotas.

Ekonometrinių modelių, kaip tyrimui taikomo metodo pasirinkimą nulėmė tai, jog vienas pagrindinių taikomųjų bendrosios pusiausvyros modelių komponentų yra sąnaudų – išieigos lentelė, kurios Lietuvos statistikos departamentas dar nėra paskelbęs. Taip pat reikia pastebėti, jog pasiūlos pusės modeliavimą taikant gamybos funkcijas labai riboja duomenų apie kapitalą trūkumas. Kartu tai riboja ir galimybes ekonometriškai nagrinėti integracijos sąlygotus darbo našumo ar bendro produktyvumo pokyčius dėl gamybos masto pokyčių ir pan. Kapitalo apimtį būtų galima aproksimuoti sumuojant materialinių investicijų apimtį, tačiau tai yra tik grubi aproksimacija, kadangi išskyla metodologinės nusidėvėjimo normos ir pradinės kapitalo apimtys dydžių pasirinkimo problemos.

Šiame tyrime taikomas makro-ekonometrinis modelis aprašo pagrindinius statistinius ryšius tarp visuminių išlaidų sudėtinų rodiklių, t.y. analizuojama paklausos pusė darant prielaidą, kad potencialaus BVP apimtys bus didesnės. Ši prielaida atrodo visiškai pagrįsta modeliuoti situaciją po Lietuvos įstojimo į ES, kadangi investicijų apimtis ir santykis su BVP turėtų didėti po įstojimo dėl papildomų investicijų, kurias ES finansuos iš struktūrinių ir sanglaudos fondų. Tačiau dvejonų kyla dėl laikotarpio iki formalaus įstojimo, kadangi susisteminius atskirus Lietuvoje atliktų integracijos į ES tyrimus (žr. 1 priedą) nustatyta, jog adaptacinių investicijų poreikis 2002 ir 2003 metais sudarys daugiau nei po tris milijardus litų. Jei šios investicijos būtų atliekamos šalia dabartinių, tai Lietuvos investicijų ir BVP santykis šokteltų beveik trečdaliu ir turėtų labai didelių teigiamų pasekmių, tačiau nagrinėjant finansavimo galimybes tai atrodo nerealu. Pavyzdžiui, finansavimas iš ES iki stojimo bus tik iš pasiruošimo stoti fondų, kurie yra palyginti nedideli ir padengia tik apie ketvirtadalį šio poreikio. Todėl kyla klausimas, kaip bus finansuojamos kitos adaptavimosi investicijos? Kadangi dėl Lietuvos ūkio subjektų konservatyvumo sunku tikėtis labai padidėjusio skolinimosi (nors šiuo metu sumažėjus palūkanoms yra ypač palankios skolinimosi sąlygos), tikėtina, jog iš dalies galėtų tiesiog pasikeisti investicijų struktūra nukreipiant lėšas iš ankstesnio pobūdžio investicijų į reikalavimų tenkinimo investicijas, o dėl to galėtų sumažėti produktyvumas. Tačiau trumpu laikotarpiu labai didelių struktūrinių pokyčių taip pat sunku tikėtis, kadangi tokį investicijų struktūros pokytį silpnina poreikis finansuoti jau anksčiau pradėtas investicijas bei galimybė papildomas investicijas finansuoti iš nuosavų lėšų, nors pastaruoju atveju gali tam tikra dalimi sumažėti vartojimo išlaidos bei dėl tarplaikinio pasirinkimo optimizavimo išaugti reikalaujama graža ir palūkanų normos. Antra vertus, minėtas neapibrėžtų investicijų finansavimo poreikio laikotarpis yra pora metų, o atskiruose tyrimuose fiksuojami investicijų poreikiai taip pat gali būti netikslūs, todėl makroekonometriiniame modelyje pasiūlos pusė nemodeliuojama.

Taip pat atkreiptinas dėmesys į tai, jog analizei naudojami dabartiniu metu susiformavę ryšiai, kurie nebūtinai gali išlikti ateityje. Pavyzdžiui iki šiol materialinių investicijų apimtis labai įtakojo pramonės eksportas (Rudzkiš ir Kvedaras 2001). Tokios investicijos turėjo būti labai produktyvios, kadangi išankstiniai kontraktai dėl eksporto lėmė išankstinį žinojimą kuriuose sektoriuose labiausiai trūksta gamybinių pajėgumų, pvz., nepakankamai naši darbo jėga ir reikia atnaujinti technologiją, kad su tuo pačiu ar mažesniu darbuotojų skaičiumi būtų pagaminta eksportui reikiama produkcijos apimtis. Taip pat išankstinių kontraktų žinojimas leido įvertinti ir galimą naujos technologijos poreikį gaminti geresnę eksporto reikalavimus atitinkančią produkciją, be to pritraukti reikiamus darbo jėgos resursus iš kitų veiklų ar laisvos darbo jėgos. Todėl investicijos, bent jau tam tikruose sektoriuose, traktuotinos kaip reikšmingai didinančios produktyvumą. Tačiau didelė dalis naujų investicijų bus daugiau skirtos infrastruktūrai gerinti ir gamtos saugos bei kitiems adaptaciniams reikalavimams tenkinti, todėl jos ne tiek tiesiogiai įtakos darbo našumą, kiek per bendro produktyvumo augimą. Tačiau pastarojo didėjimas yra labiausiai neapibrėžtas Boeri (2000), Directorate (2001).

2.2.2 Integracijos poveikio kokybinis apibūdinimas

Pagal tyrimo užduotį integracijos poveikis turėtų būti įvertintas pagal atskirus derybinius skyrius. Beveik kiekvienas toliau pateikiamų integracijos įtakos įvertinimo šaltinių galėtų būti priskirtas pagrindines laisves, išorinius ir biudžetinius santykius reglamentuojantiems derybiniais skyriams ties kuriais šis tyrimas ir koncentruojasi. Tačiau toks priskyrimas tėra sąlyginis, kadangi poveikis labai dažnai yra persipynęs ir atskirti jų įtaką pagal derybinius skyrius (ypač neįvardintus aukščiau) retai galima. Todėl, taikydami analogiškų tyrimų patirtį, pirminį ekonominį integracijos poveikį vertiname nagrinėdami tokius pagrindinius šaltinius:

- ✓ Užsienio prekybą (UP)
- ✓ Tiesiogines užsienio investicijas (TUI)
- ✓ Darbo jėgos judėjimą (DJ)
- ✓ Biudžetinius fondus (BF)

Pastaruosius jau sąlyginai priskiriame tam tikriems derybiniais skyriams (žr. 3.3.2.1 skirsnį). Tiesioginis integracijos efektas Lietuvos eksporto ir importo apimtims su dabartinėmis bei būsimomis ES narėmis, o taip pat ir su kitomis šalimis pasireiškė dėl pasikeitusių muitų tarifų ir bendrosios rinkos poveikio. Praktiškai visas muitų panaikinimo efektas užsienio prekybai pramonės gaminiais tarp Lietuvos ir ES jau turėjo realizuotis, kadangi Asociacijos sutarties pagrindu muitai tarp ES ir Lietuvos laipsniškai panaikinti. Tačiau tarifinių barjerų pokyčiai žemės ūkio produkcijai bei maistui ir visai produkcijai trečiųjų šalių atžvilgiu dar nėra pasireiškę. Kadangi ES muitų tarifai yra didesni ir nustatyti didesniai prekių skaičiui (žr. Miškinis ir Šegžda (2001)), Lietuvai įstojus į ES brangs iš kitų šalių importuojamos prekės, kas atitinkamai skatins analogiškų prekių vidaus gamybą arba importą iš ES.

Antrinis eksporto pirminių pokyčių poveikis ekonomikai pasireiškė ne tik tiesiogiai per pajamų padidėjimą, tačiau turės reikšmingos teigiamos įtakos investicijoms. Didėjančios pajamos bei spartėjantys investiciniai procesai vėl turėtų padidinti einamosios sąskaitos deficito problemą Lietuvoje, ypač, jei integracija iš tikrųjų sąlygos spartų ekonomikos augimą. Mikroekonominiam lygmenyje pastarasis efektas aiškintinas tuo, jog turtėjant gyventojams didesnė jų pajamų dalis bus išleidžiama ne maisto prekėms, kurių gamyba Lietuvoje yra ribota. Todėl artimiausiu metu einamosios sąskaitos deficitą gali daugiau lemti investiciniai procesai, kas makroekonominio požiūriu nėra blogai, kadangi didesnės investicijos įgalina laukti didesnių ekonomikos ir, galbūt, eksporto augimo tempų, o ilgesniu laikotarpiu einamosios sąskaitos problemą Lietuvoje ir kitose pereinamosios ekonomikos šalyse gali sąlygoti vartojimo struktūros pokyčiai dėl visuomenės turtėjimo.

Užsienio prekybos srautų pokyčiai ir ypač bendrosios rinkos poveikis išskiriami kaip didžiausią įtaką šaliai turintis integracijos efektas (Lejour et al. (2001)). Tačiau išsiskverbimas į naujas rinkas yra žymiai sunkesnis, jei tai daroma tik eksportuojančios šalies gamintojų pastangomis - tiesioginės užsienio investicijos kartu su valdymo kultūra ir piniginiu kapitalu dažnai atveria ir užsienio investuotojo rinką konkrečioms gaminamoms prekėms. Tai didelė dalimi priklauso nuo veiklos, į kurią užsienio kapitalas investuojamas, pvz., investicijos į paslaugų sektorių gali turėti žymiai mažesnę užsienio rinkos atvėrimo efektą, nei užsienio investicijos į prekių gamybą. Be tiesioginių užsienio investicijų poveikio eksportui, svarbi jų įtaka ir tiesiogiai materialinėms investicijoms. Kadangi privatizacijos procesas baigiasi, tikėtina, jog naujos į Lietuvą ateinančios investicijos vis daugiau įgaus "plyno lauko" pavidalą ir žymiai labiau įtakos materialinių investicijų formavimui. Greta įtakos materialinėms investicijoms, taip pat turėtų būti svarbus tiesioginių užsienio investicijų vaidmuo formuojant nematerialų kapitalą, nors skaičiavimams taikomame modelyje į tai neatsižvelgiama, kadangi

neturima istorinių duomenų ir tiesiogiai tokį procesą yra sunku kiekybiškai aprašyti. Kartu didėjančios tiesioginės užsienio investicijos didins ir importo apimtį, nemaža dalimi kaip tik dėl investicinių prekių importo. Jau dabartiniu metu galima pastebėti pakankamai glaudų ryšį tarp tiesioginių užsienio investicijų pokyčių, materialinių investicijų ir investicinių prekių importo apimčių.

Greta įtakos kapitalo apimčių formavimuisi integracija į ES paveiks ir darbo jėgos judėjimą. Pakankamai didelis darbo užmokesčio skirtumas Lietuvoje ir Europos Sąjungos šalyse bei realizuota asmenų judėjimo laisvė paskatins dalį darbo jėgos išvykti iš Lietuvos. Tai tiesiogiai mažins darbo jėgos kiekį bei nedarbo lygį Lietuvoje ir netiesiogiai sąlygos atlyginimų didėjimo tendenciją. Tačiau laukiamas spartesnis Lietuvos ekonomikos augimas nei ES šalyse ir jau dabartiniu metu juntami nedarbo lygį mažinantys poslinkiai darbo rinkoje bei tikėtinos „plyno lauko“ tiesioginės užsienio investicijos, kuriančios naujas darbo vietas, turėtų sumažinti paskatas išvykti. Kartu tikėtina, jog nemaža dalis išvyksiančių neplanuoja likti gyventi užsienyje, taip pat prie jų turėtų prisidėti ir sunkiai dėl kalbos bei kultūrinio barjero pritampantys užsienyje. Todėl dalis išvykusiųjų turėtų grįžti į Lietuvą su papildomomis pajamomis ir atitinkamai padidinti perkamąją galią Lietuvoje.

Tikslinis struktūrinio suregulavimo ir kitų iš ES gaunamų biudžetinių lėšų pobūdis turėtų atitinkamai sąlygoti tam tikrus materialinių investicijų ir vartojimo apimčių pokyčius Lietuvoje. Taip pat investicijų-vartojimo santykio kitimą gali sąlygoti ir įvairūs kiti reikalavimai, kuriuos Lietuva turės tenkinti stodama į ES. Šios dalies vertinimas yra komplikotas, tačiau apytikris poveikis nustatomas pagal Lietuvoje atliktų tyrimų susistemintą medžiagą ir numatomus biudžetinių lėšų tarp Lietuvos ir ES srautus. Kadangi dalis tokių pokyčių yra finansuojama iš ES fondų, tai šiai daliai perskirstomojo poveikio nepasireikštų, tačiau dalis lėšų turės būti finansuojama pačių Lietuvos subjektų, todėl atsirastų tam tikri visuminių išlaidų struktūros pokyčiai, kurie gali įtakoti Lietuvos ekonomikos augimo tempus.

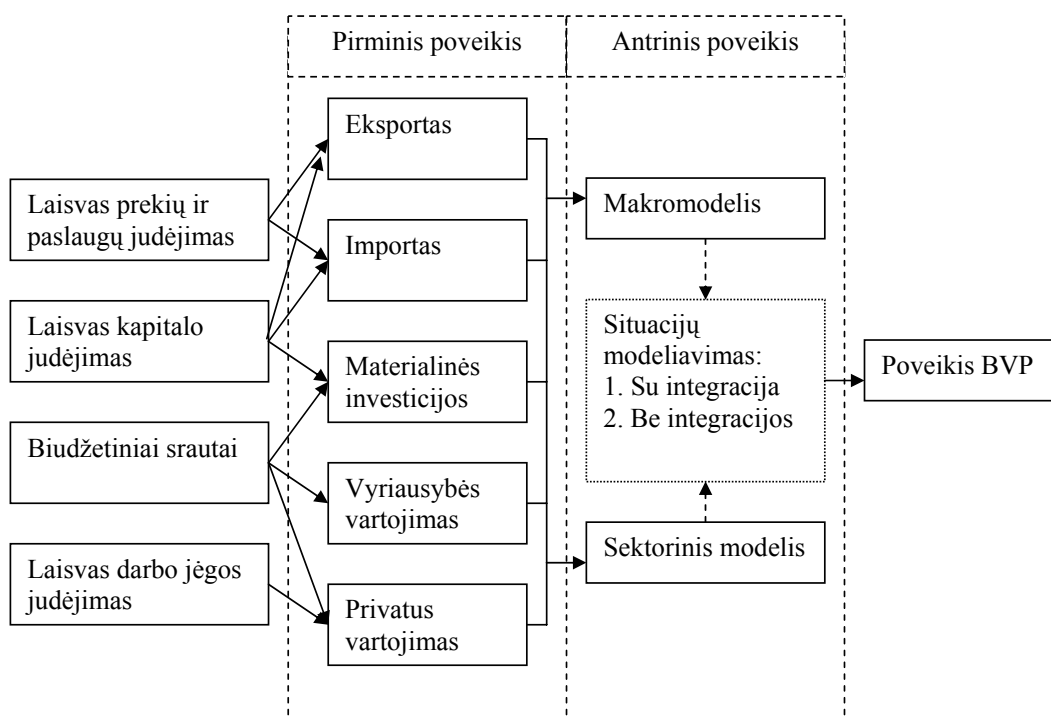
Be aukščiau aptartų efektų integracija į ES dėl šalies rizikos premijos sumažėjimo lems ir bendrą palūkanų normų lygio sumažėjimą Lietuvoje, kas atitinkamai turėtų paskatinti investicijų finansuojamų skolintomis lėšomis, bei dabartinio vartojimo augimą. Tačiau nagrinėjamu laikotarpiu vyko labai daug pereinamųjų procesų ir turimi duomenys neigalina įvertinti tokio integracijos efekto dalies kiekybiškai.

2.2.3 Bendra poveikio įvertinimo schema

Integracijos į ES poveikis vertinamas taikant standartinę modelio reakcijos į impulsus analizę, t.y. palyginant integracijos scenarijų su baziniu be integracijos. Tuo tikslu pirmiausia išskiriami ankstesniame skirsnyje apibūdinti pagrindiniai integracijos įtakos šaltiniai, kurie modelyje kiekybiškai įvertinami kaip pirminiai modelio impulsai. Antrinis poveikis vertinamas naudojant makroekonometrinių ir sektorinių ekonometrinių modelių, kuriuose BVP modeliuojamas taikant struktūrinius vektorinės autoregresijos modelius. Specifinė taikomų modelių ypatybė – eksportas traktuojamas kaip egzogeninis kintamasis (pereinamojo laikotarpio ypatumas). Taikant makroekonometrinių modelių yra nustatomi visuminių išlaidų komponentai, o BVP paskirstymas atskiroms pramonės šakoms realizuojamas naudojant sektorinių ekonometrinių modelių, kuriame bendrasis vidaus produktas suskaidomas ir materialinės investicijos išskiriamos pagal veiklas. Toks detalizavimo laipsnis leidžia įvertinti atskirose veiklose pasireiškusius pirminio poveikio efektus bei gauti užduotyje suformuluotą BVP išskaidymą. Tam naudojamos modelio reakcijos į impulsus funkcijos, parodančios, kiek endogeninių rodiklių reikšmės pakinta reaguodamos į sistemą veikiančius šokus.

Bendra ES narystės įvertinimo schema pateikta 2 paveiksle.

2 paveikslas. Integracijos į ES įtakos Lietuvai įvertinimo schema

Pastebėtina, jog pirminiai impulsai modelyje ateis ne į visas veiklas. Todėl dalies veiklų rodikliai modelyje bus įtakojami tik netiesiogiai, t.y. per antrinį poveikį, pvz., materialinių investicijų impulsai kitose veiklose įtakos statybų veiklos rodiklius ir pan.

2.2.4 Taikomų ekonometrinių modelių apžvalga

Antrinis integracijos į ES poveikis Lietuvos ekonomikai yra įvertinamas naudojant makroekonometrinių ir sektorinių struktūrinių vektorinės autoregresijos modelius. Abiejų modelių periodiškumas yra ketvirtinis ir modeliai sudaryti pagal dabartiniu metu statistškai reikšmingus ryšius tarp nagrinėjamų nominalių kintamųjų. Turimų duomenų pagrindu makroekonometrinis modelis įvertintas pagal 1995:1-2001:4, o sektorinis modelis pagal 1996:1-2001:4 laikotarpį.

Makromodelis. Makroekonometrinis modelis aprašo sąryšius tarp visuminių išlaidų komponentų. Modelį sudaro žemiau aprašomos septynios elgesio lygtys ir viena tapatybė. Endogeniniais modelio kintamaisiais yra visuminių išlaidų komponentai (išskyrus eksportą) ir bendrosios produkcijos bei pramonės parduotos produkcijos rodikliai. Egzogeniniais modelio kintamaisiais yra eksportas ir vidutinės bankų paskolų palūkanų normos. Palūkanų normų kintamojo dimensija yra procentai, o visų likusiųjų – mln.Lt.

➤ Pagrindiniai integracijos poveikio vertinimo kintamieji:

C – privatus vartojimas;
G – vyriausybės vartojimas (be iš ES ateisiančių lėšų);
K – materialinės investicijos;
M – importas;
X – eksportas.

➤ Kiti kintamieji ir žymėjimai:

I – bendrosios investicijos;
O – bendroji produkcija;
S – parduota pramonės produkcija;
R – vidutinės bankų paskolų palūkanų normos;
Y – bendrasis vidaus produktas;
d – fiktyvus didelio biudžeto išlaidų augimo kintamasis, įgyjantis vieneto reikšmę 1997:4-1999:3 ketvirčiais;
q1-q4 – fiktyvūs sezoniškumo kintamieji, įgyjantys vieneto reikšmę atitinkamą ketvirtį;
 ε_{Zt} – kintamojo Z lygties paklaida, pasižyminti baltojo triukšmo savybėmis;
 Δ - pirmos eilės skirtumo operatorius ($\Delta Z_t = Z_t - Z_{t-1}$).

➤ Modelio lygtys:

$$(1) \Delta \log K_t = -1.31 - 0.40 \log K_{t-1} + 0.52 \log X_{t-1} + 0.78 \Delta \log O_t - 0.87 q1_t + \varepsilon_t^K$$

Iš kelių nagrinėtų specifikacijų pasirinkta aukščiau pateikta materialinių investicijų lygtis, kadangi eksportas sudaro didelę dalį visos pramonės produkcijos ir dėl paskatų atnaujinti technologiją yra vienas svarbiausių materialinių investicijų kintamųjų Lietuvoje lemiančių veiksnių.

$$(2) \Delta \log C_t = -1.10 - 0.60 \log C_{t-1} + 0.36 \log O_{t-1} + 0.30 \log O_{t-4} + 0.33 \Delta \log O_t - 0.01 \Delta R_t + \varepsilon_t^C$$

Privataus vartojimo dinamiką beveik visiškai paaiškina visuminės pajamos aproksimuojantis bendrojo vidaus produkto rodiklis. Stabili privataus vartojimo išlaidų kointegravimo lygtis gaunama į ją įtraukiant ne tik vienalaikį pajamas aproksimuojantį rodiklį, bet ir jo vienu metų vėlavimą. Vidutinės bankų paskolų palūkanų normos įtrauktos kaip tarplaikinį pasirinkimą reprezentuojantis veiksnys. Pastebėtina, jog didesnis paskolų nei indėlių palūkanų normų reikšmingumas rodo, jog dabartiniu metu svarbesnis yra ateities pajamų perkėlimo į dabartinį vartojimą procesas, o ne taupymas ateičiai.

$$(3) \Delta \log G_t = -0.43 - 0.27 \log G_{t-1} + 0.27 \log O_{t-1} + 0.56 \Delta \log O_t - 0.25 q1_t - 0.30 q3_t + \varepsilon_t^G$$

Vyriausybės išlaidos modelyje aprašomos kaip tam tikra BVP dalis, modelyje atspindima bendrosios produkcijos kintamuoju. Papildomai šioje lygtyje uždėtas ilgalaikio ryšio apribojimas, neleidžiantis vyriausybės išlaidų daliai ilgą laikotarpį didėti sparčiau už pajamas reprezentuojantį bendrosios produkcijos rodiklį. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad grįžimo į tokią ilgalaikę pusiausvyrą greitis yra labai nedidelis (-0.27) ir reikia vienerių metų periodo, kad būtų atsižvelgta į pasikeitusią ekonomikos situaciją. Iš dalies tai sietina ir su biudžeto planavimo ciklu, tačiau nemaža dalimi tą lėmė ir iki 2000 metų mažai ribotos išlaidos bei didelis valstybės skolinimasis, todėl šis koeficientas poveikio vertinimo modeliavime yra ekspertiškai koreguojamas viena standartine paklaida didėjimo linkme (iki 0.39), t.y. daroma prielaida, kad įgyvendindama savo politiką vyriausybė greičiau reaguoja į ekonomikos būklės pokyčius.

$$(4) \Delta \log I_t = 3.37 - 0.91 \log I_{t-1} + 0.51 \log K_{t-1} + 0.54 \Delta \log K_t + 1.21 \Delta \log S_t + 0.20 q3_t + \varepsilon_t^I$$

Bendrosios investicijos yra aprašomos kaip materialinių investicijų ir parduotos pramonės produkcijos funkcija. Pastarasis rodiklis į modelį įtrauktas aproksimuojant atsargų pokyčius.

$$(5) \Delta \log M_t = 0.11 - 0.50 \log M_{t-1} + 0.31 \log X_{t-1} + 0.21 \log I_{t-1} + 0.30 \Delta \log I_t + 0.47 \Delta \log X_t + 0.53 \Delta \log C_t - 0.09 q_2 - 0.19 q_3 + \varepsilon_t^M.$$

Importo pokyčius trumpu laikotarpiu lemia galutinės vartojimo išlaidos (vyriausybės išlaidos buvo nereikšmingas kintamasis, todėl į modelį neįtrauktos), tačiau ilgu laikotarpiu šalis susiduria su mokėjimų balanso apribojimu, todėl importas turėtų kointegruoti su eksportu. Papildomai į kointegravimo dalį įtrauktas investicijų rodiklis, kadangi pereinamosios šalies ekonomikos struktūros pertvarkymas reikalauja didelių investicijų, kurios nemaža dalimi tiesioginėmis užsienio investicijomis, kas sumažina mokėjimų balanso apribojimo aktualumą mūsų vidutiniu laikotarpiu.

$$(6) \Delta \log S_t = -1.01 - 0.65 \log S_{t-1} + 0.47 \log C_{t-1} + 0.28 \log X_{t-1} + 0.52 \Delta \log C_t + 0.71 \Delta \log X_t + \varepsilon_t^S.$$

Parduotos pramonės produkcija aprašoma kaip pagrindinių paklausos komponentų funkcija. Vyriausybės vartojimas ir visuminės investicijos nebuvo reikšmingi ir į modelį neįtraukti.

$$(7) \Delta \log O_t = 2.18 - 0.63 \log O_{t-1} + 0.33 \log P_{t-1} + 0.14 \log I_{t-1} + 0.58 \Delta \log S_t + 0.25 \Delta \log I_t - 0.23 \Delta \log M_t + \varepsilon_t^O.$$

Pramonė išlieka svarbiausia veikla Lietuvos ūkyje, nuo kurios rezultatų labai priklauso visų kitų veiklų funkcionavimas, todėl į bendrosios produkcijos lygtį įtrauktas pramonės produkcijos rodiklis. Kartu, darant prielaidą apie apytikriai pastovų produkcijos ir investicijų santykį, į modelį įtrauktas visuminių investicijų rodiklis. Importas buvo reikšmingas tik trumpalaikės dinamikos dalyje ir į modelį įtrauktas kaip išorinės konkurencijos spaudimą parodantis rodiklis.

Visos aukščiau pateiktos modelio ekonometrinės lygtys yra sudarytos taikant paklaidų korekcijos principą. Dėl šios priežasties ir dėl to, jog tarp visuminių kintamųjų stabilesnės proporcijos, o ne absoliutiniai skirtumai, makroekonometriiniame modelyje naudojami logaritmuoti kintamieji. Pastebėtina, kad paklaidų korekcijos išraiška naudojama įvertinti parametrus, o impulsų skaičiavimui aukščiau pateiktos lygtis yra perrašomos į dinamines lygių lygtis³.

Apibūdintu modeliu įvertinus atskirų impulsų poveikį sudėtinėms BVP dalims⁴, galutinė integracijos įtaka bendrajam vidaus produktui apskaičiuojama pagal atitinkamą balansinę lygybę:

$$(8) Y_t = C_t + G_t + I_t + X_t - M_t.$$

Nors modelis skirtas nominalių visuminių išlaidų srautų tarpusavio ryšiams aprašyti ir griežto ekonomikos teorijos pagrindo neturi, tačiau nustatyti ryšiai yra stabilūs ir modelio prognozių tikslumas geras (žr. 4.b priedą).

Sektorinis modelis. Sektorinį modelį sudaro ekonometrinės ir balansinės lygtys, aprašančios ryšius tarp ekonominių veiklų ir penkių didžiausių pridėtają vertę turinčių atskirų pramonės

$$^3 (1a) \log K_t = -1.31 + 0.60 \log K_{t-1} + 0.52 \log X_{t-1} + 0.78 \log O_t - 0.78 \log O_{t-1} - 0.87 q_1 + \varepsilon_t^K.$$

$$(2a) \log C_t = -1.10 + 0.40 \log C_{t-1} + 0.36 \log O_{t-1} + 0.30 \log O_{t-1} + 0.33 \log O_t - 0.33 \log O_{t-1} - 0.01 R_t + 0.01 R_{t-1} + \varepsilon_t^C.$$

$$(3a) \log G_t = -0.43 + 0.73 \log G_{t-1} + 0.27 \log O_{t-1} + 0.56 \log O_t - 0.56 \log O_{t-1} - 0.25 q_1 - 0.30 q_3 + \varepsilon_t^G.$$

$$(4a) \log I_t = 3.37 + 0.09 \log I_{t-1} + 0.51 \log K_{t-1} + 0.54 \log K_t - 0.54 \log K_{t-1} + 1.21 \log S_t - 1.21 \log S_{t-1} + 0.20 q_3 + \varepsilon_t^I.$$

$$(5a) \log M_t = 0.11 + 0.50 \log M_{t-1} + 0.31 \log X_{t-1} + 0.21 \log I_{t-1} + 0.30 \log I_t - 0.30 \log I_{t-1} + 0.47 \log X_t - 0.47 \log X_{t-1} + 0.53 \log C_t - 0.53 \log C_{t-1} - 0.09 q_2 - 0.19 q_3 + \varepsilon_t^M.$$

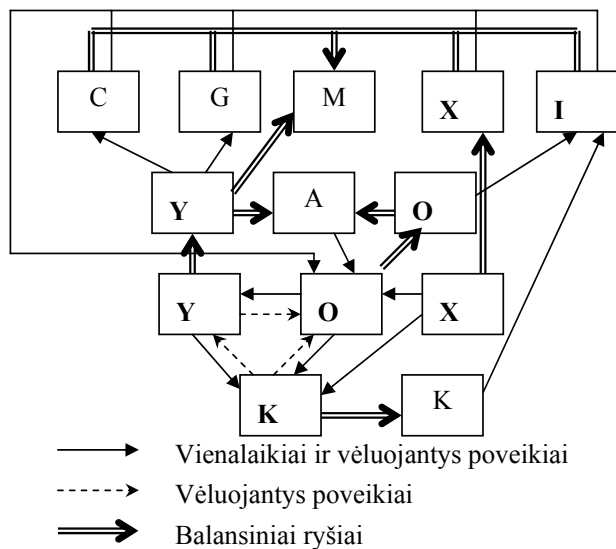
$$(6a) \log S_t = -1.01 + 0.35 \log S_{t-1} + 0.47 \log C_{t-1} + 0.28 \log X_{t-1} + 0.52 \log C_t - 0.52 \log C_{t-1} + 0.71 \log X_t - 0.71 \log X_{t-1} + \varepsilon_t^S.$$

$$(7a) \log O_t = 2.18 + 0.37 \log O_{t-1} + 0.33 \log P_{t-1} + 0.14 \log I_{t-1} + 0.58 \log S_t - 0.58 \log S_{t-1} + 0.25 \log I_t - 0.25 \log I_{t-1} - 0.23 \log M_t + 0.23 \log M_{t-1} + \varepsilon_t^O.$$

⁴ vertinant išlaidų metodu

šakų rodiklių (bendrosios produkcijos (o), materialinių investicijų (k), pridėtinės vertės(y)) bei 8 agreguotų endogeninių rodiklių (privataus (C) ir vyriausybino (G) vartojimo, bendrojo vidaus produkto (Y), bendrosios produkcijos (O), bendrųjų investicijų (I), importo (M), materialinių investicijų (K), ir tarpinio vartojimo (A)). Pastebėtina, kad siekiant didesnio modelių suderinamumo šie rodikliai gali būti traktuojami kaip egzogeniniai, o jų reikšmės būtų nustatomos makro modeliu. Bendra pagrindinių ryšių tarp kintamųjų schema pateikta 3 paveiksle. Didžiosiomis raidėmis žymimi visuminiai, o mažosiomis – pagal veiklas skaidomi rodikliai. Lyginant su makromodeliu papildomai naudojamas vienas naujas kintamasis – tarpinis vartojimas, apibrėžiamas kaip bendrosios produkcijos ir visuminės galutinės paklausos skirtumas.

3 paveikslas. Pagrindiniai kintamųjų ryšiai sektoriniame modelyje

Modelyje kiekvienos veiklos pridėtinė vertė yra aprašoma kaip bendrosios produkcijos bei materialinių investicijų vėlavimų funkcija. Materialinės investicijos gali sąlygoti didesnę pridėtinę vertę, jei investuojama siekiant sumažinti darbo užmokesčio, energetines ir pan. sąnaudas. Tačiau toks poveikis laukiamas ne visose šakose, kadangi dalis investicijų gali tiesiog veikti kaip darbo jėgos sąnaudų pakaitalas.

Kiekvienos veiklos bendroji produkcija yra aprašoma kaip tarpinio vartojimo (A) ir galutinių vartojimo išlaidų komponentų (C,I,G,X) funkcija. Tai yra sąnaudų-išėigos lentelių ekonometrinis analogas: čia nežinomi kiekvienos veiklos reakcijos į galutinio vartojimo komponentų ir tarpinio vartojimo pokyčius koeficientai yra įvertinami taikant regresinę analizę. Į mikroekonominės didesnio pelno paskatas, darbo užmokesčio augimo spaudimą ir didesnių gamybinių pajėgumų galimybes atsižvelgiama į bendrosios produkcijos funkciją įtraukiant pridėtinės vertės bei materialinių investicijų vėlavimus.

Dalis visuminių modelio rodiklių (A,K,M,O,Y) yra apskaičiuojami kaip atskirų veiklų analogiškų rodiklių suma ar tiesiog nustatomi pagal jų apibrėžimus atitinkančias balansines lygybes. Kiti modelio rodikliai (C,G,I) yra modeliuojami taikant makromodelyje apibūdintų lygčių be kointegravimo dalies analogus.

Visose lygtyse palikti tik 0.05 reikšmingumo lygmenyje statistiškai reikšmingų parametru aiškinantieji kintamieji.

3. Lietuvos integracijos į ES pasekmių tyrimo rezultatai

3.1. Stojimo į ES pasekmių poveikis Lietuvos ūkiui remiantis susistemintų tyrimų rezultatais

Įvertinus visus 1 priede pateikiamus atliktus tyrimus bei studijas dėl integracijos į ES poveikio, susumavus visas investicijas, kaštus bei naudas ryšium su stojimu į ES, matome, jog Lietuvos ekonomika turės daug naudos susijusios su stojimu į Europos Sąjungą. 2002 – 2009 metų laikotarpiu investicijos į Lietuvos ūkį dėl stojimo į ES sudarytų apie 23 mlrd. litų (žr. 3 lentelę). Nemaža dalis šių investicijų būtų finansuojama iš ES struktūrinių ir Sanglaudos fondų. Įvertinta, jog fondų lėšos bendroje investicijų sumoje tuo pačiu laikotarpiu sudarytų apie 9 mlrd. litų. Valstybės atliekamos investicijos siektų 4,5 mlrd. litų. Kita dalis investicijų būtų finansuojama privataus sektoriaus. Tačiau vertinant integracijos poveikį Lietuvos ekonomikai svarbu atkreipti dėmesį į tai, jog nemaža dalis investicijų būtų atliekamos net ir tuo atveju, jeigu Lietuva ir nestotų į Europos Sąjungą. Tai sąlygotų vykstantys globalizacijos procesai, tarptautinio konkurencingumo siekimas, esama geografinė padėtis. Išgryninti vien tik integracinio poveikio praktiškai neįmanoma.

3 lentelė. Lietuvos integracijos į ES susisteminti naudos – kaštų preliminarūs rezultatai, mln. Lt

	2002 m.	2003 m.	2004 m.	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.	2009 m.	IŠ VISO
Investicijos	3.121,67	3.363,57	2.501,07	3.165,71	3.745,80	2.569,56	2.171,29	2.615,95	23.254,61
Iš jų valstybės	238,25	228,00	399,90	746,30	978,70	576,20	530,60	706,90	4.404,85
Kaštai	886,97	811,93	2.180,88	2.327,05	2.398,29	2.445,94	2.533,54	2.628,14	16.212,74
Iš jų valstybės	640,03	531,92	1.116,54	1.199,71	1.292,29	1.367,04	1.448,42	1.536,80	9.132,75
Nauda bendra	695,52	850,24	3.319,99	4.367,37	5.089,24	4.426,25	4.441,25	4.882,75	28.072,61
Nauda-fondai	483,85	619,17	1.515,78	1.992,27	2.472,20	2.448,60	2.462,90	2.904,40	14.899,17
Kita nauda	211,67	231,07	1.731,02	1.946,72	1.976,95	1.977,65	1.978,35	1.978,35	12.031,78

Integracija į ES Lietuvai taip pat duos daug tiesioginės naudos išmokų iš ES biudžeto forma. Įvertinta, jog Europos Sąjungos struktūrinių ir Sanglaudos fondų lėšos, tiesioginės išmokos žemės ūkiui bei indėlis, kurį ES ir šalys donorės padarė (išsipareigojo padaryti) negražintinos pagalbos forma, 2002 –2009 metų laikotarpiu turėtų siekti apie 15 mlrd. litų. Taip pat Lietuvos ūkio subjektai tuo pačiu laikotarpiu patirtų apie 12 mlrd. litų naudos, daugiausiai susijusios su planuojamu pajamų padidėjimu dėl kvotų ir kainų pokyčių žemės ūkyje (apie 4,5 mlrd. litų) bei teigiamu efektu dėl muitinės procedūrų supaprastinimo (apie 4,3 mlrd. litų).

Be abejo integracija į ES susijusi ir su nemažais kaštais. Įvertinta, jog integracijos kaštai 2002– 2009 metų laikotarpiu sudarytų apie 16 mlrd. litų, iš kurių 9 mlrd. litų tektų valstybei. Didžiausia šių kaštų dalis susijusi su Lietuvos valstybės įmokomis į ES biudžetą. Analizuojamu laikotarpiu šios įmokos sudarytų apie 4,3 mlrd. litų. Taip pat nemaža kaštų dalis tenka darbų saugos reikalavimų įgyvendinimui (apie 3,5 mlrd. litų). Ignalinos AE uždarymo kaštai sudarytų apie 1,8 mlrd. litų (čia įvertintas tik 2002-2009 m. laikotarpis, bei neįvertintos investicijos, susijusios su naujų elektrinių statyba, elektrinių modernizavimu bei gamtos saugos reikalavimų įgyvendinimu), valstybės administraciniai kaštai siektų apie 1,5 mlrd. litų. Taip pat įvertinta, jog Lietuvos ūkis patirs apie 1,7 mlrd. litų kaštų dėl darbo jėgos migracijos.

Remiantis atliktu duomenų susisteminiu ir analize buvo identifikuoti sektoriai, kurie bus labiausiai įtakojami integracijos į ES:

- Transporto sektorius;
- Energetikos sektorius;
- Žemės ūkio sektorius;
- Aplinkosaugos sektorius.

Taip pat nuspręsta atlikti detalesnį Europos Komisijos bendrojo finansinio pasiūlymo 2004 – 2006 metams pasekmių įvertinimą.

3.2. Sektorinė analizė

3.2.1 Transporto sektorius

Transporto sektorius yra labai svarbus Lietuvos ūkiui ir yra viena iš svarbiausių ekonominės ir socialinės infrastruktūros dalių, garantuojanti tarptautinės ir vidaus prekybos, turizmo plėtrą. Lietuvos geografinė padėtis yra palanki tranzitui (šalies teritoriją kerta du pripažinti esantys kontinentinės svarbos transporto koridoriai), išvystytas automobilių kelių tinklas ir aukštos kokybės jų priežiūros ir remonto sistema. Taip pat Lietuva turi neužšalantį jūrų uostą su moderniu konteinerių terminalu.

Tačiau Lietuvos transporto sektorius turi ir nemažai trūkumų – fiziškai susidėvėjusi geležinkelio infrastruktūra ir pasenęs geležinkelio riedmenų parkas, neracionali Lietuvos geležinkelių organizacinė struktūra (infrastruktūra neatskirta nuo komercinės (operatyvinės) veiklos), nepakankamas jūrų uosto kanalo gylis, jūrų uosto infrastruktūra nepritaikyta keleivių aptarnavimui.

Siekiant pagrindinių transporto politikos strateginių tikslų – transporto infrastruktūros modernizavimo, spartesnės Lietuvos vežėjų integracijos į Baltijos jūros regiono ir kontinentinės Europos transporto paslaugų rinką, saugios ir gamtosaugai palankios transporto sistemos formavimo – **didžiausią įtaką Lietuvos transporto sektoriaus plėtrai turės integracija į Europos Sąjungą** ir su ja susijusios įėjimo į naujas rinkas galimybės, Sanglaudos ir kitų ES fondų parama bei dalyvavimas bendro intereso transporto sektoriaus plėtos projektuose.

Nors integravimasis į Europos Sąjungą, be abejonės, transporto sektoriui, kaip ir visam Lietuvos ūkiui, duos daug naudos, tačiau integraciniai procesai susiję ir su tam tikrais kaštais.

Transporto politikos derybiniame skyriuje buvo išsiderėti šie pereinamieji laikotarpiai dėl prisiderinimo prie ES standartų:

- Pereinamasis laikotarpis iki 2007 m. sausio 1d. dėl finansinio pajėgumo vežėjams įgyvendinimo pagal direktyvą 98/76/EB;
- Pereinamasis laikotarpis iki 2006 m. sausio 1d. dėl darbo ir poilsio laiką fiksuojančios įrangos reikalavimų įgyvendinimo tik vidaus vežimus vykdančiose transporto priemonėse, pagamintose ir įregistruotose Lietuvoje iki 1987 m. sausio 1d. (direktyva 3821/85/EEB);
- Pereinamasis laikotarpis iki 2005 m. dėl Tarptautinės civilinės aviacijos konvencijos antrosios redakcijos priedo Nr. 16 pirmojo tomo antrojo skyriaus antroje dalyje išvardintų orlaivių eksploatavimo ribojimo reikalavimų įgyvendinimo pagal direktyvą 92/14/EEB ir tik Kauno tarptautiniame oro uoste besileidžiantiems triukšmingiems trečiųjų šalių orlaiviams.

Integracijos į ES pasekmės transporto sektoriui buvo įvertintos remiantis šiais tyrimais, studijomis bei dokumentais:

- Krovinių vežimo kelių transportu politikos Lietuvai integruojantis į Europos Sąjungą studija. LLRI;
- Reglamento 3821/85/EEC dėl registruojančios įrangos kelių transporto įgyvendinimo pasekmių įvertinimas;

- ES direktyvos 92/14/EEC, nustatančios orlaivių skrydžių apribojimus pagal Tarptautinės civilinės aviacijos konvencijos 16 priedo 1 tomo (aviacijos triukšmas) II dalies 2 skyriaus įgyvendinimo pasekmių įvertinimas;
- Geležinkelių transporto infrastruktūrą reglamentuojančių Europos Sąjungos teisės aktų grupės (direktyvų 2001/12/EC, 2001/13/EC, 2001/14/EC ir 2001/16/EC) įgyvendinimo pasekmių vertinimas;
- Special Report on Impact Assessment. Phare project: Harmonisation of Transport Legislation;
- Nacionalinė ISPA strategija: Transporto sektorius;
- Transporto politikos derybinės pozicijos aprašymas;
- Lietuvos pasirengimo narystei ES programa;
- Europos Komisijos pasiūlytas finansinis paketas 2004 – 2006 m.

Geležinkelių transporto infrastruktūrą reglamentuojančių ES teisės aktų pasekmių įvertinimas

Priėmus naujus geležinkelių infrastruktūros reguliavimo nuostatus, padėtis nacionaliniuose geležinkeliuose pasikeis, nes numatomas visiškas geležinkelių infrastruktūros valdymo ir vežimo veiklos atskyrimas. Tokiu būdu, nacionaliniai geležinkeliai pereitų prie aiškesnio ir skaidresnio geležinkelių valdymo modelio.

Tačiau pabrėžtina ir tai, kad visų direktyvose numatytų priemonių įgyvendinimui bus reikalingi dideli finansiniai resursai (signalizacijos sistemos keitimo, traukos riedmenų parko atnaujinimo ir kt. projektams įgyvendinti). Be to, ženklus poveikis pasireišk ir valstybės biudžetui, kuris turės padengti nuostolius už visuomenės aptarnavimo išipareigojimų vykdymą, vežant keleivius nepelningais, tačiau socialiai reikalingais maršrutais, panaikinus kryžminių subsidijavimą, bei skiriant lėšas infrastruktūros rekonstrukcijai, modernizavimui ir plėtrai.

Ekspertiniais vertinimais taip pat nustatyta, kad įgyvendinus būtinas geležinkelių restruktūrizavimui nuostatas jau maždaug 2005 m. galima krovinių vežimo kaštus sumažinti vidutiniškai apie 25%, o keleivių vežimo kaštus – apie 15%, kas absoliutinėmis vertėmis reikštų apie 110 mln. litų metinę išlaidų ekonomiją krovinių vežimo srityje ir apie 20 mln. litų – keleivių vežimo srityje. Nebūdingos veiklos atskyrimas duos apie 5 mln. litų metinę naudą, o dėl išaugusių krovinių vežimo veiklos apimčių būtų patirta apie 80 mln. litų papildomos naudos.

Ekonominio geležinkelių infrastruktūrą reglamentuojančių direktyvų poveikio sumavimas pateiktas 4 lentelėje.

ES direktyvos 92/14/EEC, nustatančios orlaivių skrydžių apribojimus, įgyvendinimo pasekmių įvertinimas

Kad būtų objektyviai ir operatyviai įvertinti ES reikalavimų, ribojančių ikigarsinių reaktyvinių lėktuvų skrydžius, pažeidimai, atsižvelgus į lėktuvų triukšmo poveikį aplinkai ir susijusia su tuo orlaivių triukšmo matavimo specifika, būtina oro uostuose turėti triukšmo matavimo sistemas. Triukšmo lygio kontrolės sistemų sukūrimas Vilniaus, Kauno, Palangos ir Šiaulių oro uostuose galėtų kainuoti apie 6.58 mln. litų. Metinės triukšmo kontrolės sistemos priežiūros išlaidos būtų apie 0.29 mln. litų.

Lietuvos aviakompanijoms priklausančių direktyvos reikalavimų neatitinkančių orlaivių pakeitimo išlaidos (įvertinus lakūnų ir techninio personalo perkvalifikavimo išlaidas) 2002 m. sudarytų apie 25.7 mln. litų.

Įvedus triukšmų apribojimus Lietuvos oro uostuose galima netekti šių pajamų:

- VĮ “Oro navigacijos” paslaugų tarnybos pajamų už kylančius ir tupiančius lėktuvus Vilniaus oro uoste (428 tūkst. litų) ir Kauno oro uoste (134 tūkst. litų);
- Lietuvos tarptautinių oro uosto pajamų už lėktuvų aptarnavimą, kurios Vilniaus oro uoste sudaro 982 tūkst. litų ir Kauno oro uoste – 1 571 tūkst. litų.

4 lentelė. Ekonominis geležinkelių infrastruktūrą reglamentuojančių direktyvų poveikis

Išlaidų (-) / pajamų (+) sritys	Dydis, mln. Lt
Administracinių gebėjimų stiprinimas	-1.7
Teisinės bazės adaptavimas ir jos tobulinimas	-0.2
TSS pritaikymas nacionalinėje techninių standartų sistemoje	-3.5
Dalyvavimas atitinkamų ES darbo grupių veikloje	-0.1
Keleivių vežimo nuostolių kompensavimas (atsisakius kryžminio subsidijavimo)	-60
Metinė krovinių vežimo išlaidų ekonomija	+110
Metinė keleivių vežimo išlaidų ekonomija	+20
Nebūdingos veiklos atskyrimo išlaidų sumažinimo nauda	+5
Prognozuojama nauda dėl krovinių vežimo apimčių padidėjimo	+80
Investicijos į infrastruktūrą	-300
IŠ VISO	-150.5

Šaltinis: Geležinkelių transporto infrastruktūrą reglamentuojančių ES teisės aktų grupės įgyvendinimo pasekmių įvertinimas

Reglamento dėl registruojančios įrangos kelių transporte įgyvendinimo pasekmių įvertinimas

Pagal ES reglamento reikalavimus, papildomų tachografų montavimas į transporto priemones pareikalaus 30.8 mln. litų vienkartinių investicijų. Metiniai kaštai, susiję su transporto priemonių registruojančios įrangos privaloma patikra ir eksploatavimu, sudarys po 3.2 mln. litų kasmet. Įmonės, besispecializuojančios tachografų montavime (su esamais dabartiniais pajėgumais), reikalingą tachografų kiekį įmontuotų daugiau nei per tris metus.

Didžiausią įtaką papildomas tachografų montavimas turės transporto paslaugų (fiziniai asmenys ir sausumos transportas), žemės ūkio ir su juo susijusių paslaugų veiklų sektoriams.

Papildomi kaštai, atsirandantys dėl privalomojo tachografų įrengimo ir eksploatavimo transporto priemonėse, nebus perkelti galutiniam vartotojui, nes ne visi konkuruojantys operatoriai turės papildomus kaštus dėl tachografų montavimo. Operatoriai, kurie užsiima tarptautiniais pervežimais taip pat konkuruoja ir vidaus rinkoje, o jie jau dabartiniu metu eksploatuoja transporto priemones su įrengtais ir naudojamais tachografais.

Norint iki 2004 m. sausio 1 d. priartėti prie ES norminių aktų reikalavimo patikrinti 1% tachografų, per 2002-2003 m. valstybiniam kontrolės aparatui papildomai reikėtų apie 1.5 mln. litų papildomo finansavimo.

Integracijos į ES įvertinimas krovinių vežimui kelių transportu

Lietuvai tapus ES nare išnyks poreikis turėti dvišalių bei daugiašalių susitarimų pagrindu išduodamus leidimus į ES vykstantiems vežėjams. Šis pokytis daugiausiai naudos suteiks tarptautiniams pervežimais, ypač ES rinkoje, užsiimantiems vežėjams.

Lietuvos vežėjams taip pat sumažės kliūčių užsiimti kabotažu ES rinkoje. Tai suteiktų papildomų verslo galimybių Lietuvos vežėjams, tačiau tuo pačiu ir padidintų konkurenciją Lietuvos vidaus rinkoje, kadangi Lietuvoje kabotažo paslaugas galės pradėti teikti kitų ES šalių vežėjai.

Pervežimus ES rinkoje taip pat palengvins muitinių formalumų tarp ES valstybių narių panaikinimas.

Sanglaudos ir struktūrinių fondų įtaka Lietuvos transporto sektoriui

Neabejotinai didelę naudą visam Lietuvos transporto sektoriui duos ES struktūrinių ir sanglaudos fondų parama.

Panaudojant šiuos fondus būtų atliekami sekantys darbai, padidinsiantys Lietuvos transporto sektoriaus patrauklumą, bei padėsiantys pasiekti ES standartus:

- Geležinkelių infrastruktūros modernizavimas (traukinių judėjimo greičio padidinimo darbai, signalizacijos ir telekomunikacijų sistemos pagrindinėse geležinkelio linijose modernizavimas, Europinės vėžės pločio geležinkelio linijos pratęsimas);
- Kelių infrastruktūros rekonstrukcija ir naujų kelių tiesimas (Via Baltica kelio rekonstrukcija, kelio dangos atstatymas ir stiprinimas, aplinkkelių tiesimas, tiltų, viadukų, sankryžų rekonstrukcijos ir statyba);
- Klaipėdos jūrų uosto infrastruktūros modernizavimas (uosto vartų rekonstrukcija, uosto kanalo gilinimo ir krantinių rekonstrukcijų darbai);
- Vilniaus, Kauno ir Palangos oro uostų infrastruktūros modernizavimas.

Prieš įstojant į ES, padėti įgyvendinti Stojimo partnerystės ir Nacionalinės Acquis priėmimo programos tikslus transporto sektoriuje naudojama ISPA programa, kurioje numatoma, kad 2000-2006 m. laikotarpiu Lietuvai kasmet gali būti skiriama apie 41.6-62.4 mln. eurų, kas sudaro apie 180 mln. litų, iš kurių transporto sektoriui gali būti skiriama apie 50% visų lėšų, t.y. apie 90 mln. litų. Darant prielaidą, kad ISPA dalis bendroje projektų vertėje sudaro apie 50%, gauname, kad pagal ISPA programos transporto sektoriaus finansuojamų projektų vertė kiekvienais 2002-2006 metais gali siekti apie 180 mln. litų.

2000-2001 metais pagal ISPA programą ES Komisija patvirtino 5 transporto projektus, kurių bendra vertė siekia 438 mln. litų, o ISPA parama sudaro 255 mln. litų.

Remiantis Europos Komisijos pasiūlytu finansiniu paketu 2004 – 2006 m., nustatant struktūrinių ir sanglaudos fondų apimtį, prielaidomis dėl fondų lėšų įsisavinimo bei valstybės investicijų programa, įvertinant preliminarų investicijų pasiskirstymą tarp atskirų veiklos sričių, yra įvertinta, kad transporto sektoriui 2004-2006 metais teks nuo 208 mln. litų iki 346 mln. litų investicijų per metus (įvertinus tiek ES fondų lėšas, tiek Lietuvos valstybės kofinansavimą).

5 lentelė. Prognozuojama transporto sektoriaus projektų vertė finansuojama iš struktūrinių bei sanglaudos fondų (įvertinant ir Lietuvos valstybės kofinansavimą), mln. litų

	2004 m.	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.	2009 m.
Transporto sektorius	208	216	346	346	346	346

Integracijos į ES poveikio transporto sektoriui apibendrinimas

Įvertinus visus 1 priede pateiktus atliktus tyrimus bei studijas dėl integracijos į ES poveikio, susumavus visas investicijas, kaštus bei naudas ryšium su stojimu į ES, matome, kad į transporto sektorių 2002–2009 m. laikotarpyje būtų investuota apie 4,2 mlrd. litų, iš kurių apie 1,1 mlrd. litų investuotų Lietuvos valstybė, apie 1,7 mlrd. litų sudarytų fondų lėšos, o kitos investicijos būtų atliekamos privačių subjektų. Taip pat 2002–2009 m. laikotarpiu būtų patirta apie 424 mln. litų kaštų, kurių didžiąją dalį (apie 390 mln. litų) sudarys valstybės biudžeto papildomi kaštai. Taip pat 2005–2009 m. laikotarpiu būtų patiriama apie 1 mlrd. litų naudos, atsirasiančios dėl geležinkelių transporto infrastruktūros reorganizavimo.

6 lentelė. Apibendrinta stojimo į ES įtaka transporto sektoriui, mln. litų

	Investicijos	Valstybės	Kaštai	Valstybės	Kita nauda
2002 m.	419,59	100,25	15,77	15,13	0,00
2003 m.	563,39	90,00	9,73	9,00	0,00
2004 m.	389,19	119,50	65,21	61,80	0,00
2005 m.	508,80	190,40	65,21	61,80	215,00
2006 m.	736,00	274,00	68,41	61,80	215,00
2007 m.	527,00	170,70	66,71	60,10	215,00
2008 m.	522,00	168,10	66,71	60,10	215,00
2009 m.	574,00	188,30	66,71	60,10	215,00
Iš viso	4.239,98	1.301,25	424,46	389,83	1.075,00

Išaugęs transporto sektoriaus investicijų kiekis bei patiriama nauda turės teigiamos įtakos ne tik transporto sektoriui bet ir visam Lietuvos ūkiui bei BVP augimui.

3.2.2 Energetikos sektorius

Energetikos sektorius pagal teikiamų paslaugų apimtį ir svarbą, jame dirbančiųjų skaičių (apie 14% pramonės darbuotojų), suminę ilgalaikio energetikos įmonių turto vertę (apie 25% viso šalies įmonių turto) ir išlaidų, skiriamų importuojamai pirminei energijai įsigyti, dydį yra vienas reikšmingiausių šalyje.

Dėl palankios geografinės padėties ir esamos infrastruktūros (naftotiekis, kuris tiesiogiai sujungtas su Rusijos naftos tiekimo verslovėmis, naftos perdirbimo gamykla, naftos importo-eksporto terminalas, vienas moderniausių Baltijos jūros regione naftos produktų perkrovimo terminalas) Lietuvai tenka labai svarbus naftos ir jos produktų transportavimo tilto tarp Rytų ir Vakarų vaidmuo. Lietuvos energetinė sistema turi gerą pirminės energijos balanso struktūrą, kurioje dominuoja gamtinės dujos, naftos produktai ir atominė energija.

Tačiau Lietuvos energetikos sektorius turi ir nemažai trūkumų – Lietuva paveldėjo labai neracionaliai energiją vartojančią (t.y. sunaudojančią daug energijos bendrojo vidaus produkto vienetui) ekonomiką ir jos modernizavimas reikalauja didelių investicijų; Lietuvos elektros ir dujų tinklai neturi jokių tiesioginių ryšių su Vakarų Europos energetikos sistemomis; per visą Ignalinos AE eksploatavimo laikotarpį susidarė didelis radioaktyviųjų atliekų ir panaudoto kuro kiekis, tačiau jo sutvarkymui būtinos lėšos nebuvo sukauptos.

Šalia tokių *energetikos sektoriaus strateginių tikslų*, kaip patikimas ir saugus energijos tiekimas su mažiausiomis išlaidomis, energijos vartojimo efektyvumo didinimas, energetikos valdymo tobulinimas ir rinkos ekonomikos principų diegimas energetikoje, neigiamo poveikio aplinkai mažinimas, *vienu svarbiausių yra laikomas Lietuvos energetikos integracija į Europos Sąjungą*. Visi Lietuvos energetikos sektorių reguliuojantys teisiniai dokumentai turi būti priderinti prie ES direktyvų ir reikalavimų, įskaitant techninių, aplinkosaugos, efektyvumo, ekonominių, valdymo ir nuosavybės formų aspektus.

Integraciniai procesai bei prisiderinimas prie Europos Sąjungos standartų be abejonės susiję su tam tikrais kaštais.

Energetikos derybiniame skyriuje išsiderėti šie pereinamieji laikotarpiai dėl prisiderinimo prie ES standartų:

- Pereinamasis laikotarpis iki 2010 m. sausio 1d. dėl naftos produktų atsargų sudarymą reglamentuojančių direktyvų 68/414/EEB, 68/416/EEB, 98/93/EB įgyvendinimo.

Integracijos į ES pasekmės energetikos sektoriui buvo įvertintos remiantis šiais tyrimais, studijomis bei dokumentais:

- Direktyvos 98/93/EC, pataisančios direktyvą 68/414/EEC, įpareigojančią EEB valstybes nars turėti minimalias naftos ir (arba) naftos produktų atsargas, įgyvendinimo pasekmių įvertinimas;
- Energetikos plėtros iki 2015 metų strategija;
- Nacionalinė energetikos strategija;
- Ignalinos AE eksploatavimo nutraukimo išlaidos ir pasekmės ES plėtros kontekste. Lietuvos energetikos ūkio pasirengimas narystei Europos Sąjungoje ir Ignalinos AE eksploatavimo nutraukimas;
- Energetikos derybinės pozicijos aprašymas;
- Lietuvos pasirengimo narystei ES programa;

- Europos Komisijos pasiūlytas finansinis paketas 2004 – 2006 m.;
- Ūkio ministerijos skaičiavimai.

Direktyvos dėl minimalių naftos produktų atsargų sukaupimo įgyvendinimo pasekmių įvertinimas

Privalomųjų naftos produktų atsargų kaupimas Lietuvoje turės pozityvų pobūdį: išaugs ūkio stabilumas, nes sumažės žalos tikimybė dėl galimo naftos ir naftos produktų tiekimo sutrikimų ar ženkliai kainų augimo tarptautinėse rinkose.

Iš kitos pusės direktyvų įgyvendinimas pareikalaus ženkliai su tuo susijusių kaštų augimo bei ūkio subjektų ir šalies visuomenės tam tikro psichologinės adaptacijos periodo.

Bus reikalingos investicijos į kuro saugyklų modernizavimą, kad jos atitiktų ES keliamus reikalavimus. Labiausiai techniškai pasenusios yra Subačiaus kuro bazės saugyklos, kurių modernizavimui, įmonės vadovų duomenimis, reikėtų apie 30 mln. litų investicijų.

Prognozuojami naftos produktų privalomųjų atsargų sukaupimo ir saugojimo kaštai gali sudaryti nuo 49 iki 77 mln. litų per metus. Iš viso 90 dienų minimalių atsargų sukaupimui reikėtų apie 373 mln. litų. Net ir sukaupus reikiamą privalomųjų atsargų kiekį, būtų pastoviai patiriamai 47 mln. litų kaštai, susiję su naftos produktų saugojimu bei pakeitimu.

Aplinkosauginiai reikalavimai energetikos sektoriuje

Pagrindiniai Lietuvos įsipareigojimai aplinkos apsaugos srityje, kurie tiesiogiai siejami su energetika yra Tarptautinių konvencijų atmosferos taršos srityje bei jų protokolų įsipareigojimai bei ES teisės reikalavimai oro kokybės sektoriuje, nes pagrindinis emisijų į atmosferą šaltinis yra organinio kuro deginimas.

Oro apsaugos skyriaus direktyvos, tiesiogiai susijusios su energetikos sektoriumi bei reguliuojančios atmosferos ir kt. taršą, yra šios:

- Europos Sąjungos Parlamento ir Tarybos direktyva 2001/80/EC dėl teršalų emisijos į orą iš didelių kūrų deginančių įrenginių apribojimo, pakeitusi anksčiau taikytą direktyvą 1988/609/EEC;
- Europos Sąjungos Parlamento ir Tarybos direktyva 2001/81/EC dėl atmosferos teršalų nacionalinės taršos limitų;
- Europos Sąjungos Tarybos direktyva 1999/32/EC dėl sieros kiekio skystame kure mažinimo, pakeitusi direktyvą 1993/12/EEC;
- Europos Sąjungos Tarybos direktyva 1994/63/EC dėl išmetamų lakiųjų organinių junginių, kurie susidaro sandėliuojant ir išvežiojant benzina į terminalų degalines;
- Europos Sąjungos Tarybos direktyva 1996/61/EEC dėl integruotos taršos prevencijos ir kontrolės.

Didžiausios problemos Lietuvai iškils įgyvendinant direktyvą 1999/32/EC, nes nuo 2003 m. sausio 1 d. nebus galima naudoti mazuto, turinčio daugiau nei 1% sieros. Preliminariai įvertinta, jog technologiniai pakitimai AB „Mažeikių nafta“ pareikalaus apie 673 mln. litų investicijų.

Pakeista Didelių deginimo įrenginių direktyva nustato daug griežtesnius teršalų emisijos į orą apribojimus esamiems ir naujiems deginimo įrenginiams. Šios direktyvos reikalavimai bus taikomi Lietuvos elektrinei, Vilniaus elektrinėms VE-2 ir VE-3, Mažeikių elektrinei ir kitoms

elektrinems, kurių galingumas yra lygus arba didesnis negu 50 MW. Šios direktyvos įgyvendinimo kaštai pateikti 7 lentelėje.

7 lentelė. Direktyvos dėl teršalų emisijos į orą iš didelių kūrą deginančių įrenginių apribojimo įgyvendinimo kaštai energetikos įmonėms, mln. litų

	2002m.	2003m.	2004m.	2005m.	2006m.	2007-2013m.
Išmetimų sumažinimo projektai elektrinėse	34.5	79.4	466.1	442.0	276.2	414.3

Investicijos į mobiliųjų benzino talpyklų parko atnaujinimą dėl išmetamų lakiųjų organinių junginių direktyvos sudarys apie 85 mln. litų.

Ignalinos AE uždarymo pasekmės

Pirminiais paskaičiavimais Ignalinos AE eksploatacijos nutraukimo techninėms, socialinėms ir ekonominėms, pajėgumų pakeitimo, aplinkosaugos bei tiekimo saugumo investicijoms nuo 2002 iki 2006 metų (imtinai) reikėtų iki **924** milijonų eurų (apie 3,19 milijardo litų). Tuo tarpu tiesioginėms techninėms Ignalinos AE eksploatacijos nutraukimo išlaidoms iki 2006 metų (imtinai) reikėtų tik iki **248** milijonų eurų (856 milijonų litų).

8 lentelė. IAE blokų eksploataavimo nutraukimo tiesioginių techninių išlaidų suvestinė, mln. litų

	2002 m.	2003 m.	2004 m.	2005 m.	2006 m.	2007-2013 m.	2014-2020 m.	VISO
Paruošiamieji darbai	4,8	100,8	208,2	117,4	76,0	86,3	0,0	593,5
I bloko eksploataavimo nutraukimas	5,2	8,3	13,1	134,0	188,9	977,5	1,4	1328,3
II bloko eksploataavimo nutraukimas						513,8	608,4	1122,2
Radioaktyvių atliekų saugyklų priežiūra				0,3	1,0	6,2	15,5	23,1
Iš viso	10,0	109,1	221,3	251,7	265,9	1583,8	625,3	3067,1

Vertinant Ignalinos AE uždarymo pasekmes, mūsų manymu, nereikėtų prie IAE uždarymo priskirti tų kaštų, kurie susiję su aplinkosauginiais reikalavimais kitose elektrinėse, nes tos investicijos būtų daromos net ir tuo atveju, jei IAE nebūtų uždaryta. Taip pat mes laikomės nuomonės, kad prie IAE uždarymo ir apskritai prie integracijos į ES kaštų nereikėtų priskirti taip vadinamų tiekimo saugumo projektų įgyvendinimo (dujų tinklų sujungimas su Europos dujų tinklais, elektros tinklų sujungimas su Europos elektros tinklais), nes šie projektai būtų vykdomi nepriklausomai nuo to, ar Lietuva stotų į ES ar ne, ar būtų uždaroma Ignalinos AE ar ne.

Visoms socialinėms išlaidoms ir su tuo susijusioms ekonominėms investicijoms regione papildomai reiktų dar iki **132** milijonų eurų (456 milijonų litų).

Vertinant 2002-2009 metų laikotarpį bendros IAE blokų eksploataavimo nutraukimo išlaidos ir susijusios investicijos sudarys apie 2.7 mlrd. litų. Eksploataavimo nutraukimo projektai sieks iki 1.54 mlrd. litų kaštų, socialinės kompensacijos – 182 mln. litų, Ignalinos regiono regeneravimas – 91 mln. litų, elektrinių atnaujinimas ir naujų statyba – 862 mln. litų, IAE dujotiekio statyba – 69 mln. litų.

9 lentelė. Su IAE blokų eksploataavimo nutraukimu susijusių investicijų suvestinė, mln. litų

	2002 m.	2003 m.	2004 m.	2005 m.	2006 m.	2007-2013 m.	2014-2020 m.	VISO
Socialiniai - ekonominiai projektai	3,5	10,4	21,4	55,2	44,9	321,1	0,0	456,5
Socialinės kompensacijos (pvz., išėtinės išmokos)			0,7	38,0	27,6	269,3		335,6
Ignalinos regiono regeneravimo projektai	3,5	10,4	20,7	17,3	17,3	51,8		120,8
Būtiną elektrinių atnaujinimas ir naujų statyba		24,2	48,3	58,7	134,7	1391,5	514,5	2171,8
IAE dujotiekio statyba	2,8	31,8	34,5					
Iš viso	6,2	66,3	104,3	113,9	179,5	1712,6	514,5	2628,3

10 lentelė. Bendros IAE blokų eksploataavimo nutraukimo išlaidos ir susijusios investicijos 2002-2009 metų laikotarpiu, mln. litų

	2002 m.	2003 m.	2004 m.	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.	2009 m.	Iš viso
Eksploataavimo nutraukimo projektai	10,0	109,1	221,3	251,7	265,9	226,3	226,3	226,3	1.536,8
Socialinės kompensacijos	0,0	0,0	0,7	38,0	27,6	38,5	38,5	38,5	181,7
Ignalinos regiono regeneravimas	3,5	10,4	20,7	17,3	17,3	7,4	7,4	7,4	91,3
Elektrinių atnaujinimas ir naujų statyba	0,0	24,2	48,3	58,7	134,7	198,8	198,8	198,8	862,2
IAE dujotiekio statyba	2,8	31,8	34,5	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	69,1
Iš viso	16,2	175,4	325,6	365,7	445,4	470,9	470,9	470,9	2.741,0

ES biudžeto eilutėje skirtai Sąjungos vidaus politikos sritims finansuoti Ignalinos AE 2004, 2005 ir 2006 metais siūloma numatyti po 70 milijonų eurų (po 242 milijonus litų). Šios sumos yra fiksuotos kaip *įsipareigotos lėšos*. Tuo tarpu, *ES konkretūs mokėjimai*, įvertinus ir įsipareigojimų nukėlimo kitiems metams galimybę, planuojama, jog bus mažesni.

ES valstybėms narėms patvirtinus šį Komisijos pasiūlymą, Lietuva iki 2006 m. (imtinai) iš ES bei kitų valstybių donorų galėtų gauti iki 1 milijardo 474 milijonų litų negražinamos paramos.

11 lentelė. Bendros Europos Komisijos pasiūlymo iki 2006 metų, donorų ir nacionalinio fondo lėšos IAE uždarymui, mln. litų

	2002 m.	2003 m.	2004 m.	2005 m.	2006 m.	Iš viso
EK pasiūlytos lėšos			241,7	241,7	241,7	725,1
Vilniaus donorų konferencijoje surinktos lėšos	224,4	224,4	120,8	89,8	89,8	749,3
Nacionalinio fondo lėšos	145,0	27,6	27,6	27,6	27,6	255,5
Iš viso	369,4	252,1	390,2	359,1	359,1	1729,9

Europos komisijos siūlomos ES papildomos *techninėms reikmėms skiriamos lėšos nepatenka į 4 procentų struktūrinės paramos nuo šalies BVP ribas*, todėl šios lėšos neatims struktūrinių fondų dalies iš kitų Lietuvos regionų. Klausimas, ar yra galimybė nusiderėti, jog į struktūrinių lėšų ribas *nepatektų ir kitos su eksploatacijos nutraukimu susijusios išlaidos* (pvz. regiono socialinės, ekonominės ar infrastruktūros investicijos) kol kas lieka atviras.

Dabartinis Europos komisijos finansinis pasiūlymas, kartu su jau išipareigotomis tarptautinėmis lėšomis 2000m. Vilniaus donorų konferencijoje, iki 2006 m. (imtinai), *padengtų* tiesiogines Ignalinos AE eksploatacijos nutraukimo, su tuo susijusias socialinės išlaidas bei visą Ignalinos regionui reikalingą investicijų poreikį.

Tačiau, siekiant jog, šios lėšos būtų pilnai skirtos ir panaudotos Lietuvai reikės išpildyti kelias sąlygas: instituciškai pasiręsti ir pradėti eksploatacijos nutraukimo projektus bei užtikrinti kofinansavimą iš nacionalinių lėšų (mažiausiai 15 procentų nuo viso poreikio, t.y. apie 207 milijonus litų). Tokias lėšas Lietuva yra pajėgi sukaupti nacionaliniame eksploatacijos nutraukimo fonde (šiai dienai yra sukaupta virš 140 milijonų litų).

Europos Komisija yra pateikusi pasiūlymą tik iki 2006 metų, o kaip toliau bus finansuojamas IAE uždarymas nėra aišku. Europos Sąjunga pripažino, kad viena Lietuva nėra pajėgi uždaryti IAE, todėl ES valstybės išipareigoja teikti finansinę paramą. Preliminariai suderėta, kad parama iš ES biudžeto Ignalinos AE uždarymui bus ilgalaikė ir papildoma prie struktūrinių fondų – atskira biudžeto eilutė. Mes skaičiavimuose darėme prielaidą, kad po 2006 m. IAE uždarymo finansavimui nacionalinės Lietuvos lėšos sudarys 15% bendrų kaštų.

Uždariusi atominę elektrinę Lietuva turės užtektinai elektrą generuojančių šaltinių ir tik maždaug 2015 m., jei kils pramonės lygis, stabiliam elektros energijos tiekimui garantuoti gali prireikti naujų elektrinių. Tačiau nereikėtų atmeti galimybės naudotis importuojama elektra, nes elektros energija kaip ir visos prekės gali būti tiek eksportuojama, tiek importuojama. Pvz., Latvija nuolat jaučia elektros stygių, tačiau išgyvena importuodama elektrą.

Kaip nurodoma Ūkio ministerijos ir Energetikos instituto parengtoje medžiagoje, 2002 m. maksimali elektros energijos gamyba gali siekti net 28,115 mlrd. kilovatvalandžių, tačiau poreikis sudaro tik 9,852 milijardo. 2010 m., jei nebeveiks ir antrasis IAE blokas, maksimali elektros energijos gamyba galės siekti 15,095 mlrd. kilovatvalandžių, o planuojamas poreikis – 12,485 milijardo.

Tačiau dėl atominės elektrinės uždarymo padarinių elektros energijos gamybos kainos padidėtų iki 3 centų.

Išnagrinėję Ignalinos atominės elektrinės uždarymo kaštus, uždarymo finansavimą bei elektros energijos poreikio ir gamybos kitimą galime daryti išvadą, kad ***Lietuvos valstybei nebūna problema nei IAE uždarymo finansavimas, nei elektros energijos galima stoka*** (prognozės rodo, kad elektros energijos pakaks net ir uždarius IAE), tačiau ***didžiulė problema – tai Visagino krašto ekonominės ir socialinės pasekmės***.

Yra įvertinta, kad iš jėgainę prižiūrinčių įmonių turės būti atleista apie 2000 žmonių (apie 1700 iš Visagino, kita dalis – iš Zarasų ir Ignalinos rajonų). Dar 2000 žmonių gali netekti darbo dėl vartotojų rinkos sumažėjimo, tačiau manoma, kad apie 1300-1500 darbo vietų bus sukurta, kai reikės išmontuoti reaktorių.

Nagrinėjant pasaulinę praktiką, atskirą regioną maitinusios pramonės išnykimas nėra unikalus reiškinys. Tai atominų jėgainių ir plieno pramonės įmonių uždarymas Didžiojoje Britanijoje, jėgainės uždarymas Greifswalde (Vokietija). Dabar Visagino mieste yra apie 12 tūkst. darbo vietų, iš jų 4700 – atominėje elektrinėje.

Sanglaudos ir struktūrinių fondų įtaka Lietuvos energetikos sektoriui

Nemažą naudą visam Lietuvos transporto sektoriui duos ES struktūrinių ir sanglaudos fondų parama.

Remiantis Europos Komisijos pasiūlytu finansiniu paketu 2004 – 2006 m., nustatant struktūrinių ir sanglaudos fondų apimtį, prielaidomis dėl fondų lėšų įsisavinimo bei valstybės investicijų programa, įvertinant preliminarų investicijų pasiskirstymą tarp atskirų veiklos sričių, yra įvertinta, kad energetikos sektoriui 2004-2006 metais teks nuo 32 mln. litų iki 54 mln. litų investicijų per metus (įvertinus tiek ES fondų lėšas, tiek Lietuvos valstybės kofinansavimą, tačiau neįvertinus aplinkosaugos investicijų energetikos sektoriuje).

12 lentelė. Prognozuojama energetikos sektoriaus projektų vertė finansuojama iš struktūrinių bei sanglaudos fondų (įvertinant ir Lietuvos valstybės kofinansavimą, tačiau neįvertinus aplinkosaugos investicijų), mln. litų

	2004 m.	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.	2009 m.
Energetikos sektorius	32	34	54	54	54	54

Tačiau į energetikos sektorių bus investuojama ir vykdant aplinkosauginius projektus, kuriems iš ES struktūrinių ir sanglaudos fondų tektų nemaža dalis lėšų. Prognozuojama, kad iš viso aplinkosauginiams projektams 2004-2006 m. laikotarpiu teks nuo 210 iki 349 mln. litų per metus (įskaitant ir nacionalinį kofinansavimą).

Integracijos į ES poveikio energetikos sektoriui apibendrinimas

Įvertinus visus 1 priede pateiktus atliktus tyrimus bei studijas dėl integracijos į ES poveikio, susumavus visas investicijas, kaštus bei naudas ryšium su stojimu į ES, matome, kad į energetikos sektorių 2002 –2009 m. laikotarpyje turės būti investuota apie 3,7 mlrd. litų bei bus patirta apie 2,2 mlrd. litų kaštų. Didžioji šių investicijų ir kaštų dalis kyla iš IAE uždarymo ir aplinkosauginių projektų įgyvendinimo energetikos sektoriuje. Valstybės išlaidos sudarytų apie 655 mln. litų, kurių didžioji dalis būtų skirta IAE uždarymo finansavimui bei investicijų iš struktūrinių ir sanglaudos fondų kofinansavimui. 2002-2009 m. laikotarpiu būtų gaunama virš 2 mlrd. litų lėšų iš įvairių šaltinių. Didžioji šios naudos dalis - tai lėšos, iš ES ir valstybių donorių IAE uždarymo finansavimui bei struktūrinių bei sanglaudos fondų lėšos.

13 lentelė. Apibendrinta stojimo į ES įtaka energetikos sektoriui*, mln. litų

	Investicijos	Valstybės	Kaštai	Valstybės	Kita nauda
2002 m.	313,38	0,00	53,29	16,48	0,00
2003 m.	411,48	0,00	163,04	40,89	0,00
2004 m.	827,78	8,10	288,70	62,63	0,00
2005 m.	599,15	22,90	357,60	70,03	0,00
2006 m.	519,37	27,10	365,90	83,37	9,53
2007 m.	336,47	16,80	332,00	88,57	9,53
2008 m.	310,20	13,80	336,60	89,95	9,53
2009 m.	339,20	23,60	341,20	91,33	9,53
Iš viso	3.657,03	112,30	2.238,33	543,25	38,12

* - Apibendrinta įtaka šioje lentelėje pateikta Elektros, dujų ir vandens tiekimo veiklos sričiai ir Naftos produktų pramonės šakai, todėl čia energetikos sektorius kartu įvertintas su vandens tiekimu, tačiau iš esmės tai rezultatų labai nekeičia.

3.2.3 Žemės ūkio sektorius

Nors pastaraisiais metais žemės ūkio sektorius turi vis mažiau įtakos šalies ekonomikai, tačiau jis atlieka gana svarbią ekonominę, socialinę etnokultūrinę bei gamtosauginę funkciją. Kaimo vietovėse gyvena apie 30% šalies gyventojų, o užimtųjų žemės ūkyje dalis yra keletą kartų didesnė nei išsivysčiusiose Vakarų valstybėse.

Lietuvoje yra susiklosčiusi gan palanki padėtis žemės ūkiui plėtoti: pakankami žemės išteklių ir natūralus jos našumas; palankios klimato sąlygos auginti javus, bulves, daržoves, vaisius, linus, rapsus, cukrinius runkelius; pakankami darbo jėgos išteklių, gilios žemdirbių ir maisto produktų gamintojų tradicijos ir verslo patirtis. Taip pat pastaruoju metu sparčiai plečiasi žemės ūkio ir maisto produktų eksportas, kas sudaro palankias sąlygas Lietuvos žemės ūkio atsigavimui.

Tačiau Lietuvos žemės ūkio sektorius turi ir nemažai trūkumų – žemas agrarinio sektoriaus kapitalizacijos lygis, trūksta modernios technikos, nepakankamai sparčiai diegiamos naujos technologijos, neišplėtotą inovacinę veiklą; nebaigta žemės reforma, silpnai funkcionuoja žemės rinka; dominuoja smulkūs, nekonkurencingi, mažo investicinio pajėgumo ūkiai. Visi šie veiksniai sąlygoja Lietuvos žemės ūkio nenašumą ir nesugebėjimą atlaikyti konkurencijos.

Neabejotinai *didžiulę įtaką Lietuvos žemės ūkiui turės integracija į Europos Sąjungą* ir su ja susijusi Bendroji žemės ūkio politika (BŽŪP), įėjimo į naujas rinkas galimybės, struktūrinių ir kitų ES fondų parama.

Nors integravimasis į Europos Sąjungą žemės ūkio sektoriui, kaip ir visam Lietuvos ūkiui, duos daug naudos, tačiau integraciniai procesai susiję ir su tam tikrais kaštais.

Žemės ūkio derybiniame skyriuje prašomi šie pereinamieji laikotarpiai dėl prisiderinimo prie ES standartų:

- Dėl pieno ir pieno produktų. *Tarybos reglamentas 2597/97/EB “Dėl papildomų taisyklių, susijusių su geriamu pienu, organizuojant bendrąją pieno ir pieno produktų rinką”*. Lietuvos Respublika prašo pereinamojo laikotarpio iki 2009 m. sausio 1 d., kuriuo būtų leista toliau gaminti vidaus rinkai įvairaus asortimento pieną, priskiriant nenugriebto pieno kategorijai 3,2 procento, o pusriebio pieno kategorijai - 2,5 procento ir 1 procento riebumo pieną.
- Dėl visuomenės sveikatos. *Tarybos direktyvos 64/433/EEB 3 straipsnis, I priedo 1, 2 ir 4 skyriai; Tarybos direktyvos 71/118/EEB I priedo 1, 2 ir 4 skyriai; Tarybos direktyvos 77/99/EEB 3 straipsnis, A priedo 1 skyrius ir B priedo 1 skyrius; Tarybos direktyvos 91/493/EEB 3 straipsnis, I priedo 3 skyrius; Tarybos direktyvos 92/46/EEB B priedo I skyrius*. Lietuvos Respublika prašo pereinamojo laikotarpio iki 2007 m. sausio 1 d., kuriuo būtų rekonstruotos (statomos) pagal ES veterinarijos reikalavimus mėsos, pieno ir žuvų perdirbimo įmonės.
- Dėl pienui keliamų ES veterinarijos reikalavimų. *Tarybos direktyvos 92/46/EEB A priedo II skyriaus 2 punktas ir IV skyriaus A punktas*. Lietuvos Respublika prašo pereinamojo laikotarpio iki 2007 m. sausio 1 d., kuriuo Lietuvos pieno ūkiai ir juose gaunamas pienas pasiektų ES keliamus veterinarijos reikalavimus.
- Dėl augalų sveikatos. *Tarybos direktyvos 93/85/EB 1 straipsnio (c) punktas. “Dėl bulvių žiedinio puvinio kontrolės”*. Lietuvos Respublika prašo pereinamojo laikotarpio iki 2006 m. sausio 1 d., kuriuo būtų įgyvendinta bulvių žiedinio puvinio kontrolės direktyva.

- Dėl augalų veislių apsaugos. *Tarybos reglamento 2100/94/EB “Dėl Bendrijos augalų veislių nuosavybės teisių” 14 straipsnis.* Lietuvos Respublika prašo pereinamojo laikotarpio iki 2012 m. sausio 1 d., kuriuo žemės ūkio subjektai, naudojantys saugomos veislės sėklą savo reikmėms, nemokėtų selekcinio mokesčio veislės savininkui.
- Dėl nesertifikuotų sėklų ir dauginamosios medžiagos naudojimo. *Tarybos reglamento 2092/91/EEB “Dėl ekologinio žemės ūkio produkcijos gamybos ir žemės ūkio bei maisto produktų ženklavimo” 6 straipsnis.* Lietuvos Respublika prašo pereinamojo laikotarpio iki 2006 m. sausio 1 d. - dėl galimybės sertifikuotuose ekologinės gamybos ūkiuose naudoti sėklas ir dauginamąją medžiagą, užaugintą nesertifikuotuose ūkiuose.
- Dėl bičių maitinimo preparatams naudojamo nesertifikuoto cukraus. Tarybos reglamento Nr. 2092/91/EEB “Dėl ekologinio žemės ūkio produkcijos gamybos ir žemės ūkio bei maisto produktų ženklavimo” I priedo B dalies 5.4 punktas. Lietuvos Respublika prašo pereinamojo laikotarpio iki 2006 m. sausio 1 d. - dėl galimybės sertifikuotuose ekologinės gamybos bitininkystės ūkiuose bičių maitinimo preparatams naudoti nesertifikuotą cukrų.

Integracijos į ES pasekmės žemės ūkio sektoriui buvo įvertintos remiantis šiais tyrimais, studijomis bei dokumentais:

- Direktyvos 91/676/EEC dėl vandenių apsaugos nuo nitratų taršos, susidarančios dėl žemės ūkio veiklos, įgyvendinimo pasekmių įvertinimas;
- Direktyvos 92/46/EEB, nustatančios žalio pieno, termiškai apdoroto pieno ir pieno produktų gamybos ir pateikimo į rinką taisykles, įgyvendinimo pasekmių įvertinimas;
- ES direktyvų 91/629/EEB 4 straipsnio ir 91/630/EEB 4 straipsnio nuostatų (gyvūnų gerovės reikalavimai jų auginimo ir laikymo vietose) įgyvendinimo pasekmių įvertinimas;
- Europos Sąjungos žemės ūkio sektorių reguliavimas: cukrus, grūdai, mėsa, pienas, vaisiai ir daržovės;
- Nacionalinė žemės ūkio ir kaimo plėtros 2000 – 2006 metams programa;
- Žemės ūkio ir kaimo plėtros strategija (iki 2015 metų);
- Lietuvos integravimosi į Europos Sąjungą pasekmės žemės ūkiui. Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas;
- Žemės ūkio derybinės pozicijos aprašymas;
- Lietuvos pasirengimo narystei ES programa;
- Europos Komisijos pasiūlytas finansinis paketas 2004 – 2006 m.;
- Žemės ūkio ministerijos skaičiavimai.

Direktyvos 91/676/EEC dėl vandenių apsaugos nuo nitratų taršos, susidarančios dėl žemės ūkio veiklos, įgyvendinimo pasekmių įvertinimas

Dėl šios direktyvos įgyvendinimo, norint tinkamai įrengti mėšlides galvijų ūkiuose, iš viso reikės 253,5 mln. litų. Kiaulių ūkiuose mėšlo talpyklų įrengimas kaštuos apie 58,2 mln. litų. Geriausiai mėšlidėmis apsirūpinę paukštininkystės ūkiai. Nepakankamas mėšlo aikštelės plotas yra tik Vilniaus paukštyne. Jam papildomos aikštelės įrengimas kainuos apie 2,34 mln. litų.

Nustatyta, jog pažangios techninės įrangos kartu su mėšlide įdiegimas pieno savikainą padidintų nuo 14% iki 21%, o galvijienos augintojams mėšlidžių statybos išlaidos, skaičiuojant gyvuliui, sudarytų 14-16% visų išlaidų. Kiaulienos savikainą mėšlidžių statyba padidintų apie 10%.

Neabejotina, kad mėšlidžių statyba turėtų teigiamą poveikį aplinkos apsaugai. Sumažėtų azoto junginių, bendrojo fosforo ir fosfatų išsiplovimas į drenažą, nebūtų teršiamas gruntinis bei drenažo vanduo.

Gyvūnų gerovės reikalavimų jų auginimo ir laikymo vietose įgyvendinimo pasekmių įvertinimas

Jau šiuo metu daugelyje ūkių yra užtikrinama minimali gerovė, gyvulių sergamumas ir gaištamumas nedidelis. Apie 10% ūkių yra įdiegę pažangiausias gyvulių auginimo technologijas. Nustatyta, jog gyvūnų gerovės reikalavimams užtikrinti 22% kiaulių ūkių ir 18% veršelių ūkių reikalinga rekonstrukcija. Rekonstrukcijos kaštai kiaulių ūkiuose sudarytų 32,4 mln. litų, o veršelių ūkiuose – 7,3 mln. litų. Kiaulių ūkiai fermų rekonstrukciją savo lėšomis atliktų per 5 metus, o veršelių ūkiai – per 4 metus.

Tačiau gyvūnų gerovės reikalavimų užtikrinimas turės ir pozityvų poveikį: pagerės gyvulių sveikatingumas, bus užtikrinta kokybiškesnė, saugesnė gyvūninės žaliavos ir produktų gamyba. Tai turės didelės įtakos vienodų konkurencijos sąlygų sudarymui vidaus ir užsienio rinkose, nekils kliūčių gyvulių ir jų produktų eksportui.

Pieno ir pieno produktų gamybos ir patiekimo į rinką taisyklių įgyvendinimo pasekmių įvertinimas

Pieno ūkis – viena iš svarbiausių šalies žemės ūkio šakų, turinti ne tik ekonominę, bet ir socialinę reikšmę. 2000 metais pienas sudarė 17% bendrosios žemės ūkio produkcijos vertės, o pieno produktų eksportas – virš 30% viso žemės ūkio ir maisto produktų eksporto.

Nustatyta, kad norint įgyvendinti, jog prekinį pieną gamintų tik ES reikalavimus atitinkantys ūkiai, prognozuojamas investicinis lėšų poreikis modernizavimui sudarytų apie 1214,3 mln. litų. Didinant pieno gamybos efektyvumą, gerinant pieno kokybę, įgyvendinant ES veterinarijos, sanitarijos, aplinkos apsaugos, gyvūnų gerovės reikalavimus pagrindinis investicijų šaltinis būtų SAPARD lėšos ir tai sudarytų tik apie pusę bendro investicijų poreikio.

Nagrinėjant patiriamų kaštų santykinį poveikį pienininkystės verslo grupėms, pastebėta, kad didžiausią neigiamą įtaką turėtų žalio pieno gamintojai, kurie 99% neįvykdo direktyvos reikalavimų bei mobilūs pieno supirkimo punktai, kurių veikla pagal direktyvą 92/46/EEB nenumatyta. Mažesnę neigiamą poveikį turėtų pieno perdirbimo įmonės, nes jau dabar virš 90% superkamo pieno perdirba pieno įmonės atitinkančios direktyvos reikalavimus ir turinčios ES sertifikatus.

Prognozuojama, jog Lietuvai įsijungus į ES rinką, geriamo pieno kaina išaugs apie 20-30%.

Tačiau, be abejonės, šios direktyvos reikalavimų įgyvendinimas turės ir teigiamą poveikį: didės pieno gamybos efektyvumas, pagerės produkcijos kokybė, bus užtikrintas aukštas gyventojų sveikatos apsaugos lygis ir sudarytos palankesnės sąlygos prekybai pieno produktais tarptautinėje rinkoje.

EK pasiūlyto finansinio paketo 2004-2006 metams bei ES fondų įtaka žemės ūkio sektoriui

ES Komisija tiesiogines išmokas ES naujoms narėms siūlo įvesti pereinamuoju laikotarpiu laipsniškai ir šį pereinamąjį laikotarpį siūlo suskaidyti į du etapus: iki 2006 metų ir po 2006 metų. Išmokų dydis pirmojo etapo laikotarpiu būtų atitinkamai 25% nuo dabartinių ES narių lygio - 2004 m., 30% - 2005 m., 35% - 2006 m. Antruoju laikotarpiu tiesioginių išmokų mokėjimas būtų nustatytas didėjančia procentine išraiška, užtikrinant šalims kandidatėms visiškai adekvatų paramos lygį kaip dabartinėms šalims narėms 2013 metais.

Priėmus ES pasiūlymą finansavimo lygis gerokai išaugtų, palyginti su tuo, kas dabar yra skiriama žemės ūkiui ir kaimo plėtrai iš valstybės biudžeto. Jau 2004 m. Lietuvos ūkininkai gautų apie 2,8 karto didesnes tiesiogines išmokas negu valstybė gali mokėti dabar. 2002 metų šalies biudžete tiesioginėms išmokoms numatyta 85 mln. litų, o ES siūloma suma 2004 m. sudarytų apie 234 mln. litų.

14 lentelė. Planuojamos tiesioginės išmokos žemės ūkiui, remiantis ES pasiūlymu, mln. litų

	2004 m.	2005 m.*	2006 m.	2007 m.	2008 m.	2009 m.
Tiesioginės išmokos	234,5	302,4	352,8	443,5	534,2	635,0

* - nuo 2005 metų būtų pradėtos mokėti išmokos už kvotinį pieną.

Siekiant išvengti nepageidautinų pasekmių tuo atveju, jei naujosios šalys narės prieš įstojimą į ES žemės ūkiui teikė valstybinę paramą, kuri įstojus neatitiks ES *acquis*, ir kurios, pagal ES taisykles, reikės atsisakyti, Komisija siūlo, kad naujoms narėms turėtų būti suteikta galimybė papildyti ES teikiamą tiesioginę paramą iki tokio dydžio, kuris buvo mokamas iki šalių įstojimo (išmokų, kurios buvo mokamos šalyje kandidatėje iki narystės). Numatoma, kad bendras paramos lygis (ES teikiama tiesioginė parama plus parama, teikiama iš šalies nacionalinio biudžeto) neturėtų viršyti dydžio, mokamo pagal tą pačią schemą dabartinėse ES narėse.

Po įstojimo į ES papildomai bus finansuojamos tokios priemonės kaip ankstyvas išėjimas į pensiją, ūkininkavimas mažiau palankiose ūkininkauti vietovėse arba teritorijose su aplinkosauginiais apribojimais. ES finansuotų iki 80% teikiamos šios valstybės paramos (Lietuvai reikėtų kofinansuoti papildomai 20%). Siekdama palengvinti smulkių ūkių (turinčių 3-15 ha) pereinamąjį laikotarpį, Europos Komisija siūlo maksimalią 750 eurų išmoką ūkininkams. Planuojama, jog šioms reikmėms iš ES biudžeto 2004 m. būtų gauta apie 369,4 mln. litų, 2005 m. – 559 mln. litų, 2006 m. – 700 mln. litų.

15 lentelė. Planuojamos kitos išmokos žemės ūkiui, mln. litų

	2004 m.	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.	2009 m.
Kitos išmokos žemės ūkiui	369	559	701	701	701	701

Nors pagal ES Komisijos pasiūlymą Lietuvos ūkininkai gautų daug didesnes tiesiogines išmokas nei dabar valstybės biudžetas pajėgus mokėti, tačiau nevienodas tiesioginių išmokų mokėjimas ES šalių narių ir kandidačių ūkininkams gali turėti įtakos žemės ūkio produkcijos konkurencingumui. Pavyzdžiui, ES šalyse jautienos gamybos sąnaudos yra tokios didelės, jog ūkininkai tiesiogines išmokas ir naudoja joms padengti. Gali būti, kad Lietuvos ūkininkai, negavę tokios tiesioginės išmokos, negalės konkuruoti.

Tačiau tikėtina, kad *Lietuvos žemės ūkio produkcijos gamintojų sąnaudos įstojus į ES, iš karto nepasieks ES lygio*. Atvirkščiai, *Lietuvos ūkininkai turės naudoti iš žemės ūkio*

produkcijos kainų lygio augimo ir realizavimo apimčių didėjimo. Yra apskaičiuota, jog žemės ūkio produkcijos gamintojų pajamų išaugimas 2004 m. lyginant su 2001 m. dėl kainų ir realizavimo apimčių pokyčių sudarys apie 635,75 mln.litų (žr. 16 lentelę).

16 lentelė. Prognozuojami pagrindinės žemės ūkio produkcijos gamybos rūšių gamintojų pajamų pokyčiai (neskaitant išmokų), lyginant 2001 m. ir 2004 m. pagal realizuotas ir prognozuojamas realizuoti produkcijos apimtis

Gamybos sritis	Gamybos apimtys Lietuvoje		Fiksuotos arba rinkos kainos Lietuvoje už produkcijos vienetą		Ž. ū. produkcijos gamintojų pajamos už realizuotą produkciją		Pajamų skirtumas (išaugimas) (2004/2001), mln. LT
	2001 m., tonos	Prognozuojamos 2004 m. arba fiksuotos pagal ES siūlymą 2004 m., tonos	2001 m., LT	2004 m. (prognozuojamos), LT	2001 m., mln. LT	2004 m., mln. LT	
Grūdų gamyba***	668300	684500	374,8	414,8	250,5	283,93	33,43
Rapsai*	38800	58425	688	730	26,69	42,65	15,96
Krakmolos							
- Krakmolingos bulves	6100	4000	443	615	2,70	2,46	-0,24
Linų gamyba	4000	4994	975	2480	3,90	12,39	8,49
- Trumpas pluoštas	-	2997					
- Ilgas pluoštas	-	1997					
Pieno gamyba	1151200	1234000	508	900	584,81	1110,60	525,79
Mėsos gamyba:							
- Jautienos, (gyv.sv.)*	48900	82325	3040	3830	148,66	315,26	166,61
- Kiaulienos (gyv.sv.)*	46500	47075	4855	3151	225,76	148,32	-77,44
- Aviena (gyv.sv.)	700	950	4071	5554	2,85	5,28	2,43
- Paukštiena (gyv.sv.)**	26000	29500	4488	3030	116,70	89,38	-27,32
Sausų pašarų gamyba	300	650	550	550	0,17	0,36	0,19
Cukraus gamybos kvota:	108600	96200					
Cukraus gamybos kvota (perskaičiuota į cukr. runkelius)	879900	740000	163,3	177,8	143,69	131,55	-12,14
Iš viso					1506,42	2142,17	635,75

* prognozuojamos apimtys 2004 m. imamos pagal išvestą 1998-2001 m. vidurkį.

** prognozuojamos apimtys 2004 m. nustatytos atsižvelgiant į ES Komisijos parengtą apžvalgą "1999-2006 m. žemės ūkio rinkų perspektyvos".

*** prognozuojamos apimtys 2004 m. nustatytos pagal geriausius iš 1998-2001 m.

P.S. 2004 m. cukrinių runkelių ir krakmolingų bulvių supirkimo kainos yra fiksuotos (pagal ES tvarką), o kitų žemės ūkio produktų - prognozuojamos. Cukrinių runkelių kainos yra nurodytos kartu su priedu už kokybę.

Realiai, kas gali apsunkinti Lietuvos žemės ūkio produkcijos konkurencingumą – faktas, jog Lietuvoje pirminėje žemės ūkio gamybos grandyje vyrauja smulkūs ūkiai, kurių gamyba neefektyvi, produkcijos kokybė ne visada atitinka veterinarijos ir fitosanitarijos reikalavimus, nevedama buhalterinė apskaita, nenoriai vienijamasi į gamintojų organizacijas, daugelis žemdirbių yra senyvo amžiaus.

Todėl ir numatyta šalių kandidačių žemės ūkio produkcijos konkurencingumo didinimui specialios programos (SAPARD), bei struktūrinių fondų parama.

Prieš įstojant į ES, siekiant paspartinti šalių kandidačių pasirengimą narystei žemės ūkio sektoriuje, naudojama Specialioji žemės ūkio ir kaimo plėtros programa (SAPARD). Šios programos tikslas – remti ES narystei besirengiančių šalių žemės ūkio modernizavimą, konkurencingumo didinimą, ES taikomų aplinkosaugos, veterinarinių ir higienos standartų perėmimą, kaimo plėtrą ir alternatyvių pajamų kaimo vietovėse skatinimą.

Numatoma, kad pagal SAPARD programą 2002 – 2006 metų laikotarpiu Lietuvai būtų skiriama apie 646 mln. litų, kas sudarytų iki 130 mln. litų per metus. Projektai, panaudojant SAPARD paramą, finansuojami pagal tokią schemą: bendra projekto vertė - 100%, privačios lėšos - 50%, parama - 50% (SAPARD - 75%, nacionalinis kofinansavimas - 25%).

Paraiškos SAPARD paramai gauti pradėtos priimti 2001 metų pabaigoje ir realiai investiciniai projektai panaudojant paramos lėšas pradėti įgyvendinti 2002 metų pradžioje.

Remiantis Europos Komisijos pasiūlytu finansiniu paketu 2004 – 2006 m., nustatant struktūrinių ir sanglaudos fondų apimtį, prielaidomis dėl fondų lėšų įsisavinimo bei valstybės investicijų programa, įvertinant preliminarų investicijų pasiskirstymą tarp atskirų veiklos sričių, yra įvertinta, kad žemės ūkio sektoriui 2004 - 2006 metais teks nuo 58 mln. litų iki 96 mln. litų investicijų per metus (įvertinus tiek ES fondų lėšas, tiek Lietuvos valstybės kofinansavimą).

17 lentelė. Prognozuojama žemės ūkio sektoriaus projektų vertė finansuojama iš struktūrinių fondų (įvertinant ir Lietuvos valstybės kofinansavimą), mln. litų

	2004 m.	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.	2009 m.
Žemės ūkio sektorius	58	60	96	96	96	96

Pastaba: neįvertinti aplinkosauginiai projektai žemės ūkio sektoriuje

Integracijos į ES poveikio žemės ūkio sektoriui apibendrinimas

Įvertinus visus 1 priede pateikiamus atliktus tyrimus bei studijas dėl integracijos į ES poveikio, susumavus visas investicijas, kaštus bei naudas ryšium su stojimu į ES, matome, kad į žemės ūkio sektorių 2002 – 2009 m. laikotarpyje būtų investuota apie 6 mlrd. litų, iš kurių apie 0,4 mlrd. litų investuotų Lietuvos valstybė (žr. 18 lentelę). Didžioji dalis investicijų būtų skirta pirminės pieno gamybos modernizavimui (apie 1,2 mlrd. litų), investicijoms į mėsos ūkį (apie 1,5 mlrd. litų), investicijoms į kombainus, grūdų valymo, beicavimo, džiovinimo mašinas (apie 1,2 mlrd. litų), modernioms grūdų saugojimo talpoms įrengti (apie 1 mlrd. litų). Taip pat 2002 – 2009 m. laikotarpiu būtų patirta apie 650 mln. litų kaštų, kurių didžioji dalis susijusi su saugos darbe reikalavimų įgyvendinimu. ***Žemės ūkio sektorius ryšium su stojimu į ES bei BŽŪP įgyvendinimu turės didžiulę naudą.*** 2002 – 2009 m. laikotarpiu įvertinant tiesiogines išmokas, kitas išmokas bei ES fondų paramą žemės ūkio sektoriui tektų virš 7 mlrd. litų lėšų. Taip būtų patiriama apie 4,5 mlrd. litų naudos dėl išaugusių žemės ūkio produkcijos kainų ir realizavimo apimčių padidėjimo.

18 lentelė. Apibendrinta stojimo į ES įtaka žemės ūkio sektoriui, mln. litų

	<i>Investicijos</i>	<i>Valstybės</i>	<i>Kaštai</i>	<i>Valstybės</i>	<i>Kita nauda</i>
2002 m.	1.621,17	36,90	72,50	50,56	0,00
2003 m.	1.621,17	36,90	35,28	24,95	0,00
2004 m.	608,85	51,50	93,04	4,74	749,45
2005 m.	684,51	77,70	91,31	4,51	750,15
2006 m.	708,68	85,60	91,55	4,75	750,85
2007 m.	405,34	30,10	88,80	2,00	751,55
2008 m.	140,34	25,10	88,80	2,00	752,25
2009 m.	130,00	42,60	88,80	2,00	752,25
Iš viso	5.920,04	386,40	650,08	95,51	4.506,50

Išaugęs žemės ūkio sektoriaus investicijų kiekis bei patiriama nauda turės teigiamos įtakos ne tik žemės ūkio sektoriui bet ir visam Lietuvos ūkiui bei BVP augimui.

3.2.4 Aplinkosaugos sektorius

Europos Sąjungos aplinkosaugos acquis perkėlimui į Lietuvos teisės aktus ir įgyvendinimo procesui reikės didelių žmogiškųjų ir materialinių išteklių. Be to Lietuva turės investuoti į aplinkosaugos infrastruktūrą ir ją išlaikyti. Didžiausios investicijos turės būti skiriamos miestų nuotekų valymui, atliekų tvarkymui ir teršalų emisijos į atmosferą kontrolei. Aplinkos apsaugos reikalavimų įgyvendinimas turės didelį poveikį įvairiems sektoriams: žemės ūkiui, pramonei, energetikai, transporto sektoriui, komunalinei veiklai.

Aplinkosaugos derybiniame skyriuje prašomi šie pereinamieji laikotarpiai dėl prisiderinimo prie ES standartų:

- Pereinamasis laikotarpis iki 2006 m. pabaigos dėl pakuočių ir pakavimo atliekų direktyvos (prašoma direktyvoje numatytiems pakavimo atliekų perdirbimo tikslams įgyvendinti);
- Pereinamasis laikotarpis iki 2009 m. pabaigos dėl miestų nuotekų valymo direktyvos (trukmė diferencijuojama atsižvelgiant į aglomeracijų dydį);
- Pereinamasis laikotarpis iki 2007 m. pabaigos dėl lakių organinių junginių skirstant ir laikant benzina direktyvos (trukmė diferencijuojama atsižvelgiant į įrenginių pajėgumus, t.y. metinę apyvartą).

Integracijos į ES pasekmės aplinkosaugos sektoriui buvo įvertintos remiantis šiais tyrimais, studijomis bei dokumentais:

- Direktyvos 91/676/EEC dėl vandenių apsaugos nuo nitratų taršos, susidarančios dėl žemės ūkio veiklos, įgyvendinimo pasekmių įvertinimas;
- Europos parlamento ir tarybos direktyvos 94/62/EC dėl pakuočių ir pakavimo atliekų perkėlimo ir įgyvendinimo Lietuvoje pasekmių tyrimas;
- Benzina gabenančių mobiliųjų talpyklų (autocisternų ir geležinkelio cisternų) parko atnaujinimo pagal direktyvos 94/63/EC reikalavimus poreikio įvertinimo tyrimas;
- Direktyvos 2001/18/EC (2001 m. balandžio 17 d. pakeista 90/220/EEC) dėl genetiškai modifikuotų organizmų apgalvoto išleidimo į aplinką įgyvendinimo pasekmių įvertinimas;
- Direktyvų 79/409/EEC dėl laukinių paukščių išsaugojimo ir 92/43/EEC dėl natūralių buveinių ir gyvūnijos bei augalijos išsaugojimo pasekmių įvertinimas;
- Direktyvos 98/83/EB dėl žmogaus vartojamo vandens kokybės įgyvendinimo pasekmių įvertinimas;
- Direktyvos 98/8/EC dėl biocidų tiekimo į rinką įgyvendinimo pasekmių Lietuvos biocidų gamintojams ir valstybės institucijoms įvertinimo tyrimas;
- Direktyvų dėl tam tikrų teršalų emisijos į atmosferą iš didelių kurą deginančių įrenginių apribojimo įgyvendinimo pasekmių įvertinimas;
- Direktyvos 2000/14/EB dėl šalių narių įstatymų, susijusių su lauko mechanizmų į aplinką spinduliuojamu triukšmu, įgyvendinimo Lietuvoje pasekmių įvertinimas;
- Lietuvos aplinkos apsaugos teisės normų derinimo su ES įstatymais kaštai. Aplinkos ministerija;
- Teisės normų derinimo su ES reikalavimais strategija;
- Aplinkos apsaugos finansavimo strategija;
- Aplinkos apsaugos finansavimo strategijos metmenys;
- National ISPA Strategy: Environment Sector;
- Aplinkos derybinės pozicijos aprašymas;

- Lietuvos pasirengimo narystei ES programa;
- Europos Komisijos pasiūlytas finansinis paketas 2004 – 2006 m.

ES aplinkosaugos direktyvų įtakos Lietuvai įvertinimas

Investicijos į aplinkos apsaugą, siekiant prisiderinti prie ES reikalavimų, pareikalaus didelio kiekio lėšų. Pagal atliktus įvertinimus į vandens valymo įrenginių statybą bei nuotekų valymo surinkimo sistemas reikės investuoti apie 1,15 mlrd. litų. Atliekų tvarkymo sistemoms (sąvartynai, atliekų surinkimas, antrinių žaliavų išskyrimas) įrengti reikės apie 400 mln. litų. Pakuočių ir pakuočių atliekų direktyvos įgyvendinimui reikės apie 80 mln. litų.

Fluoro problemos išsprendimui kaimo vietovėse reikės nuo 2,8 mln. litų iki 5,4 mln. litų, o miestuose – apie 7 mln. litų investicijų. Taip pat įvertinta, kad Lietuvoje reikės pastatyti 174000 m³/p našumo vandens nugeležinimo įrenginius, kainuosiančius apie 92 mln. litų investicijų.

Investicijos, susijusios su aplinkos apsaugos reikalavimų įgyvendinimu bus vykdomos ne tik visuomeniniame sektoriuje, bet ir privačiame, ypač energetikos ir apdirbamosios pramonės srityse. Dėl benzino ir dyzelinio kuro kokybės direktyvos įgyvendinimo Mažeikių nafta turės investuoti apie 673 mln. litų į įmonės modernizavimą. Investicijos į mobiliųjų benzino talpyklų parko atnaujinimą dėl išmetamų lakiųjų organinių junginių direktyvos sudarys apie 85 mln. litų.

Pakeista Didelių deginimo įrenginių direktyva nustato daug griežtesnius teršalų emisijos į orą apribojimus esamiems ir naujiems deginimo įrenginiams. Šios direktyvos reikalavimai bus taikomi Lietuvos elektrinei, Vilniaus elektrinėms VE-2 ir VE-3, Mažeikių elektrinei ir kitoms elektrinėms, kurių galingumas yra lygus arba didesnis negu 50 MW. Šios direktyvos įgyvendinimo kaštai pateikti 7 lentelėje (Energetikos sektoriaus aprašyme).

Cheminių medžiagų direktyvų ir reglamentų įgyvendinimas pareikalaus apie 41 mln. litų investicijų.

Bendra investicijų suma, susijusi su aplinkos apsauga, pateikta 19 lentelėje. Šioje lentelėje neįvertinta ES fondų įtaka.

19 lentelė. ES direktyvų, susijusių su aplinkos apsaugos reikalavimais, įgyvendinimo nauda ir kaštai (nevertinant ES fondų įtakos), mln. litų

	Investicijos	Kaštai	Valstybės	Kita nauda
2002 m.	720,46	24,55	12,55	0,00
2003 m.	765,36	21,75	11,65	0,00
2004 m.	1.018,91	18,15	0,00	0,70
2005 m.	768,04	18,15	0,00	1,40
2006 m.	574,76	18,15	0,00	11,63
2007 m.	341,76	27,15	0,00	12,33
2008 m.	324,49	27,15	0,00	13,03
2009 m.	262,15	27,15	0,00	13,03
Iš viso	4.775,93	182,20	24,20	52,12

Taigi siekiant prisiderinti prie ES reikalavimų į aplinkos apsaugą iš viso bus investuojama apie 4,8 mlrd. litų. Taip pat bus patiriama einamųjų kaštų bei gaunama nauda, susijusi su efektyvumo padidėjimu.

Sanglaudos ir struktūrinių fondų įtaka aplinkosaugos sektoriui Lietuvoje

Neabejotiną didžiulę naudą Lietuvos aplinkosaugos sektoriui duos ES struktūrinių ir sanglaudos fondų parama.

Prieš įstojant į ES, padėti įgyvendinti Stojimo partnerystės ir Nacionalinės Acquis priėmimo programos tikslus aplinkosaugos sektoriuje naudojama ISPA programa, kurioje numatoma, kad 2000 – 2006 m. laikotarpiu Lietuvai kasmet gali būti skiriama apie 41.6-62.4 mln. eurų, kas sudaro apie 180 mln. litų, iš kurių aplinkosaugos sektoriui gali būti skiriama apie 50% visų lėšų, t.y. apie 90 mln. litų. Darant prielaidą, kad ISPA dalis bendroje projektų vertėje sudaro apie 50%, gauname, kad pagal ISPA programą aplinkosaugos sektoriaus finansuojamų projektų vertė kiekvienais 2002 - 2006 metais gali siekti apie 180 mln. litų.

2000-2001 metais pagal ISPA programą ES Komisijos buvo patvirtinti 8 aplinkos apsaugos projektai, kurių bendra vertė siekia 407 mln. litų, o ISPA parama sudaro 211 mln. litų.

Remiantis Europos Komisijos pasiūlytu finansiniu paketu 2004 – 2006 m., nustatant struktūrinių ir sanglaudos fondų apimtį, prielaidomis dėl fondų lėšų įsisavinimo bei valstybės investicijų programa, įvertinant preliminarų investicijų pasiskirstymą tarp atskirų veiklos sričių, yra įvertinta, kad aplinkosaugos sektoriui 2004 - 2006 metais teks nuo 210 mln. litų iki 349 mln. litų investicijų per metus (įvertinus tiek ES fondų lėšas, tiek Lietuvos valstybės kofinansavimą).

20 lentelė. Prognozuojama aplinkosaugos sektoriaus projektų vertė finansuojama iš struktūrinių bei sanglaudos fondų (įvertinant ir Lietuvos valstybės kofinansavimą), mln. litų

	2004 m.	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.	2009 m.
Aplinkosauga	210	217	349	349	349	349

Vertindami aplinkosauginių investicijų, finansuojamų iš ES fondų, įtaką Lietuvos BVP darome prielaidą, kad 50% šių investicijų tenka elektros, dujų ir vandens tiekimo sektoriui, o kita 50% dalis – kitos komunalinės veiklos sektoriui.

Integracijos į ES poveikio aplinkosaugos sektoriui apibendrinimas

Įvertinus visus 1 priede pateiktus atliktus tyrimus bei studijas dėl integracijos į ES poveikio, susumavus visas investicijas, kaštus bei naudas ryšium su stojimu į ES, matome, kad į aplinkosaugos sektorių 2002 –2009 m. laikotarpyje būtų investuota apie 7,3 mlrd. litų, iš kurių apie 1,3 mlrd. litų investuotų Lietuvos valstybė, apie 2,9 mlrd. litų sudarytų fondų lėšos. Nemaža dalis investicijų bus atlikta privačių subjektų lėšomis. Taip pat 2002 – 2009 m. laikotarpiu būtų patirta apie 182 mln. litų kaštų, kurių didžioji dalis susidarys ryšium su genetiškai modifikuotų organizmų išleidimo į aplinką reglamentavimu.

21 lentelė. Apibendrinta stojimo į ES įtaka aplinkosaugos sektoriui, mln. litų

	Investicijos	Valstybės	Kaštai	Valstybės	Kita nauda
2002 m.	720,46	90,00	24,55	12,55	0,00
2003 m.	765,36	90,00	21,75	11,65	0,00
2004 m.	1.107,91	120,20	18,15	0,00	0,70
2005 m.	1.070,04	191,80	18,15	0,00	1,40
2006 m.	1.134,76	275,40	18,15	0,00	11,63
2007 m.	870,76	171,40	27,15	0,00	12,33
2008 m.	848,49	168,70	27,15	0,00	13,03
2009 m.	839,15	189,30	27,15	0,00	13,03
Iš viso	7.356,93	1.296,80	182,20	24,20	52,12

Išaugęs aplinkosaugos sektoriaus investicijų kiekis bei patiriama nauda turės teigiamos įtakos ne tik Lietuvos aplinkos apsaugai ir su tuo susijusiam gyvenimo kokybės pagerėjimui, bet ir visam Lietuvos ūkiui bei BVP augimui.

3.2.5 Europos Komisijos bendrojo finansinio pasiūlymo 2004-2006 metams pasekmių įvertinimas

Kadangi Bendrojo finansinio pasiūlymo 2004 – 2006 metams įtaka žemės ūkiui ir Ignalinos atominės elektrinės uždarymui buvo aprašyta nagrinėjant žemės ūkio bei energetikos sektorius, tai šioje dalyje bus analizuojama EK finansinio pasiūlymo struktūrinės paramos įtaka Lietuvos ūkiui, bus atliktas pinigų srautų tarp ES ir Lietuvos įvertinimas.

Struktūrinė parama

Europos Komisija pabrėžia, kad bendra išmokų suma kiekvienai šaliai narei iš struktūrinių fondų kartu su išmokomis iš Sanglaudos fondo yra ribojamos iki **4%** nacionalinio BVP. Nė viena iš dabartinių šalių narių dar nepasiekė šios ribos. Komisijos paskaičiavimais iki 2006 m. naujos šalys narės gaus apie **137** eurų/gyventojui (tai sudaro apie 2,5 proc. naujų šalių BVP).

Komisija pažymi, kad Lietuva galėtų gauti **5,4%** visų lėšų skirtų struktūriniais veiksmais naujoms šalims narėms kaip paramą pagal 1 Tikslą, tai pat **5,2%** visų lėšų skirtų Bendrijos iniciatyvai **INTERREG** ir **4,7%** visų lėšų skirtų Bendrijos iniciatyvai **EQUAL**.

Komisija siūlo daugiau išteklių skirti Sanglaudos fondui naujoms šalims narėms ir tokiu būdu padidinti jų įsivavinimo pajėgumus (Sanglaudos fondo maksimalus bendrafinansavimas - 85 proc.). Taip pat lėšų padidinimas Sanglaudos fondui leis patenkinti didelį investicijų poreikį aplinkos ir transporto sektoriams naujose šalyse narėse. Siūlomas subalansuotas požiūris skirstant lėšas struktūriniais veiksmais t.y. trečdalį lėšų skirti Sanglaudos fondui (visoms naujoms šalims-narėms). Komisija pažymi, kad Lietuva galėtų gauti **5,8-7,8%** visų lėšų skirtų **Sanglaudos fondui** naujoms šalims narėms.

Remiantis Europos Komisijos preliminarium lėšų paskirstymu *Lietuvai 2004-2006 m. numatoma skirti 1,73 mlrd. EUR finansinę paramą*. Parama *per ES struktūrinius fondus ir oer per Sanglaudos fondą sudarytų 607 mln. EUR*. Įmokos per PHARE, ISPA ir SAPARD fondus sudarytų 303 mln. EUR.

Pinigų srautų tarp ES ir Lietuvos įvertinimas

Išankstiniais vertinimais Lietuvos Respublikos įmokos į Europos Sąjungos biudžetą sudarytų apie 1,2 proc. BVP kiekvienais metais. Įvertinus visas išmokas ir įmokas tarp ES ir Lietuvos biudžetų darytina išvada, kad Lietuva daugiau gaus lėšų iš ES, nei sumokės įmokų į ES biudžetą ir šis teigiamas skirtumas pirmaisiais keleriais narystės metais palaipsniui didės.⁵ Neįvertinant IAE uždarymo kaštų, grynas teigiamas biudžetinių lėšų pervedimų skirtumas 2004 metais sudarytų 258 mln. eurų (apie 890 mln. litų), 2005 metais – 392 mln. eurų (apie 1353 mln. litų) ir 2006 metais – 525 mln. eurų (1813 mln. litų).

Pinigų srautai skaičiuoti remiantis Europos Sąjungos pateiktais skaičiavimo principais. Vertinant Europos Sąjungas įmokas Lietuvai, šalia pateikiamų skaičiavimo principų, įvertinamas pasirengimas įsivinti numatytas pinigų sumas. Remiantis šiais skaičiavimais gauname, kad Lietuva galėtų skirtingiems poreikiams tenkinti 2004 metais gauti iki 439 mln.

⁵ Pateikiamos prognozės vertina ne prisiimamų biudžetinių įsipareigojimų sumas, tačiau faktines numatomas pervesti lėšų sumas. ES biudžetų sudarymo ir vykdymo tvarka numato, kad daugelis įsipareigojimų vykdomi vėlesniais metais nei yra prisiimami. Vertinant kiekvienais metais prisiimamų įsipareigojimų balansą tarp LR ir ES, įsipareigojimų skirtumas būtų dar geresnis Lietuvos pusei.

eurų (apie 1515,8 mln. litų), 2005 metais - iki 577 mln. eurų (apie 1992,3 mln. litų), 2006 metais - 716 mln. eurų (apie 2472,2 mln. litų). Šiuo metu numatyti galimas gauti įmokas vėlesniais metais nėra galimybės. Šiame darbe daroma prielaida, kad vėlesniais metais sumos nemažėja, tačiau modelyje jos ir nėra didinamos.

Piniginių srautų tarp ES ir Lietuvos biudžetų rodikliai pateikiami 3 priede.

Gaunamos lėšos susideda iš kelių pagrindinių grupių. Dalis lėšų ateina per Struktūrinius ir Sanglaudos fondus, dalis per ISPA, PHARE, SAPARD fondus, dalis nukreipiama tiesiogiai paramai žemės ūkio srityje ir pan. Atitinkamai šios lėšos naudojamos skirtingiems tikslams ir perskirstomus per skirtingas ūkio šakas.

Parama žemės ūkiui. Šioje grupėje galima išskirti dvi pagrindines grupes: dalis lėšų skiriama kaip tiesioginės išmokos pirminės žemės ūkio produkcijos gamintojams, dalis skiriama žemės ūkio vystymo ir paramos tikslams. Tiesiogines išmokas einamaisiais metais išmoka Lietuva, o lėšos iš Europos Sąjungos gaunamos sekančiais metais. Planuojama, kad Lietuva 2004 metais išmokės 234,5 mln. litų tiesioginių išmokų, 2005 metais šis skaičius sieks 302,4 mln. litų, 2006 metais – 352,8 mln. litų. Numatoma, kad kitos išmokos žemės ūkiui 2004 metais sudarys 369,4 mln. litų, 2005 metais – 559 mln. litų o 2006 metais – 701 mln. litų. Šios lėšos skiriamos įvairiems tikslams, tokiems kaip žemės ūkio vystymas nederlingose žemėse, ekologinė žemdirbyste ir pan. Atitinkamai bendra parama žemės ūkiui (be SAPARD fondo) 2004 metais sudarys 369,4 mln. litų, 2005 metais – 794 mln. Litų o 2006 metais – virš 1 mlrd. litų. Pažymėtina, kad žemės ūkis (įskaitant tiesiogines išmokas) gaus didžiausią paramą visų ūkio šakų tarpe. Tiesiogiai į šį ūkio sektorių bus nukreipta nuo 24 iki 40 proc. visų gaunamų įmokų.

Parama vidaus politikos vystymui. Ši para, daugiausia skirta administracinių gebėjimų vystymui, per numatoma laikotarpį sudarys iki 186,5 mln. litų. Planuojama, kad 2004 metais ji sieks iki 40 mln. litų, 2005 metais – virš 62 mln. litų, 2006 metais – 86,6 mln. litų.

Priešstojiminė parama (ISPA, PHARE, SAPARD). Įmokų, skirtų priešstojiminės paramos fondams, mokėjimas nebus nutrauktas Lietuvai įstojus į Europos Sąjungą. Bendru atveju numatoma, kad PHARE fondo nebeliks, o ISPA ir SAPARD projektų finansavimas bus perkeliamas į Struktūrinius ir Sanglaudos fondus. Atitinkamai įmokos šioje grupėje per numatomą periodą turėtų mažėti. Remiantis skaičiavimo metodika numatoma, kad ši parama 2004 metais siekas 438,5 mln. litų, 2005 metais – 379,8 mln. litų o 2006 – 227,9 mln. litų.

Struktūriniai ir Sanglaudos fondai. Numatoma, kad šie fondai bus pagrindiniai infrastruktūrinių, aplinkosaugos, energetikos, žmoniškųjų resursų vystymo ir panašių projektų finansavimo šaltinis. Remiantis galimo finansavimo skaičiavimo metodika numatoma, kad bendra šių fondų suma, kurią Lietuva gali gauti ir įsisavinti 2004 metais sieks iki 566,3 mln. litų. Šią sumą sudaro 16 proc. avansinis mokėjimas, 3 proc. bendrų įsipareigojimų bei atsižvelgiama į Lietuvos galimybes įsisavinti šią sumą. Tačiau reikalavimai įsisavinimui pirmaisiais fondų naudojimo metais nėra tokie dideli, nes avansinis mokėjimas gali būti naudojamas ilgesnį nei vienerių metų periodą. Remiantis Europos Sąjungos skaičiavimo principais, 2005 metais planuojama įsisavinti iki 587 mln. litų, 2006 m. – 942,6 mln. litų.

Šių fondų lėšos nukreipiamos į skirtingus projektus, atitinkamai pasiskirstymas per ūkio sektorius taip pat skirtingas. Atliekant makroekonominis skaičiavimus atsižvelgiama į šiuos skirtumus ir numatoma, kad 2/3 lėšų (nuo bendros sumos) perskirstoma per Struktūrinius fondus ir 1/3 – per Sanglaudos fondą.

Struktūrinės paramos įtaka Lietuvos ūkiui

Įvertinti ES struktūrinės paramos poveikį makroekonominėi situacijai galima būtų tik žinant lėšų apimtį ir kam konkrečiai jos būtų panaudotos. EK finansinis pasiūlymas nustato Struktūrinių fondų ir Sanglaudos fondo paramos pirmines gaires. Tačiau preliminari investavimo struktūra paaiškės, kai bus parengtos BPD finansinės lentelės. Jose turėtų būti nustatytos proporcijos tarp viešojo ir privataus finansavimo, įvairių lygio biudžeto finansavimo ir priemonių finansiniai rodikliai, kurie lemtų bendraf finansavimo procentą iš atskirų struktūrinių fondų, ir investavimo į Lietuvos ūkį kryptis.

Kol Bendrasis programavimo dokumentas dar nėra paruoštas, darome prielaidą, kad investicijų struktūra, finansuojama ir ES struktūrinių bei sanglaudos fondų bus apytikslė dabartinei investicijų struktūrai, finansuojamai pagal Valstybės investicijų programą. Tokią prielaidą leidžia daryti papildomumo principas (kad ES pinigai negali pakeisti, tik papildyti nacionalinės investicijas). Todėl dabartinės viešosios investicijos į ES finansuotinas sritis imamos kaip pagrindas.

Sanglaudos fondo lėšos būtų investuojamos po lygiai (tai nusako šio fondo taisyklės) į aplinkosaugos ir transporto projektus.

Atliekant ES fondų įtakos analizę Lietuvos ūkiui, daroma prielaida, kad Lietuvos institucijos ir ūkis bus pajėgus įsisavinti visą įsipareigojimuose nurodytą sumą.

22 lentelė. Struktūrinių ir sanglaudos fondų bei Bendrijų iniciatyvų programos planuojamas lėšų pasiskirstymas pagal atskiras ūkio šakas (įvertinant ir Lietuvos valstybės kofinansavimą), mln. litų

	2004 m.	2005 m.	2006 m.	2007 ⁶ m.	2008 m.	2009 m.
1. Infrastruktūra	485	503	808	808	808	808
<i>1.1. Transportas</i>	208	216	346	346	346	346
<i>1.2. Telekomunikacijos</i>	1	1	2	2	2	2
<i>1.3. Energetika</i>	32	34	54	54	54	54
<i>1.4. Aplinkosauga</i>	210	217	349	349	349	349
<i>1.5. Sveikatos apsauga</i>	7	7	11	11	11	11
<i>1.6. Urbanistinė infr.</i>	27	28	45	45	45	45
2. Žmogiškieji ištekliai	279	289	464	464	464	464
<i>2.1. Mokslas ir švietimas</i>	165	171	274	274	274	274
<i>2.2. Mokymas ir užimtumas</i>	41	42	68	68	68	68
<i>2.3. Moks. tyrimai ir technol.</i>	58	60	96	96	96	96
<i>2.4. Informacinė visuomenė</i>	7	8	12	12	12	12
<i>2.5. Sportas</i>	3	3	5	5	5	5
<i>2.6. Kultūra</i>	6	6	10	10	10	10
3. Gamybos sektorius	81	84	134	134	134	134
<i>3.1. Žemės ūkis</i>	58	60	96	96	96	96
<i>3.2. Pramonė ir verslas</i>	11	12	19	19	19	19
<i>3.3. Turizmas</i>	12	12	19	19	19	19
4. Kita	13	44	67	35	30	48
Iš viso	857	920	1.473	1.441	1.436	1.454

⁶ Nuo 2007 metų lėšų pasiskirstymo tarp ūkio šakų rodikliai daugiau atspindi bendrąsias tendencijas, o ne galutines sumas, nes esamas finansinis pasiūlymas apima laikotarpį iki 2006 metų ir tolimesnio periodo galimos lėšų apimtys bei finansavimo prioritetai nėra žinomi.

Įstojus į Europos Sąjungą ženkliai išaugtų nacionalinio kofinansavimo poreikis, todėl darant prielaidą, jog nepasikeis Lietuvos fiskalinės politikos nuostatai (subalansuoto biudžeto siekimas, skolinimosi ribojimas ir pan.), gali būti reikalingas tam tikras lėšų perskirstymas kaip tarp biudžeto išlaidų arba atskirų ūkio sektorių, ir sektorių viduje.

Pirmuoju atveju ES struktūrinių fondų ir Sanglaudos fondo nefinansuojami sektoriai (valstybės valdymas, teisėtvara ir teisėsauga, krašto apsauga, būstas, t.t) prarastų dalį valstybės finansavimo minėtų ES fondų finansuojamų prioritetinių sričių (gamybinis sektorius ir paslaugos, žmoniškiesi ištekliai bei ekonominė ir socialinė infrastruktūra) sąskaita.

Antruoju atveju perskirstymas būtų atliekamas ES fondų finansuojamuose sektoriuose, tačiau tarp bendrai finansuojamų ir bendrai nefinansuojamų išlaidų, pvz.:

- transporto srityje: kadangi gatvių ir kelių remonto darbai nėra bendrai finansuojami iš ES fondų, o naujų gatvių ir kelių statybos darbai yra finansuojami, Lietuvos išlaidos pastariesiems darbams turės būti bendrai finansuotos pirmųjų išlaidų sąskaita;
- užimtumo srityje: perskirstymas gali būti vykdomas tarp aktyvių darbo rinkos priemonių, kurios yra bendrai finansuojamos iš ES struktūrinių fondų, bei pasyvių darbo rinkos priemonių, kurios nėra bendrai finansuojamos iš ES struktūrinių fondų.

Pažymėtina, kad toks perskirstymas gali būti nepagrįstas tiek ekonominiu, tiek socialiniu požiūriu, jis būtų būtinas ES fondams įsisavinti, nes dėl ribotų išteklių nebūtų įmanoma didinti bendrojo finansavimo išlaidas, bei išlaikyti nefinansuojamų išlaidų lygį, koks buvo iki narystės ES.

Kadangi perskirstymas turbūt neleis surasti pakankamo išlaidų, kurios bus reikalingos bendrajam finansavimui užtikrinti, lygio, gali būti neišvengiamas mokesčių naštos didėjimas, kaip atsitiko keliose ES valstybės narėse, kurios gauna paramą iš Sanglaudos fondo. Šiose valstybėse narėse mokesčių našta padidėjo toms visuomenės grupėms, kurios gauna paramą iš ES fondų, pvz.:

- žemdirbiams, kurie gauna tiesiogines išmokas iš Europos žemės ūkio garantijų ir orientavimo fondo Garantijų skyriaus bei žemės ūkiui ir kaimo plėtrai skirtą investicinę paramą iš Orientavimo skyriaus (žemės ir kiti mokesčiai), arba
- verslininkams, kurie gauna paramą iš valstybės pagalbos privačiajam verslui programų, kurios yra bendrai finansuojamos iš ES struktūrinių fondų, bei kitą paramą iš ES struktūrinių fondų, kuri nepriklauso valstybės paramai.

Tačiau šiuo metu nėra galimybės tiksliai įvertinti, koku būdu būtų kompensuojamos pinigų srautų trūkumo problemos. Šiame darbe daroma prielaida, kad fondų kofinansavimas, tiesioginių išmokų mokėjimas, įmokos į Europos Sąjungos biudžetą ir kitos išlaidos, susijusios su integracijos procesu, nesumažins valstybės biudžeto išlaidų.

Pateikiamuose pagrindinių sektorių aprašymuose parodomi galimi investicijų poreikio tam tikruose sektoriuose lygiai. Investicijų poreikis, kaštai bei nauda leidžia identifikuoti kur turėtų būti nukreiptos investicijos, susijusios su integracijos į Europos Sąjungą procesais. Atitinkamai, remiantis bendroju finansiniu pasiūlymu bei fondų pasiskirstymu pagal sektorius, parodoma, kokio lygio finansavimas, susijęs su Europos Sąjungos fondų lėšų panaudojimu ir Lietuvos kofinansavimu, gali būti nukreiptas į konkrečius sektorius. Daugeliu atvejų matosi, kad šis finansavimas nėra pakankamas. Iš kitos pusės, darbo 2.2.1. dalyje buvo minima, kad susisteminius atskirus Lietuvoje atliktų integracijos į ES tyrimus (žr. 1 priedą)

nustatyta, jog adaptacinių investicijų poreikis jau 2002 - 2003 metais sudarys daugiau nei po 3 mlrd. litų. Toks investicijų augimas vertintinas kaip nerealus. Tai reiškia, kad tiesiogiai naudoti suminius integracijos pasekmių tyrimų rezultatus vykdant makroekonominį modeliavimą nėra galimybės. Norint tiksliau (realiau) įvertinti investicijų poreikio, kaštų bei naudų skirsnius atskiruose sektoriuose reikalinga išsamesnė pačių sektorių bei integracijos pasekmių analizė. Dėl šios priežasties toliau darbe naudojama tik dalis informacijos, pateikiamos darbo 3.2. dalyje. Tuo pačiu ši išvada neleidžia teigti, kad atlikti integracijos pasekmių tyrimai yra neteisingi arba dirbtinai padidinti. Daugeliu atvejų, šie tyrimai analizuoja tam tikrą veiklos aspektą tam tikrame sektoriuje. Tuo tarpu poveikis, daugeliu atvejų, yra labai kompleksinis, susijęs su kitais sektoriais. Atitinkamai, tyrimai analizuojantys įmonių ar organizacijų prisitaikymą prie vienokių ar kitokių reikalavimų ar ES direktyvų atspindi ir aprašo konkrečias investicijas ar kaštus. Analizuojant tai sektoriaus ar viso ūkio lygmenyse šių investicijų ir kaštų vertinimai pasidaro labai įvairiapusiai ir kompleksiški.

Kitas svarbus integracijos pasekmių tyrimų vertinimo aspektas yra tai, kad daugeliu atvejų investicijos į prisitaikymą prie reikalavimų, direktyvų ir pan. ne turi būti ir/arba gali būti atliekamos iki įstojimo momento. Tokiu atveju investicijų poreikis išsidesto per ilgesnį laiko tarpą ir vertintinas kaip realesnis.

Įvertinus šias problemas, toliau darbe naudojami duomenys apie bendrąjį finansinį pasiūlymą bei investicinių lėšų pasiskirstymą tarp sektorių.

3.3. Eurointegracijos poveikio Lietuvos ekonomikai modeliavimas

3.3.1 Pirminių impulsų kiekybinis įvertinimas

Šiame skyriuje pateikiami pirminių integracijos į ES impulsų kiekybiniai vertinimai. Atsižvelgiant į kitų tyrimų patirtį ir tyrimo apribojimus išskirti tokie pirminiai impulsai:

- Laisvo prekių judėjimo (vertinamas nagrinėjant bendrosios rinkos poveikį);
- Muitų sąjungos įtaka (išoriniai santykiai);
- Laisvo kapitalo judėjimo poveikis;
- Darbo jėgos migracijos įtaka;
- Biudžetinių fondų įtaka;
- Visuminių išlaidų struktūros pokyčiai;
- Palūkanų normų sumažėjimas.

3.3.1.1 Bendros rinkos efekto įtaka prekybai su ES

Modelis ir įvertintas poveikis

Bendrosios rinkos efekto įtaka Lietuvos užsienio prekybai nustatoma remiantis Lejour et al. (2001) tyrimu, kuriame stojimo į ES vidutinis poveikis įvertinamas taikant tokį modelį:

$$(9) \quad X_{ijs} = \alpha_s + \beta_{1s} D_{ij}^{EU} + \beta_{2s} d_{ij} + \gamma_{1s} Y_i + \gamma_{2s} y_i + \gamma_{3s} Y_j + \gamma_{4s} y_j + \sum_d \delta_{ds} D_d + \nu_{1s} T_{ijs}^M + \nu_{2s} T_{ijs}^E + \varepsilon_{ijs},$$

kur X_{ijs} yra s -osios veiklos eksporto iš i -osios šalies į j -ąją šalį logaritmas, kuris čia; D^{EU} - fiktyvus kintamasis, įgyjantis vieneto reikšmę, jei i -oji ir j -oji šalys yra Europos sąjungos narės, o kitu atveju įgyjantis nulinę reikšmę; d_{ij} – atstumas tarp i -osios ir j -osios šalių sostinių; Y_i (Y_j) yra eksportuojančios (importuojančios) šalies BVP logaritmas; y_i (y_j) yra eksportuojančios (importuojančios) šalies BVP vienam gyventojui logaritmas; D_d – tam tikri fiktyvūs kintamieji; T_{ijs}^M (T_{ijs}^E) – vidutinis importo (eksporto) tarifas taikomas i -osios šalies eksportui į j -ąją šalį⁷. Daroma prielaida, kad tokia lygtis galioja visiems laiko momentams ir laiko indeksas dėl didelio lygties apkrovimo nenurodomas.

Modelio parametrų įverčiai gauti pagal Vengrijos, Lenkijos, kitų Centrinės ir Rytų Europos šalių, Vokietijos, Prancūzijos, Jungtinės karalystės, Nyderlandų, Austrijos, Danijos, Suomijos, Graikijos, Airijos, Italijos, Portugalijos, Ispanijos, Švedijos, Belgijos, Liuksemburgo, Šveicarijos, kitų ELPA šalių, Kanados, JAV, Japonijos, Australijos, Naujosios Zelandijos ir likusio pasaulio regionų tarpusavio prekybos rezultatus.

Tokio modelio antilogaritmuotas koeficientas β_{1s} , esantis prieš D_{ijs}^{EU} , parodo, kiek vidutiniškai pasikeistų šalies s -osios veiklos eksporto į ES apimtys dėl bendrosios rinkos efekto, jei, visoms kitoms sąlygoms nepasikeitus, šalis taptų ES nare. Tai yra, pažymėkime visų kitų rodiklių (išskyrus fiktyvų ES narystės kintamąjį) sąlygojamą eksporto apimtį į atskirą s -ąją šaką X_{ijs}^* , tada (9) lygtį galima perrašyti:

$$(10) \quad X_{ijs} = X_{ijs}^* + \beta_{1s} D_{ij}^{EU}, \text{ kur } X_{ijs}^* = \alpha_s + \beta_{2s} d_{ij} + \gamma_{1s} Y_i + \gamma_{2s} y_i + \gamma_{3s} Y_j + \gamma_{4s} y_j + \sum_d \delta_{ds} D_d + \nu_{1s} T_{ijs}^M + \nu_{2s} T_{ijs}^E + \varepsilon_{ijs}.$$

⁷ $T_{ijs}^M = \log(1 + t_{ijs}^M)$

Tada pažymėję nelogaritmuotus duomenis mažosiomis raidėmis iš (10) gauname:

$$(11) \quad x_{ijs} / x_{ijs}^* = e^{\beta_{1s}}$$

t.y. antilogartimuotas koeficientas β_{1s} , parodo, kiek kartų šalies ES narės i -osios veiklos eksportas į ES narę j (x_{ijs}) bet kuriuo laiko momentu (su sąlyga, kad abi šalys yra narės ir šis poveikis jau visiškai pasireiškė bei nėra struktūrinių pokyčių pažeidžiančių modelio prielaidas) yra didesnis už ne ES narių eksportą (x_{ijs}^*). Tačiau santykio žinojimas neigalina sužinoti absoliutinės išraiškos, jei nežinomas vienas kuris nors iš 11 lygtyje pateiktų lygių. Tikroviškai jie ir nėra žinomi, taigi yra dirbama su dviem hipotetinėmis situacijomis, tačiau darant prielaidą, kad dabartinės eksporto apimtys ir tendencijos jau apima pasireiškusių ES poveikį ir tas poveikis dabartiniu metu pasireiškęs tik iš dalies, panaudojant (11) lygtį galima nesunkiai išskaičiuoti ir absoliutinę bendrosios rinkos poveikio išraišką. Dėl lūkesčių įtakos svarbos ir pakankamai ilgos integracinio proceso tūšos galima tikėtis, kad prielaida apie dabartiniu metu jau tam tikra dalimi pasireiškusių poveikį atrodo žymiai pagrįstesnė, nei teigianti, jog Lietuvos eksportas iš karto pašoks minėtu dydžiu po įstojimo.

ES bendrosios rinkos poveikio koeficientai (antilogartimuoti stojimo į ES fiktyvaus kintamojo parametrai) įvertinti, taip pat apskaičiuotos Lietuvos metinės faktinės 1995, 2001-ųjų ir prognozuojamos 2009-ųjų metų prekybos su ES apimtys (1995 m. pasirinkti skaičiavimų pradžia dėl Europos sutarties sudarymo šiais metais ir prasidėjusio ES bei Lietuvos prekybos liberalizavimo) bei bendras potencialus, pagal aukščiau apibūdintą metodiką nustatytas, eksporto pasikeitimas per 1995-2009 ir 2002-2009 metus glaustai pateiktas 23 lentelėje, o detalesni skaičiavimai apibūdinti 24 lentelėje.

23 lentelė. Bendrosios rinkos efektas Lietuvos užsienio prekybai su ES, mln. Lt⁸ (nevienodo poveikio prielaida: įtakojamą tik Lietuvos eksportą į ES apimtys)

	EU narystės koeficientas ($e^{\beta_{1s}}$)	Faktinės ir prognozuojamos eksporto apimtys			Hipotetinės eksporto apimtys be integracijos			Bendrosios rinkos poveikis	
		1995	2001	2009*	1995	2001	2009	Įtaka eksportui 2002-2009	Įtaka eksportui 1995-2009
Prekių ir paslaugų grupės**									
Žemės ūkio produktai	3,49	492	420	473	460	229	135	2371	3044
Gatavi maisto produktai	1,94	54	306	816	51	211	421	2303	2529
Tekstilė ir oda	2,34	1071	2703	4413	1016	1718	1886	16073	19381
Nemetalai	2,07	28	60	69	27	40	33	250	317
Metalai	1,56	5	27	49	5	21	32	111	128
Įrengimai ir įranga	1,58	301	737	787	291	565	498	2076	2681
Transporto priemonės	1,94	78	381	840	74	263	433	2365	2697
Paslaugos***	1,31	338	1138	2125	331	967	1622	3014	3677
Eksporto apimtys		2367	5772	9573	2255	4015	5061	28284	34176
Eksporto padidėjimas dėl bendrosios rinkos efekto tam tikrais metais					112	1757	4512		

* Prognozė

** Lentelėje pateiktos tik tos veiklos, kuriose ES narystės poveikio parametras reikšmingas vertinant 0.95% patikimumo lygmenyje. Kitais atvejais negalima atmesti hipotezės, kad užsienio prekybos apimtys nesikeis

*** Išskyrus transporto, ryšių ir finansines paslaugas, kurių pokytis nėra reikšmingas (remiamasi Lejour et al.(2001) tyrimu)

⁸ fob kainomis

Bendras Lietuvos eksportas į ES dėl bendrosios rinkos efekto paskutiniaisiais nagrinėjamaisiais metais turėtų sudaryti apie keturis su puse milijardus litų, t.y. apie 1.9 karto daugiau nei be integracijos. Tolesniuose skaičiavimuose daroma prielaida, jog su Lietuva prekiaujantys ES subjektai yra žymiai mažiau įtakojami tokių barjerų. Dėl šios priežasties vertinamas tik Lietuvos eksporto padidėjimo poveikis, o importo kaip endogeninio rodiklio pasikeitimai nustatomi modeliu. Tačiau pastebėtina, jog prielaidai apie nevienodą poveikį nepasiteisins, integracijos įtaka grynajam eksportui galėtų būti ir neigiama.

Atkreiptinas dėmesys į tai, jog paslaugų eksporto į ES apimtys nėra žinomos, tačiau remiantis tuo, jog apie pusę prekių eksporto juda į Europos Sąjungą daroma prielaida, jog pusę suteiktų bei gautų paslaugų taip pat tenka ES. Kaip minėta, įvertintas bendros rinkos potencialus poveikis prekybai su ES turėtų pasireikšti ne visas iš karto, ypač Lietuvos eksportui į ES: Lietuvos ūkio subjektai turi tenkinti tam tikrus reikalavimus, o tam, taip pat partnerių ir pan. radimui reikia laiko. Todėl bendros rinkos poveikis išdėstomas per visą integracijos laikotarpį darant prielaidą, kad nuo 2005 metų bus pasireiškęs visas poveikis, t.y. kiekvienu 1995-2005 metų laiko momentu eksporto padidėjimui dėl integracijos įvertinti naudojame ne visą (11) apibrėžtą poveikio koeficientą, o tik jo dalį (žr. 24 lentelę). Jau 1995 metų liberalizuota prekyba turėjo tam tikrų teigiamų paskatų prekybai, tačiau tikėtina, jog ne tarifinis poveikis pasireiškia per ilgesnį laikotarpį. Pradžioje, šis poveikis turėtų būti mažiausias, todėl aukščiau nustatytą bendrą poveikį 1995-2005 metų periodui paskirstome pagal tiesinę funkciją ir atitinkamai naudojame koreguotą (11) lygties išraišką:

$$(12) \quad x_{ijs} / x_{ijs}^* = \alpha_t e^{\beta_{ijs}}, \text{ kur } \alpha_t = (t-1994)/(2005-1994), \quad 0 \leq \alpha_t \leq 1.$$

Bendros rinkos poveikio pasireiškimo pradžia ir toliau laikomi 1995 metai (laikome, kad 1994 metais poveikio dar nebuvo), o visiško poveikio realizavimosi metai – 2005, t.y. $\alpha_t=1$, kai $t \geq 2005$. Pastebėtina, kad visiškas pasireiškimas čia įvertinamas santykinė, o ne absoliutine išraiška, todėl absoliutinis poveikio vertinimo matas gali kisti ir po 2005-ųjų metų dėl eksporto lygio kitimo. Išdėstytas 1995-2009 metų bendrosios rinkos poveikis Lietuvos eksportui į ES apibūdinamas 24 lentelėje.

Net ir darant prielaidą, kada dabartinėse tendencijose yra visiškai įskaičiuota bendrosios rinkos poveikio dalis, norint įvertinti vėlesnių nei 2001 metų absoliutinę poveikio išraišką papildomai būtina atskirų sektorių eksporto į ES apimčių prognozė. Atitinkamai visi 24 lentelėje pateikti poveikio rezultatai iki 2001 metų gauti pagal faktines eksporto į ES apimtis, o vėlesni – pagal 3.a priede pateiktas atskirų sektorių eksporto į ES apimčių prognozes.

24 lentelė. Bendrosios rinkos efektas Lietuvos eksportui į ES 1995-2009 metais, mln. Lt

	1995m.	1996m.	1997m.	1998m.	1999m.	2000m.	2001m.	2002m.	2003m.	2004m.	2005m.	2006m.	2007m.	2008m.	2009m.		
Pasireiškusi ES narystės poveikio dalis																	
$\alpha_t =$	0,09	0,18	0,27	0,36	0,45	0,55	0,64	0,73	0,82	0,91	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00		
Eksporto pasikeitimas dėl bendrosios rinkos poveikio																	
Prekių ir paslaugų grupės**	1995m.	1996m.	1997m.	1998m.	1999m.	2000m.	2001m.	2002m.*	2003m.*	2004m.*	2005m.*	2006m.*	2007m.*	2008m.*	2009m.*	2002-2009	1995-2009
Žemės ūkio produktai	32	45	75	93	85	153	191	209	242	275	309	316	323	330	337	2.343	3.016
Gatavi maisto produktai	2	4	15	23	29	58	94	142	183	234	296	318	342	368	396	2.280	2.506
Tekstilė ir oda	56	154	288	443	608	774	985	1.206	1.466	1.751	2.059	2.193	2.298	2.397	2.527	15.898	19.206
Nemetalai	1	3	5	7	13	17	20	22	25	29	33	34	34	35	36	247	314
Metalai	0	0	1	1	2	6	6	8	10	12	14	15	16	17	18	110	127
Mašinos ir įrengimai	10	31	53	82	113	144	172	194	214	241	278	278	275	283	289	2.052	2.657
Transporto priemonės	3	11	17	30	57	97	117	141	197	244	296	324	352	379	407	2.340	2.673
Paslaugos***	7	35	68	107	139	136	171	215	267	326	384	410	439	470	503	3.014	3.677
Eksporto pokytis iš viso	112	283	520	787	1.048	1.383	1.757	2.137	2.605	3.112	3.670	3.888	4.080	4.280	4.512	28.284	34.176

* Apskaičiuota pagal prognozuojamas eksporto apimtis.

** Lentelėje pateiktos tik tos veiklos, kuriose ES narystės poveikio parametras reikšmingas vertinant 0.95% patikimumo lygmenyje. Kitais atvejais negalima atmesti hipotezės, kad užsienio prekybos apimtys nesikeis.

*** Išskyrus transporto, ryšių ir finansines paslaugas, kurių pokytis nėra reikšmingas (remiamasi Lejour et al.(2001) tyrimu)

3.3.1.2 Muitų tarifų pokyčių poveikis užsienio prekybai su ES ir kitais regionais

Aukščiau nustatytas poveikis neapima eksporto pasikeitimų, kurie atsiranda dėl muitų tarifų pokyčių stojant į ES, todėl jis vertintinas atskirai. Tuo tikslu analizuojama muitų tarifų pokyčių įtaka lietuviškų pramonės prekių eksportui/importui į/iš ES bei muitų režimo pokyčių įtaka Lietuvos eksportui/importui į/iš kitus regionus. Pastebėtina, jog Lejour et al. (2001) ir Mortensen bei Richter (2000) tyrimuose pažymima, kad apskritai Centrinės ir Rytų Europos šalių atveju muitų sąjungos efektas yra nežymus, ypač pastarąjį lyginant su bendrosios rinkos efektu.

Komentaras: Atsižvelgiant į tai ir į duomenų stygių žemiau aptarta muitų tarifų pokyčių įtaka nėra įtraukta į galutinę poveikio vertinimo suvestinę lentelę.

Muitų tarifų pokyčių įtaka Lietuvos pramonės prekių eksportui/importui į/iš ES praktiškai jau beveik visa pasireiškė, kadangi pagal Europos sutartį nuo 1995 metų buvo pradėtas vienpusis ES muitų tarifų mažinimas lietuviškos kilmės prekėms, o iki 2001 metų, ir iš Lietuvos pusės, visi muitai ne žemės ūkio produkcijai buvo panaikinti. Tačiau pasaulinių rinkų globalizavimasis ir Lietuvos įstojimas į Pasaulinę prekybos organizaciją labai apriboja tokio pobūdžio efektą - vidutiniai konvenciniai muitai Lietuvoje 2001 metų pabaigoje buvo tik 5.3% (Miškinis ir Šegžda (2001)). Todėl kainų pokytis dėl muitų tarifų pokyčių būtų palyginti nedidelis. Tačiau įvertinti tokį poveikį dabartiniu metu nėra galimybių dėl nepakankamos kiekybinės informacijos apie vidutinius muitų tarifus lietuviškos kilmės prekėms.

Lietuvai įstojus į ES dėl bendros muitų politikos trečiųjų šalių atžvilgiu pasikeis Lietuvos ir ne ES narių taikomi eksporto ir importo muitų tarifai. Nors tokio poveikio vertinimas yra komplikotas, tačiau darome prielaidą, jog A. Riboko ir D. Vaitkevičiaus (2001) skaičiavimai parodo bendrą minėto poveikio tendenciją. Remiantis šiuo tyrimu eksportas "pabrangtų" 16.2 mln. Lt, o importas - 77.8 mln. Lt. Daroma prielaida, kad toks padidėjimas pasireiškia iš karto po stojimo ir išlieka vienodas iki 2009 metų.

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad palyginę dvejų metų tyrimų rezultatus patys minėto tyrimo autoriai pažymi, jog eksporto struktūra ir įtakojamų prekių sąrašas keičiasi, o neigiama ES integracijos įtaka dėl muitų tarifų pokyčių mažėja. Pastarąjį efektą galima paaiškinti bendra tarptautinės prekybos plėtra ir bendrų tarifinių prekybos apribojimų mažėjimu. Todėl tikėtina, jog ateityje užsienio prekybos ir ypač muitų tarifų pokyčių srityje ES narystės reikšmė Lietuvos ūkiui galėtų mažėti. Taip pat pastebėtina, jog norint panaudoti aukščiau įvardintas sumas integracijos poveikiui įvertinti būtina papildoma prielaida apie ūkio subjektų elgesį: nepriklausomai nuo to, ar eksportas/importas elastingas kainai ar ne, eksportuotojai/importuotojai nekeičia kainos, vartojimo struktūros ir pan. Skaičiavimuose daroma prielaida, kad Lietuvos eksportuotojai atitinkama suma sumažina savo eksporto pajamas, o importuotojai sumoka visą muitų padidėjimo sumą.

3.3.1.3 Tiesioginių užsienio investicijų poveikis materialinėms investicijoms

Į tiesioginių užsienio investicijų poveikį eksportui, ir importui dėl tiesioginių užsienio investicijų sąlygojamo kitų rinkų atvėrimo bei skverbimosi į Lietuvos rinką, atsižvelgta vertinant bendrosios rinkos efektą. Tačiau tiesioginės investicijos dar sietinos ir su tam tikra valdymo kultūra bei papildomomis materialinėmis investicijomis. Remiantis *The Economist* pateiktais vertinimais, dėl integracinių procesų tiesioginės užsienio investicijos Lietuvoje kasmet padidės po 450 mln. Lt. Kadangi privatizavimo procesas išskyrus porą objektų jau yra praktiškai pasibaigęs, tikėtina,

jog minėtos investicijos bus daugiau “plyno lauko” tipo, todėl daroma prielaida, kad visa atitinkama suma didins ir materialinių investicijų apimtį. Tačiau mažai tikėtina, jog tai galėtų pasireikšti šuoliškai, todėl analogiškai bendrosios rinkos poveikio įvertinimui daroma prielaida, jog 2000-2005 metais tiesioginės užsienio investicijos didėja tiesiškai ir 2005 m. jau pasiekia visą prognozuojamą apimtį. Laikotarpio pradžia pasirinkta pagal tai, jog apie 2000 metus tapo aiškesnė ES pozicija apie Lietuvos galimybes palyginti greitai tapti ES nare ir atitinkamai pradėjo veikti lūkesčių sąlygojami investiciniai procesai. Be minėtų papildomų 450 mln. Lt investicijų tikslinga atsižvelgti ir į tai, jog dalis lėšų kiekvienais metais yra paliekama Lietuvoje reinvesticijų pavidalu, kas papildomai didina TUI. Todėl galutinė TUI suma yra apskaičiuojama kaip papildomų 450 mln. Lt TUI ir su jomis susijusių reinvesticijų apimtį. Pastarosios nustatomos darant prielaidą, kad reinvesticijos sudaro pastovią nuo 1994 metų sukauptų investicijų dalį lygią 3.6%⁹ (ši procentinė reinvesticijų dalis įvertinta pagal 2001 metų reinvesticijų ir atitinkamų nuo 1994 iki 2000 metų sukauptų tiesioginių užsienio investicijų santykį¹⁰).

Tolimesniuose skaičiavimuose naudojamas 25 lentelėje pateiktas aukščiau įvardintomis prielaidomis pagrįstas tiesioginių užsienio/materialinių investicijų 2000 - 2005 metams išdėstymas.

25 lentelė. Tiesioginių užsienio investicijų pokyčiai Lietuvoje dėl ES narystės 2000-2005 metais, mln. Lt

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
TUI padidėjimas iš viso	75	153	230	308	386	464	467
Iš to:							
TUI padidėjimas be reinvesticijų	75	150	225	300	375	450	450
Reinvesticijų padidėjimas		3	5	8	11	14	17

Vėlesniems nei 2006 metams naudojami 2006-ųjų metų įvertinimai¹¹.

3.3.1.4 Darbo jėgos pokyčių poveikis

Darbo jėgos migracijos pirminis poveikis Lietuvos ekonomikai įvertintas tyrime *Darbo jėgos migracijos ir jos poveikio Lietuvai vidutinės trukmės prognozė*. Pasinaudojant šio tyrimo optimistine prognoze (jau dabartiniu metu galima pastebėti nedarbo mažėjimo Lietuvoje tendencijas) pirminis impulsas dėl darbo jėgos judėjimo apskaičiuojamas darant prielaidą, kad visas minėtame tyrime pateiktas pajamų pokyčių vertinimas yra susijęs su privataus vartojimo pokyčiu. Tokiu būdu 2006 metais pirminis laisvas asmenų judėjimas sąlygotų privataus vartojimo sumažėjimą 165.4 mln.Lt. Tyrimo baziniai metai yra 2001-ieji, todėl, darydami prielaidą apie poveikio pasireiškimo tiesinį pavidalą įvertiname pamažu nuo 2002 iki 2006 metų didėjančią laisvo darbo jėgos judėjimo įtaką.

26 lentelė. Laisvo asmenų judėjimo įtaka pajamoms ir vartojimo išlaidoms 2002-2005 metais, mln. Lt

	2002	2003	2004	2005	2006
Pajamoms/vartojimui	- 8,6	- 17,1	- 25,7	- 34,3	- 42,8

Daroma prielaida, jog nuo 2007 metų poveikis bus analogiškas 2006-iesiems.

⁹ Tokį rodiklį atitinka 15% grynojo pelno norma, reinvestuojant ketvirtadalį pelno.

¹⁰ Naudoti Lietuvos banko skelbiami Mokėjimų balanso duomenys

¹¹ Vėlesniems nei 2006 metams naudojant 2006-ųjų rodiklius atsiranda nedidelė paklaida (dėl palūkanų reinvestavimo), tačiau ji yra labai menka. Pvz., 2007 metais paklaida sudaro 100 tūkst. Litų, o vėliau dar mažiau.

3.3.1.5 Biudžetinių fondų pirminė įtaka

Biudžetinius Lietuvos ir ES santykius sudarys Lietuvos įmokos į ES biudžetą ir gaunamos lėšos. Pagrindinės iš ES pervedamos lėšos susideda iš struktūrinių bei sanglaudos fondų, ISPA, SAPARD ir PHARE lėšų bei lėšų, skirtų išmokoms žemės ūkio subjektams. Šių lėšų panaudojimas yra tikslinis ir analogiškai Directoreate General for Economic and Financial Affairs (2001) tyrimui daroma prielaida, kad šie fondai pasiskirstys taip, jog materialinėms investicijoms teks 80% lėšų, o vartojimo išlaidoms – 20%. Darant prielaidą, kad dabartinė stabili finansų padėtis leidžia valstybei papildomai skolintis be didesnės įtakos šalies rizikos premijai ir toks skolinimas nesąlygoja atitinkamo privataus vartojimo sumažėjimo, laikoma, jog įmokos į ES nesąlygos Vyriausybės ar privataus vartojimo išlaidų sumažėjimo. Taip pat daroma prielaida, kad dabartinė valstybės investicijų programa ir planuojamos privačios investicijos yra pakankamos ateinančių ES fondų valstybės ir privataus kofinansavimo daliai užtikrinti; kartu tai reiškia, jog papildomoms investicijoms ir vartojimo išlaidoms priskiriama tik iš ES gaunamos lėšos be kofinansavimo. Visa tai atitinkamai sąlygos BVP išlaidų struktūros pokyčius, kuriems įvertinti reikalinga informacija pateikta 27 lentelėje.

27 lentelė. Iš ES gaunamų lėšų pasiskirstymas pagal veiklas (be kofinansavimo), mln. Lt

	2002 m.	2003 m.	2004 m.	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.	2009 m.	2002-2009 m.
Žemės ūkis	80	80	722	980	1156	1207	1298	1399	6922
Iš to:									
Struktūrinio sureguliuavimo ir Sapard fondų lėšos	80	80	118	119	102	63	63	63	687
Tiesioginės išmokos žemės ūkiui			235	302	353	444	534	635	2502
Kitos išmokos žemės ūkiui			369	559	701	701	701	701	3732
Pramonė	35	35	42	42	29	12	12	12	219
Elektros, dujų ir vandens tiekimas	45	45	138	134	173	155	155	155	1001
Transportas	90	90	233	224	275	239	239	239	1627
Ryšiai			1	1	1	1	1	1	7
Nekilnojamas turtas, nuoma ir kita verslo veikla			60	62	100	100	100	100	520
Viešasis valdymas	63	63	63	43	43				275
Švietimas	3	3	136	141	224	222	222	222	1173
Sveikata ir soc. aprūpinimas			4	5	7	7	7	7	38
Kita komunalinė, socialinė ir asmeninė aptarnavimo veikla	113	113	207	223	259	165	161	173	1414
Iš viso	429	429	1606	1855	2266	2108	2195	2308	13196
Iš to priskiriama:									
Materialinėms investicijoms (80%)	343	343	1285	1484	1813	1687	1756	1846	10557
Vartojimui (20%)	86	86	321	371	453	422	439	462	2639

Pastebėtina, jog 27 lentelėje pateiktos iš ES gaunamos lėšos apima struktūrinius ir sanglaudos fondų, Bendrijos iniciatyvos programos, o taip pat pasiruošimo narystei fondų (ISPA, Sapard ir Phare) lėšas. Pateikti skaičiai yra traktuojami kaip pirminiai impulsai viso ūkio ir atskirų ūkio veiklų materialinėms investicijoms ir privačiam vartojimui.

Jei įmokos į ES nebūtų finansuojamos skolinantis ir dabartinės valstybės investicijų programos lėšų nepakaktų kofinansuoti atitinkamus projektus, vyriausybė turėtų sumažinti dabartinių programų finansavimą atitinkama dalimi. Todėl tokio varianto papildomu pirminiu impulsu būtų valstybės išlaidų sumažėjimas atitinkama įmokų į ES ir kofinansavimo suma¹² (žr. 28 lentelę).

28 lentelė. Lietuvos įmokos į ES biudžetą ir valstybės kofinansavimo dalis, mln. Lt

Lietuvos įmokos į ES biudžetą									
	2002 m.	2003 m.	2004 m.	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.	2009 m.	2002-2009 m.
Vyriausybės išlaidų (be ES fondų lėšų) sumažėjimas			625	639	659	712	770	832	4238
Kofinansavimas	228	228	512	533	717	477	476	482	3652
Iš viso	228	228	1137	1172	1376	1190	1246	1314	7890

Pastarasis atvejis yra mažiau tikėtinas, todėl ataskaitos pagrindinio teksto dalyje nagrinėjami tik bazinio varianto rezultatai, o minėto alternatyvaus varianto skaičiavimai bei rezultatų aptarimas pateikti 4.b priede.

3.3.1.6 Visuminių išlaidų struktūros pokyčiai

Papildomų investicijų poveikį sąlygojantys integracijos procesai ir iš ES gaunamos lėšos turėtų sąlygoti ne tik visuminių išlaidų struktūros pokyčius, tačiau ir atskirų veiklų svorio BVP struktūroje pokyčius. Tam nemažą impulsą turėtų duoti su integracija susiję investiciniai procesai. Susisteminius Lietuvoje atliktus atskirų sektorių tyrimus nustatyta, jog dėl ES integracijos Lietuvoje turėtų labai išaugti materialinių investicijų apimtys. Vien 2002 ir 2003 metais investicijų poreikis sudarytų daugiau nei po tris milijardus litų kasmet, kas reiškia, jog vien dėl šios priežasties per minėtus dvejus metus materialinės investicijos padvigubėtų. Toks investicijų augimas potencialiai galimas (nors kartais sunkiai įsivaizduojamas, pvz., lyginant tik 2002 ir 2001 metus investicijos vien į žemės ūkį turėtų išaugti keturiolika kartų), kadangi bankinė sistema būtų pajėgi pritraukti nemažą dalį reikiamų lėšų ir ūkyje generuojamas pelnas taip pat būtų svarus šaltinis, tačiau mažai tikėtinas – iki šiol įmonės tik labai mažą investicijų dalį finansuoja iš bankų skolintomis lėšomis. Vertinant mikroekonominio požiūriu, šios investicijos yra labiau skirtos prisitaikyti prie ES normų, o ne gamybai plėsti ir modernizuoti, todėl pelno paskatos (net nagrinėjant tik vieno sektoriaus paskatas, o ne analizuojant vienos veiklos pelno investavimo kitoje veikloje galimybę) yra nedidelės ir be specialiai tam skirtų lėšų ar aiškaus ES eksporto rinkos apribojimo postūmio tokio pobūdžio investavimas turėtų būti vangus (makroekonominio požiūriu tokio potencialaus investicijų prieaugio šokas taip pat galėtų sąlygoti ir problemų: investicijų augimas per visuminių išlaidų multiplikatorių sąlygotų ir kitų visuminių išlaidų augimą, o tai savo ruožtu paskatintų importo augimą ir, kaip rodo nesena 1997 metų patirtis, greitas su eksporto plėtra nesubalansuotas vidaus paklausos augimas gali sąlygoti mokėjimų balanso problemas). Atsižvelgiant į visa tai daroma prielaida, jog materialinės

¹² Daroma prielaida, kad reikia perskirstyti lėšas visai kofinansavimo sumai

investicijos susijusios su integracija į ES tam tikroje veikloje didės tiek pat, kiek ir finansavimas iš ES, t.y. 80% 27 lentelėje pateiktų iš ES gauti numatomų lėšų.

Prisitaikymas prie ES standartų neabejotinai sąlygoja ir sąlygos tam tikras papildomas investicijas. Tačiau norint panaudoti atskirų tyrimų informaciją apie prisitaikymo investicijų apimtis reikia papildomo ekspertinio investicijų poreikio bei terminų realumo vertinimo, ypač žemės ūkio ir pramonės veikloms, kuriose bendras 2002-2009 metų laikotarpio prisitaikymo investicijų poreikis viršija bendrą per tą patį laikotarpį iš ES gaunamų lėšų sumą apie septynis kartus.

3.3.1.7 Palūkanų normų sumažėjimas

Lietuvos integracija į ES neabejotinai turi įtakos palūkanų normoms Lietuvoje, kadangi Lietuvos ir užsienio ūkio subjektai traktuoja Lietuvą kaip stabilesnę ir geresnę augimo perspektyvas turinčią šalį. Dėl to mažėjanti šalies rizikos premija sąlygoja ir bendrą palūkanų normų lygio mažėjimą Lietuvoje. Pastaruoju laikotarpiu reikšmingai sumažėjusios palūkanų normos yra vienas svarbiausių veiksnių dabartiniu metu paskatinusių materialinių investicijų augimą. Tačiau turima informacija nėra pakankama, kad galėtume įvertinti, kiek palūkanų normos sumažėjo dėl Lietuvos integracijos į ES, o ne dėl bendro Lietuvos makroekonominės situacijos stabilizavimo ir valstybės finansų sutvarkymo. Todėl toliau pateikiami rezultatai neapima palūkanų normų sumažėjimo efekto.

Tai pat pastebėtina, jog palūkanų normų sumažėjimas dėl šalies rizikos premijos sumažėjimo yra tik vienas iš integracijos efektų. Lietuvai toliau integruojantis ir į pinigų sąjungą palūkanų normos ir kiti rodikliai neabejotinai būtų įtakojami bendros pinigų politikos, kurios poveikis Lietuvos ūkiui priklausytų nuo verslo ciklų Lietuvoje ir likusioje ES sutapimo, monetarinių institucijų sistemos išvystymo lygio bei įdiegtų verslo ciklų nesutapimus kompensuojančių mechanizmų. Šiai tyrimų sričiai būtų tikslinga skirti atskirą studiją.

3.3.1.8 Pagrindinės pirminio poveikio apskaičiavimo prielaidos

Šiame skirsnyje pakartojamos pagrindinės prielaidos, kurios naudojamos toliau pateikiamo bazinio skaičiavimų varianto pirminiams impulsams apskaičiuoti:

1. Bendrosios rinkos poveikis yra asimetriškas ir įtakoja tik Lietuvos ūkio subjektus.
2. Bendrosios rinkos poveikio koeficiento dydis tiesiškai auga nuo 1995 metų iki maksimalaus poveikio 2005 metais.
3. Pusę paslaugų eksporto sudaro eksportas į EU.
4. Nagrinėjamą laikotarpį visas Lietuvos eksportas: 2002 m. auga apie 9%, 2003 m. – 11%, nuo 2004 m. – po 10%, o paskolų palūkanų normos išlieka 2001 metų lygyje.
5. Muitų tarifų pokyčių sąlygotas eksporto ir importo “pabrangimas” yra vienodas (atitinkamai 16.2 mln. Lt ir 77.8 mln. Lt) visą 2004-2009 metų laikotarpį. Eksporto ir importo “pabrangimas” įtakoja Lietuvos eksportuotojus ir importuotojus nepalankiausiu būdu, t.y. atitinkamai pasikeičia tik jų gaunama ir mokama kaina.
6. Dėl integracinių procesų papildomos tiesioginės užsienio investicijos Lietuvoje nuo 2000 iki 2005 metų auga tiesiškai iki maksimalios 450 mln. Lt apimties ir generuoja 3.6% reinvesticijų srautą, skaičiuojant nuo sukauptos praėjusių metų tiesioginių užsienio

- investicijų apimties. Savo ruožtu tiesioginės užsienio investicijos sąlygoja analogiškos apimties materialinių investicijų padidėjimą.
7. Migracijos poveikiui įvertinti naudojamas optimistinis darbo jėgos judėjimo tyrimo variantas. Šiame tyrime pateiktas visas pajamų pasikeitimas traktuojamas kaip poveikis vartojimo išlaidoms.
 8. Įmokos į ES biudžetą yra finansuojamos papildomomis vyriausybės vertybinių popierių emisijomis ir Vyriausybės išlaidų nemažina. Daroma prielaida, kad papildomos emisijos neįtakoja šalies rizikos premijos bei negalioja “Ricardo ekvivalentiškumas” ir skolomis finansuojamos įmokos į ES nesąlygoja atitinkamo privataus vartojimo sumažėjimo.
 9. Valstybės investicijų programos ir privačių investicijų lėšos yra pakankamos kofinansuoti ES programas, todėl papildomų investicijų ir vartojimo struktūros pokyčių nemodeliuoja.
 10. ES fondų lėšos investicijoms ir vartojimui paskirstomos santykiu 80% ir 20%.
 11. Prisitaikymo prie ES standartų investicijos didina materialinių investicijų apimtį tik iš ES finansuojamų lėšų dalimi.

3.3.2 Antrinio poveikio modeliavimas

Šiame skyriuje pateikiami aptartų pirminių impulsų įtakos ekonomikai modeliavimo principai ir rezultatai. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad dėl didelės skaičiavimų apimties toliau pateikiame tik pagrindinį integracijos scenarijų, kurį apibrėžia 3.3.1.8 skirsnyje nusakytos prielaidos, atitinkantys rezultatai. Alternatyvaus scenarijaus, kuriame atsisakoma 8 ir 9 prielaidų ir vietoje to modeliuojamas atitinkamas įprastinių Vyriausybės išlaidų sumažėjimas Lietuvos įmokų į ES bei valstybės kofinansavimo dalimi (žr. 28 lentelę) rezultatai apskaičiuoti pateikti 4.b priede.

3.3.2.1 Antrinio poveikio nustatymo principai

Antrinis integracijos poveikis nustatomas naudojant modelių reakcijos į impulsus funkcijas, kur impulsai yra ankstesniuose skyriuose aptarti visuminių išlaidų ir atitinkamų investicijų, bei eksporto rodiklių sektoriuose pasikeitimai. 29 lentelėje pateiktos nagrinėjamų derybinių skyrių ir modeliavime naudojamų impulsų sąsajos. Atskirų derybinių skyrių įtaka dažniausiai yra sunkiai atskiriama (pavyzdžiui laisvo kapitalo judėjimo sąlygotos tiesioginės užsienio investicijos įtakoja ir eksportą, tačiau tokią dalinę įtaka yra sunku identifikuoti ir modelyje ji nėra išskirta atskiru impulsu), todėl pateiktas priskyrimas yra sąlyginis. Žemiau pateikiamoje lentelėje raidė A žymi, jog impulsai nagrinėjami agreguotame lygmenyje, S – sektoriniame lygmenyje. Raidės C, G, K, X atitinkamai žymi privatų bei vyriausybinių vartojimą, materialines investicijas ir eksportą.

29 lentelė. Pirminių modelio impulsų priskyrimas derybiniais skyriams

Derybiniai skyriai	Pirminiai impulsai			
	C	G	K	X
Laisvas prekių judėjimas				A,S
Laisvas asmenų judėjimas	A			
Laisvė teikti paslaugas				A,S
Laisvas kapitalo judėjimas			A	
Išoriniai santykiai*				A
Finansinės ir biudžetinės nuostatos*	A,S	A,S	A,S	

* - tik po stojimo pasireikšiantys impulsai

Toliau pagal 29 lentelėje pateiktus ryšius ir eiliškumą modeliuojama Lietuvos ūkio reakcija į tam tikrų derybinių skyrių lentelėje nurodytus impulsus. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad 3.3.2.2 skirsnyje pereinant nuo vieno derybinio skyriaus prie kito, lentelėse pateikiami rezultatai turėtų būti traktuojami kaupimo principu. Tiesioginis skyrių sumavimas nesilaikant pateikto eiliškumo nebūtų visiškai tikslus dėl naudojamo netiesinio modelio.

Pirminių impulsų antrinis poveikis pirmiausia vertinamas taikant makroekonometrinį modelį. Agreguotų duomenų naudojimas leidžia manyti, kad juose atsispindi sektoriniame modelyje neaprašyti ekonomikoje veikiantys mikro ryšiai. Taip pat pastebėtina, jog sektorinių duomenų tikslumas gali būti mažesnis dėl duomenų priskyrimo atskiroms veikloms problemiško, kas atitinkamai gali sąlygoti ir mažiau patikimus įvertintus ryšius, o tokios paklaidos kompensuojasi nagrinėjant visuminius rodiklius. Todėl rezultatai, gauti naudojant agreguotus rodiklius, yra laikomi pagrindiniais ir bendrojo vidaus produkto, visuminio privataus ir vyriausybės vartojimo, visuminių investicijų bei importo rodikliai sektoriniame modelyje yra traktuojami kaip egzogeniniai makro modeliu duoti dydžiai.

Sektorinis modelis yra naudojamas paskirstyti makroekonominio modeliu nustatytą integracijos įtaką atskiriems sektoriams bei įvertinti pirminius impulsus atskiroms veikloms. Kadangi tikėtina, jog agreguotas poveikio įvertinimas makro modeliu yra tikslesnis, o sektorialiu modeliu gauti suminiai veiklų rodikliai nebūtinai sutampa su gautais makro modeliu, reikia papildomos sektorialinio modelio rezultatų korekcijos. Todėl galutinis integracijos poveikis atskirų veiklų pridėtinei vertei nustatomas makro modeliu įvertintą bendrojo vidaus produkto apimtį paskirstant atskiroms veikloms ir pramonės šakoms pagal sektorialiu modeliu įvertintą veiklų bendrosios produkcijos dalį suminėje sektorialiu modeliu įvertintoje bendrojoje produkcijoje:

$$(13) (y_i - y_i^*) = \frac{(o_i - o_i^*)}{(O - O^*)} (Y - Y^*), \text{ kur}$$

$y_i - y_i^*$ - integracijos įtakos i-osios veiklos ar pramonės šakos pridėtinei vertei įvertis;

$o_i - o_i^*$ - sektorialiu modeliu apskaičiuota integracijos įtaką i-osios veiklos bendrajai produkcijai;

$O - O^* = \sum o_i - \sum o_i^*$ - sektorialiu modeliu apskaičiuotas suminis integracijos poveikis veiklų bendrajai produkcijai;

$Y - Y^*$ - makro modeliu apskaičiuota integracijos įtaką bendrajai pridėtinei vertei;

* - žymimas rodiklis be integracijos poveikio.

Taip skaičiuojant integracijos įtaką atskirų veiklų ir pramonės šakų pridėtinei vertei daroma prielaida, kad sektorialiame modelyje atskirų sektorių bendrosios produkcijos paklaida auga proporcingai visose veiklose, todėl neatitikimai neįtakoja struktūros. Pažymėtina, jog turimi ketvirtiniai pridėtinės vertės rodikliai pramonės šakoms yra labai netikslūs ir Lietuvos statistikos departamentas tokių duomenų oficialiai neskelbia, todėl įvertinti atskirų veiklų ir pramonės šakų tarpusavio proporcijas naudojame sektorialinį bendrosios produkcijos, o ne pridėtinės vertės rodiklį¹³. Atitinkamai tai reiškia, jog daroma prielaida apie proporcingai bendrajai produkcijai augančią pridėtinę vertę.

3.3.2.2 Integracijos poveikio vertinimo makro modeliu rezultatai

Toliau pateikiami makroekonometriniu modeliu nustatyti pirminių impulsų poveikio Lietuvos ūkiui modeliavimo rezultatai. 30 lentelėje apibendrinti suvestiniai 2002-2009 metų BVP ir jo sudedamųjų dalių suminiai antrinio poveikio rodikliai. 31 lentelėje pateiktas to paties laikotarpio nagrinėtų derybinių skyrių bendro poveikio minėtiems rodikliams išdėstymas pagal 2002-2009 metus bei Lietuvos ūkio augimo variantų (su ir be integracijos į ES) palyginimas. Detali informacija apie pirminius impulsus ir antrinio poveikio išdėstymas pagal atskirus metus pateikti 4.a ataskaitos priede.

Lyginant atskirų skyrių poveikį bendrajam vidaus produktui matyti (žr. 30 lentelę), jog yra du dominuojantys įtakos šaltiniai: Lietuvos dalyvavimas bendrojoje ES rinkoje (ypač prekių judėjimo laisvė) ir finansiniai srautai iš ES. Vien pirminis impulsas prekių eksportui (žr. 4 priedo 1 lentelę) per 2002-2009 metų laikotarpį sudaro apie 25 mlrd. Lt, t.y. vidutiniškai po 3.1 mlrd.Lt per metus. Toks pirminis eksporto impulsas lyginant su situacija be integracijos sąlygoja atitinkamai 32.7 mlrd. Lt didesnę BVP, t.y. vidutiniškai per minėtą laikotarpį BVP kasmet yra didesnis maždaug 4.1 mlrd.Lt.

¹³ Pridėtinės vertės įvertinimai ne aptartu tiesioginiu būdu, o ekonometriniu modeliavimo būdu skiriasi nedaug (išimtis – išorės santykių derybinis skyrius, kuriame makro modeliu nustatytas poveikis yra ženkliai didesnis). Prireikus įvertinimai gali būti pateikti papildomai.

Antras pagal poveikio BVP dydį yra finansinių ir biudžetinių nuostatų derybinis skyrius, apimantis struktūrinių ir sanglaudos fondų bei kitų lėšų judėjimą. Šie finansiniai srutai atitinkamai generuoja (žr. 4 priedo 6 lentelę) apie 10.6 ir 2.6 mlrd. Lt pirminius impulsus materialinėms investicijoms bei privačiam vartojimui. Tai savo ruožtu sąlygoja apie 23.54 mlrd. Lt didesnę Lietuvos ūkyje sukuriama BVP nei būtų be integracijos proceso, t.y. vidutiniškai per aptariamą 2002-2009 metų laikotarpį tai kasmet sudaro apie 2.9 mlrd.Lt.

Šių derybinių skyrių įtaka Lietuvos ūkiui yra neabejotinai didžiausia. Tačiau pastebėtina, jog bendrosios rinkos efekto atveju atskirti poveikį galima tik sąlygiškai, kadangi norint dalyvauti bendrojoje rinkoje reikia įvykdyti tam tikrus reikalavimus, taip pat pastebėtina, jog vertinama buvo per bendrosios rinkos efekto skaičiavimą, kas apima ir dalį materialinių investicijų augimo įtakos eksportui dėl kitų derybinių skyrių (pvz., dėl tiesioginių užsienio investicijų didėjimo, kuri sąlygoja kapitalo judėjimo laisvę ir pan.). Taip pat primintina, jog nustatytas finansinių srutu rezultatas labai priklauso nuo 3.3.1.8 skyriuje įvardintų 8 ir 9 prielaidų (Lietuva įmokas finansuoja išleisdama papildomus skolinius išsipareigojimus ir tai nesukelia neigiamų efektų bei valstybinis ir privatus sektorius geba nesunkiai kofinansuoti ES finansuojamas programas) galiojimo.

Kitų derybinių skyrių poveikis BVP yra mažesnis. Su integracija į ES susijusių papildomų tiesioginių užsienio investicijų padidėjimas lemia vidutiniškai apie 0.9 mlrd.Lt kasmet didesnę BVP per 2002-2009 metų laikotarpį (primintina, jog tai neapima per bendrosios rinkos efektą įvertintą TUI įtakos eksporto padidėjimui ir atitinkamai visai ekonomikai); laisvas paslaugų judėjimas atitinkamai generuoja apie 0.5 mlrd.Lt vidutiniškai didesnę BVP; tuo tarpu išoriniai santykiai ir laisvas asmenų judėjimas minėtu laikotarpiu atitinkamai sąlygoja vidutiniškai 0.1 mlrd.Lt ir 0.09 mlrd.Lt kasmetinį BVP sumažėjimą.

30 lentelė. Integracijos į ES įtaka bendrojo vidaus produkto išlaidų komponentams per 2002-2009 metų laikotarpį, mln.Lt

Derybiniai skyriai	BVP skaičiavimas išlaidų metodu							Iš viso BVP
	Galutinio vartojimo išlaidos			Bendrosios vidaus investicijos		Prekių ir paslaugų eksportas	Prekių ir paslaugų importas	
	Namų ūkio vartojimo išlaidos	Vyriausybės vartojimo išlaidos	Nepeleto institucijų vartojimo išlaidos*	Bendrojo pagrindinio kapitalo formavimas	Atsargų pasikeitimas*			
Nr. 1 Laisvas prekių judėjimas	20684	6074	-	7336	-	25271	26702	32662
Nr. 2 Laisvas asmenų judėjimas	-654	-78	-	-9	-		-30	-711
Nr. 3 Laisvė teikti paslaugas	2466	727	-	882	-	3014	3189	3899
Nr. 4 Laisvas kapitalo judėjimas	6549	1931	-	5407	-		6386	7501
Nr. 26 Išoriniai santykiai	-88	-26	-	-26	-	-97	723	-961
Nr. 29 Finansinės ir biudžetinės nuostatos	21909	5552	-	14089	-		18081	23470
Iš viso	50866	14180	-	27679	-	28187	55052	65860

*modeliu nevertinta

Nagrinėjant derybinių skyrių įtaką atskiriems BVP komponentams išlaidų požiūriu matyti (žr. 30 lentelę), jog privatų vartojimą ir ypač visumines investicijas (dėl tikslinio iš ES gaunamų lėšų

panaudojimo) lyginant su nesiintegravimo situacija labiausiai įtakoja finansinių ir biudžetinių srautų derybinis skyrius (atitinkamai 21.9 ir 14.1 mlrd.Lt). Didžiausią poveikį suminiam BVP turintis laisvo prekių judėjimo derybinis skyrius čia turi kiek mažesnės įtakos (atitinkamai 20.7 ir 7.3 mlrd.Lt), kadangi nemažą eksporto dalį sudaro importas (reeksportas bei eksportui sunaudojamos žaliavos ir pusfabrikačiai). Nedaug mažiau nei eksporto padidėjimas pagrindinį kapitalo formavimą didina ir Laisvo kapitalo judėjimo derybiniam skyriui priskirtas TUI pirminis impulsas. Investicijos savo ruožtu kartu didina ir vartojimo išlaidas, tačiau kartu labai didele dalimi sąlygoja ir importo padidėjimą. Tai, kaip ir iš ES gautų finansinių lėšų pagrindu vykdomų investicijų atveju, didele dalimi yra dėl investicinių prekių importo augimo. Todėl galima tikėtis, jog stebimas importo struktūros pasikeitimas investicinių prekių svorio didėjimo linkme turėtų nesustoti.

Lyginant modeliu įvertintą Lietuvos ūkio augimo situaciją be integracijos su apskaičiuotą su integracijos poveikiu matyti (žr. 31 lentelę), jog antruoju atveju per 2002-2009 metų laikotarpį Lietuvos ūkyje sukuriamas BVP yra didesnis apie 65.9 mlrd.Lt, t.y. nagrinėjamu laikotarpiu integrudamasi Lietuvos ekonomika kasmet auga vidutiniškai 1.14 procentinio punkto sparčiau nei be integracijos. Dėl lyginamų situacijų ciklinių svyravimų nesutapimo 2008-2009 metais atsiranda mažesnis ekonomikos augimas integracijos variante, tačiau toks efektas yra trumpalaikis. Taip pat pastebėtina, jog makro modeliai retai taikomi ilgo laikotarpio prognozėms dėl galimų parametru pokyčių ateityje, todėl gali būti reikalinga papildoma ekspertinė korekcija rezultatams po 2006-ųjų metų.

31 lentelė. Derybinių skyrių bendra įtaka, mln.Lt

	Metai															2002-	1995-
	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002*	2003*	2004*	2005*	2006*	2007*	2008*	2009*	2009	2009
Derybinių skyrių bendras poveikis																	
BVP	72	235	494	878	1362	1985	2627	3599	4667	6358	8183	9774	10738	11190	11351	65860	73514
Eksportui	112	283	520	787	1048	1383	1757	2137	2605	3096	3653	3872	4064	4264	4496	28187	34078
Privačiam vartojimui	31	133	296	515	837	1248	1695	2440	3297	4812	6429	7799	8493	8748	8846	50866	55621
Vyriausybės vartojimui	13	43	91	205	295	414	525	752	1009	1408	1853	2169	2311	2337	2341	14180	15768
Investicijoms	31	89	178	292	410	624	907	1706	2069	3334	3989	4311	4155	4055	4060	27679	30211
Importui	116	313	591	921	1229	1685	2256	3436	4314	6292	7742	8377	8286	8214	8392	55052	62164
Antrinių poveikių sumos dalis nuo prognozuojamo BVP*																	
BVP				2	3	4	5	7	9	11	13	14	14	14	13	12	9
Eksportui				2	2	3	4	4	5	5	6	6	5	5	5	5	4
Privačiam vartojimui				1	2	3	4	5	6	8	10	11	11	11	10	9	7
Vyriausybės vartojimui				0	1	1	1	1	2	2	3	3	3	3	3	3	2
Investicijoms				1	1	1	2	3	4	6	6	6	6	5	5	5	4
Importui				2	3	4	5	7	8	11	12	12	11	10	10	10	8
Faktinis ir makro modelių prognozuojamas BVP*	24103	31569	38340	42990	42655	45148	47968	50316	53986	58025	63078	69206	74949	80270	85663	535493	808265
Hipotetinis BVP be integracijos įtakos	24030	31334	37846	42112	41293	43163	45340	46717	49319	51667	54894	59432	64212	69080	74311	469633	734751
																Vidutiniškai per laikotarpį	
																2002-	1995-
																2009	2009
Procentinis skirtumas	0,3%	0,7%	1,3%	2,1%	3,3%	4,6%	5,8%	7,7%	9,5%	12,3%	14,9%	16,4%	16,7%	16,2%	15,3%	13,63%	8,48%
BVP su integracijos poveikiu augimo tempai	42,6%	31,0%	21,4%	12,1%	-0,8%	5,8%	6,2%	4,9%	7,3%	7,5%	8,7%	9,7%	8,3%	7,1%	6,7%	7,53%	11,91%
BVP be integracijos poveikio augimo tempai	42,2%	30,4%	20,8%	11,3%	-1,9%	4,5%	5,0%	3,0%	5,6%	4,8%	6,2%	8,3%	8,0%	7,6%	7,6%	6,38%	10,89%
Augimo tempų skirtumas	0,4%	0,6%	0,7%	0,9%	1,2%	1,3%	1,2%	1,9%	1,7%	2,7%	2,5%	1,4%	0,3%	-0,5%	-0,9%	1,14%	1,02%

* - prognozė gauta atsižvelgus į po 2004 pasireikšiančią integracijos biudžetinių fondų ir išorinės politikos įtaką ir darant prielaidą, jog palūkanų normos išliks dabartiniame lygyje bei visas Lietuvos eksportas 2002 augs 9%, 2003 -11%, ir nuo 2004 - po 10%.

3.3.2.3 Integracijos poveikio vertinimo sektoriniu modeliu rezultatai

Toliau aptariami 2.2.4 skirsnyje apibūdintu sektoriniu modeliu įvertinti galutinės paklausos ir pirminių atskiras veikas veikiančių impulsų poveikio atskiriems ekonomikos sektoriams vertinimo rezultatai. Tačiau pastebėtina, jog pateikiami sektorinio modeliavimo rezultatai negali būti traktuojami kaip nepriklausomi nuo makro modelio rezultatų, kadangi sektoriniame modelyje pagrindiniai agreguoti rodikliai yra traktuojami kaip egzogeniniai, t.y. duoti makro modeliu.

32 lentelėje apibendrinti sektorinio modeliavimo rezultatai (suminis 2002-2009 metų laikotarpio integracijos efektas atskiriems ūkio sektoriams), o detali informacija (pirminiai impulsai, egzogeniškai naudojamos agreguotų rodiklių reikšmės, antrinis poveikis ūkio veikloms ir pagrindinėms pramonės šakoms) apie atskirų derybinių skyrių įtaką ūkio sektoriams pamečiui yra pateikta 6 ataskaitos priede.

Didžiausią integracijos įtaką (žr. 32 lentelę), vertinant pagal sukurtos pridėtinės vertės rodiklį per 2002-2009 metų laikotarpį, patiria apdirbamoji pramonė (18.6 mlrd.Lt). Iš to didžiausią antrinį poveikį apdirbamajai pramonei (13.1 mlrd.Lt) neabejotinai sąlygoja minėtas dominuojantis bendrosios rinkos efektas. Antra ir trečia pagal integracijos poveikį pridėtinei vertei yra didmeninės ir mažmeninės prekybos bei žemės ūkio veiklos (atitinkamai, veiklų pridėtinės vertės nagrinėjamoju laikotarpiu dėl integracijos yra didesnės 9.1 ir 7.2 mlrd. Lt). Likusias veikas pagal panašų integracijos poveikio dydį galima suskaidyti į kelias grupes. Į pirmą jų patenka trys veiklos (Statybos, Transporto, sandėliavimo ir ryšių, Elektros, dujų ir vandens tiekimo), kuriose integracija per 2002-2009 metų laikotarpį veiklose sukuriama pridėtinę vertę padidina tarp trijų ir keturių milijardų litų. Antrajai trijų veiklų grupei (Sveikatos ir socialinio aprūpinimas, Švietimas, Kita komunalinė, socialinė ir asmeninio aptarnavimo veikla) integracija sąlygoja tarp dviejų ir trijų milijardų litų didesnę sukuriama pridėtinę vertę. Viešojo valdymo ir gynybos bei Nekilnojamojo turto, nuomos ir kitoms verslo veikloms integracija sąlygoja atitinkamai 1.6 mlrd. Lt ir 1.3 mlrd.Lt didesnę pridėtinę vertę. Likusių veiklų grupėje integracijos poveikis nesiekia milijardo litų.

Kaip jau minėta, didžiausią dalį apdirbamosios pramonės pridėtinės vertės padidėjimo tiesiogiai sąlygoja prekybos liberalizavimas, paskatinęs eksportą į ES. Tačiau ir kiti derybiniai skyriai turi nemažą poveikį (pvz., Finansinės ir biudžetinės nuostatos – 3.6 mlrd.Lt, Laisvas kapitalo judėjimas – 1.4 mlrd.Lt¹⁴), tik jų poveikis jau daugiau netiesioginis, t.y. per bendrą vartojimo padidėjimą Lietuvoje, kas atitinkamai sąlygoja palyginti didelį maisto pramonės sukurtos pridėtinės vertės padidėjimą pramonės veikloje ties kitais derybiniais skyriais.

Nors laisvo prekių judėjimo įtaka Prekybos veiklai yra taip pat didžiausia, tačiau nuo Finansinių ir biudžetinių nuostatų skyriaus daromo poveikio ji skiriasi nedaug, kadangi Prekybos veiklai integracijos įtaka beveik visiškai pasireiškia tik per antrinį poveikį. Žemės ūkio, medžioklės ir miškininkystės veikloje, kitaip nei Apdirbamosios pramonės ir Prekybos veiklose, Finansinių ir biudžetinių nuostatų derybinio skyriaus įtaka yra žymiai reikšmingesnė ir svarbiausia to priežastis yra didelės išmokos skiriamos žemės ūkiui iš ES fondų. Tikėtina, jog nemaža jų dalis

¹⁴ Pastarasis būtų žymiai didesnis, tačiau tekstilės pramonės šakai daromas tiesioginių užsienio investicijų poveikis yra įvertinamas per bendrosios rinkos efektą, kurį atvaizduoja Laisvo prekių ir paslaugų derybinio skyriaus pozicija

bus skirta investicijoms, kurios gali paskatinti pridėtinės vertės augimą žemės ūkyje¹⁵. Iki šiol investicijos žemės ūkyje buvo labai menkos, todėl patikimai statistiškai įvertinti tokį efektą nėra galimybių. Jei nebūtų atsižvelgta į investicijų įtaką, Finansinių ir biudžetinių nuostatų įtaka žemės ūkiui tesudarytų pusantro milijardo litų. Tačiau darant prielaidą, jog žemės ūkyje investicijos turėtų panašiai įtakoti bendrosios produkcijos apimtį, kaip ir kituose daugiau privačiomis lėšomis vystomuose sektoriuose¹⁶ gaunamas 32 lentelėje pateiktas keturių milijardų litų poveikis.

Likusioms veikloms didžiausią įtaką taip pat daro Laisvo prekių judėjimo bei Finansinių ir biudžetinių nuostatų derybinių skyrių pozicijos, ir jų poveikis yra palyginti panašus. Kitų derybinių skyrių įtaka visoms nagrinėjamosioms veikloms yra mažesnė.

¹⁵ Nors investicijų įtaka žemės ūkyje gali būti labai nevienareikšmiška, kadangi investicijos turėtų mažinti darbuotojų skaičių šioje veikloje, tačiau dėl pelno ir/ar darbo užmokesčio augimo vis tik tikėtinas bent neneigiamas efektas pridėtinei vertei.

¹⁶ Nagrinėtas ryšys tarp išgaunamosios ir apdirbamosios pramonės, energetikos, statybos, prekybos bei transporto veiklų suminių bendrosios produkcijos ir materialinių investicijų apimčių pokyčių. Atitinkamai gauta, jog vidutiniškai ryšys tarp bendrosios produkcijos ir materialinių investicijų pokyčių yra 1.31. Norint taikyti šį koeficientą iškyla kintamųjų egzogeniškumo problema, tačiau daroma prielaida, kad toks koeficientas apytikriai parodys naujų materialinių investicijų įtaką bendrajai produkcijai žemės ūkio veikloje.

32 lentelė. Integracijos į ES įtaka bendrajam vidaus produktui gamybos metodu per 2002-2009 metų laikotarpį, mln.Lt

Derybiniai skyriai	BVP skaičiavimas gamybos metodu																							Iš viso BVP
	Žemės ūkis, medžioklė ir miškininkystė	Žuvininkystė	Kasybos pramonė	Apdirbamoji pramonė	Maisio pramonė	Tekstilės pramonė	Medienos pramonė	Naftos pramonė*	Chemijos pramonė	Kita pramonė	Elektros, dujų ir vandens tiekimas	Statyba	Didmeninė ir mažmeninė prekyba ir kt.	Viešbučiai ir restoranai	Transportas, sandėliavimas ir ryšiai	Finansinis tarpininkavimas	Nekilnojamasis turtas, nuoma ir kita verslo veikla	Viešasis valdymas, ir gynyba; privalomasis socialinis draudimas	Švietimas	Sveikata ir socialinis aprūpinimas	Kita komunalinė, socialinė ir asmeninė aptarnavimo veikla	SPFTP *	Mokesčiai minus subsidijos	
Nr. 1 Laisvas prekių judėjimas	2549	32	105	13138	4450	7097	318	-	276	996	1080	1277	4025	379	1493	83	401	713	1091	1199	736	-	4361	32662
Nr. 2 Laisvas asmenų judėjimas	-70	-1	0	-123	-123	0	0	-	0	-1	-50	-11	-167	-18	-73	0	0	-14	-21	-38	-31	-	-93	-711
Nr. 3 Laisvė teikti paslaugas	278	3	20	688	485	0	62	-	54	88	206	246	772	73	286	16	74	137	209	229	141	-	520	3899
Nr. 4 Laisvas kapitalo judėjimas	458	6	77	1445	800	0	176	-	129	340	338	737	1274	120	472	61	278	226	344	441	227	-	997	7501
Nr. 26 Išoriniai santykiai	-72	-1	-5	-148	-126	0	-4	-	0	-19	-54	-58	-201	-19	-74	-4	-16	-36	-55	-58	-36	-	-126	-961
Nr. 29 Finansinės ir biudžetinės nuostatos	4018	16	169	3639	2239	0	395	-	308	697	1621	1641	3440	335	1321	133	517	544	800	1082	1149	-	3046	23470
Iš viso	7161	55	366	18640	7726	7097	947	-	768	2102	3142	3832	9143	869	3426	288	1254	1571	2368	2855	2185	-	8706	65860

* ekonometriškai neapsirašė

4. Modeliavimo išvados

Numatoma Europos Sąjungos (ES) plėtra integruojant Rytų bei Centrinės Europos šalis jau dabartiniu metu turi didelės svarbos ir, neabejotinai, toliau sąlygos tam tikrus struktūrinius-socialinius pokyčius besiintegruojančiose šalyse. Ankstesnių tyrimų rezultatai rodo, jog abu regionai kaip visuma turės naudos iš šio proceso, ir poveikis Rytų bei Centrinės Europos šalims bus žymiai didesnis nei dabartinėms ES narėms. Tačiau priklausomai nuo dabartinės šalies būklės ir kitų aplinkybių, integracijos procesas kiekvienoje šalyje reikalauja specifinių institucinių ir pan. pokyčių, kurie susiję su atitinkamais kaštais. Todėl kiekvienai šaliai svarbu tarpusavyje palyginti integracijos naudą ir kaštus, o tam reikalingi kiekybiniai naudos ir kaštų matavimai.

Remiantis užsienio šalių tyrimų patirtimi ekonometrinio modeliavimo būdu nagrinėta integracijos sąlygojama muitų sąjungos, bendrosios rinkos, darbo jėgos migracijos, laisvo kapitalo judėjimo bei biudžetinių fondų įtaka Lietuvos ūkiui. Šių pirminių impulsų analizė rodo, jog didžiausią pirminį poveikį Lietuvos ūkiui turi bendrosios rinkos efektas, papildomas piniginių iš ES fondų gaunamos lėšos bei tiesioginių užsienio investicijų padidėjimas. Vien Lietuvos eksportas dėl integracijos į ES lyginant su hipotetine nesiintegravimo situacija per 2002-2009 metus yra didesnis apie 1.9 karto. Tokią ženklų integracijos įtaką eksportui lemia tai, jog Lietuva su ES daugiausiai prekiauja tomis prekėmis, kurių prekyba, kaip įvertinta Lejour et al. (2001) tyrime labai padidėja dėl bendrosios rinkos sukūrimo (tekstilė, žemės ūkis ir kt.). Tačiau pažymėtina, jog derybinių skyrių įtaka yra persipynusi ir išskyrimas yra tik sąlyginis - bendrosios rinkos efektas taip pat apima tam tikrą visų kitų derybinių skyrių įtakos dalį.

Lyginant atskirų skyrių poveikį bendrajam vidaus produktui matyti, jog vien prekių judėjimo laisvė sąlygoja 32.7 mlrd. Lt didesnę BVP, t.y. vidutiniškai per minėtą laikotarpį BVP kasmet yra didesnis maždaug 4.1 mlrd.Lt lyginant su situacija be integracijos. Antras pagal poveikio BVP dydį yra finansinių ir biudžetinių nuostatų derybinis skyrius, apimantis struktūrinių ir sanglaudos fondų bei kitų lėšų judėjimą. Šie finansiniai srautai atitinkamai generuoja apie 10.6 ir 2.6 mlrd. Lt pirminius impulsus materialinėms investicijoms bei privačiam vartojimui. Tai savo ruožtu sąlygoja apie 23.5 mlrd. Lt didesnę Lietuvos ūkyje sukuriamą BVP nei būtų be integracijos proceso, t.y. vidutiniškai per aptariamą 2002-2009 metų laikotarpį tai kasmet sudaro apie 2.9 mlrd.Lt. Šių derybinių skyrių įtaka Lietuvos ūkiui yra neabejotinai didžiausia.

Kitų derybinių skyrių poveikis BVP yra mažesnis. Su integracija į ES susijusių papildomų tiesioginių užsienio investicijų padidėjimas lemia vidutiniškai apie 0.9 mlrd.Lt kasmet didesnę BVP per 2002-2009 metų laikotarpį; laisvas paslaugų judėjimas atitinkamai generuoja apie 0.5 mlrd.Lt vidutiniškai didesnę BVP; tuo tarpu laisvo asmenų judėjimo skatinama emigracija ir išorinių santykių harmonizavimo sąlygoti muitų tarifų pokyčiai minėtu laikotarpiu atitinkamai sąlygoja vidutiniškai 0.2 mlrd.Lt ir 0.1 mlrd.Lt BVP kasmetinį sumažėjimą.

Bendras įvertintas nagrinėtų skyrių poveikis per 2002-2009 metus, lyginant su atitinkamu suminiu bendrojo vidaus produkto nesiintegravimo atveju, sudaro apie 14%. Vertinant ne absoliutinių sumų santykius, o BVP augimo tempus, vidutiniškai per 2002-2009 Lietuvos ekonomika auga apie 1.14 procentinio punkto sparčiau lyginant su hipotetine nesiintegravimo situacija. Pastebėtina, jog šis dydis neparodo viso integracijos poveikio, kadangi vertinamo periodo specifika neleido nustatyti integracijos sąlygotos palūkanų normų sumažėjimo poveikio Lietuvos ūkiui. Kartu tolimesnė Lietuvos integracija į pinigų sąjungą gali sąlygoti ir kitų efektų,

pvz., dėl verslo ciklų ES ir Lietuvoje nesutapimo, todėl tokiam poveikiui tirti būtų tikslinga skirti atskirą studiją.

Integracijos poveikio sektoriams analizė parodė, jog didžiausią integracijos įtaką vertinant pagal sukurtos pridėtinės vertės rodiklį per 2002-2009 metų laikotarpį patiria apdirbamoji pramonė (18.6 mlrd.Lt). Iš to dominuojanti antrinė poveikį apdirbamajai pramonei (13.1 mlrd.Lt) sąlygoja bendrosios rinkos efektas. Antra ir trečia pagal integracijos poveikį pridėtinei vertei yra didmeninės ir mažmeninės prekybos bei žemės ūkio, medžioklės ir miškininkystės veiklos (atitinkamai veiklų pridėtinės vertės dėl integracijos yra didesnės 9.1 ir 7.2 mlrd. Lt). Šiose veiklose iš ES ateinantys finansiniai srautai turi žymiai didesnę santykinę įtaką nei pramonės atveju (finansinių ir biudžetinių nuostatų derybiniam skyriui priskirtas poveikis atitinkamai sudaro 3.4 ir 4.0 mlrd. Lt per 2002-2009 metų laikotarpį), kadangi bendrosios rinkos efektas čia pasireiškia daugiau netiesiogiai, t.y. per bendrą gamybos apimčių, pajamų ir vartojimo padidėjimą. Statybų veiklos sukuriamą pridėtinę vertę dėl integracinių procesų padidėja 3.8 mlrd.Lt, transporto, sandėliavimo ir ryšių – 3.4 mlrd. Lt, elektros, dujų ir vandens tiekimo – 3.1 mlrd.Lt. Kitų veiklų pridėtinę vertę integraciniai procesai įtakoja mažiau.

Pateikti skaičiai rodo, jog, vertinant pagal integracijos įtaką bendrajam vidaus produktui, Lietuvos integracija į ES yra naudinga šalies ūkiui.

5. Literatūros sąrašas

1. Boeri T., H. Brucker et al.(2000) The Impact of Eastern Enlargement on Employment and Labour Markets in the EU Member States
2. Brucker H., P. Trubswetter, Ch. Weise (2000) Eastern Enlargement of the EU Will Not Lead to a Massive Influx of Immigrants
3. Directorate General for Economic and Financial Affairs (2001) The economic impact of enlargement, Number 4.
4. Grether J.M. and T Muller (2000) Decomposing the economic costs and benefits of accession of the EU: the Swiss case
5. Kaminski Bartek, Beata Smarzynska, Carlos Cavalcanti (2000) Poland Trade and Foreign Direct Investment Study. A World Bank Study.
6. Keuschnigg Ch., M. Keuschnigg, and W. Kohler (1999) Eastern Enlargement to the EU: Economic Costs and Benefits for the EU Present Member States? Germany
7. Lejour A.M., R.A. de Mooij, R. Nahujs (2001) EU enlargement: Economic implications for countries and industries
8. Mortensen J. And S. Richter (2000) Measurement of Costs and Benefits of Accession to the European Union for Selected Countries in Central and Eastern Europe
9. Miškinis ir Šegžda (2001) Muitų politikos, integruojantis į Europos Sąjungą, apžvalga // Lietuvos ekonomikos apžvalga 2001 m. lapkritis
10. Ribokas A., Vaitkevičius D. (2001) Prekybos režimo pokyčių, Lietuvai tapus ES nare, įtakos analizė ir įvertinimas.
11. Rudzkis R., Kvedaras V. (2001) Lietuvos eksportuojančios pramonės plėtra // Lietuvos statistikos darbai
12. Rudzkis R., Kvedaras V. (2002) Lietuvos užsienio prekybos tendencijos ir eksportuojančios pramonės raida. Nacionalinės plėtros instituto tyrimo ataskaita.

6. Priedai

